

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๗๕ ตอนที่ ๗๔๑ – ๗๕๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๗๔๑

ส. ตั้งแต่พระผู้มีพระภาคได้ทรงตรัสรู้พระอนุตรตรัสมาสัมโพธิญาณ ทรงถึงพร้อมด้วยสัตตูปการสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยพระอริยาศัยและพระอุตสาหะที่จะอุปการะแก่สัตว์โลกเป็นนิത്യ ทรงอนุเคราะห์บุคคลทั้งหลายโดยไม่เลือก แม้ว่าจะเป็นสัตว์ผู้มีความเห็นผิด หรือบุคคลผู้มีความเห็นผิดเช่นพระเทวทัต ซึ่งพระธรรมที่ทรงแสดง ทรงแสดงไว้โดยละเอียด จากการที่ได้บำเพ็ญบารมีแต่ละพระชาติ จึงทรงสามารถที่จะรู้อริยาศัยของสัตว์โลกโดยละเอียด

สัทธัมมปัชโชติกา อรรถกถา ชัคคvisaณสูตรตนิทเทศ คาถาที่ ๑๑ แห่ง ขุททกนิกาย มีข้อความตอนหนึ่งว่า

มิตรทั้งหลายมีประโยชน์เป็นเหตุ จึงจะคบหาสมาคมด้วย มิตรในวันนี้ไม่มีเหตุหาได้ยาก มนุษย์ทั้งหลายมีปัญญามุ่งประโยชน์ตน เป็นคนไม่สะอาด เพราะฉะนั้นพึงเที่ยวไปผู้เดียวเหมือนนอแรด ฉะนั้น

ถ้าไม่พิจารณา ก็คงไม่เห็นชีวิตประจำวันของการคบหาสมาคมกัน ขอให้ท่านลองพิจารณาดูชีวิตประจำวันซึ่งมีการคบหาสมาคมกันว่า มีเหตุอะไรบ้างไหมจึงได้คบหาสมาคมกัน ประโยชน์บางครั้งอาจจะเพียงเล็กน้อย แต่ก็ยังเป็นประโยชน์แม้เพียงการไปไหนด้วยกันเพื่อความสบายใจ หรือเพื่อความเพลิดเพลิน ซึ่งในอรรถกถามีคำอธิบายว่า

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยในคาถาที่ ๑๑ ดังต่อไปนี้

บทว่า ภาชนฺติ ได้แก่ ย่อมเข้าไปนั่งใกล้ เกี่ยวข้องด้วยกาย

นี่คือการคบหาสมาคมกันในชีวิตประจำวัน

บทว่า เสเวนุติ ได้แก่ ย่อมประพัตติด้วยกรรมทั้งหลายมีอวิชชากรรม คือ การไหว้ เป็นต้น และความเป็นผู้ช้องเสพ เหตุที่พึงจะกระทำประโยชน์เป็นเหตุของมิตรเหล่านี้ เพราะเหตุนั้น มิตรเหล่านี้จึงชื่อว่า มีประโยชน์เป็นเหตุ อธิบายว่า เหตุแห่งการคบและการช้องเสพหาเป็นอย่างอื่นไปไม่

มีคำที่ท่านอธิบายไว้ว่า ชนทั้งหลายย่อมเสพซึ่งมิตรเหล่านี้เพราะเหตุ คือว่า เพราะเหตุแห่งตน

คือ ไม่พ้นความเป็นตน เพราะประโยชน์ของตนอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงคบเพื่ออนุเคราะห์ นี่เป็นความต่างกันของการคบ

บทพระคาถาว่า นิภูการณา ทูลลภา อชฺช มิตฺตา ความว่า มิตรทั้งหลายที่ไม่มีเหตุ เพราะเหตุแห่งการได้ประโยชน์อย่างนี้ว่า เราจักได้อะไรจากมิตรนี้ ดังนี้ ประกอบด้วยความเป็นมิตรอย่างประเสริฐ

ท่านแสดงถึงลักษณะของมิตรที่หายากว่า ไม่ได้หวังอะไรจากมิตรในการคบ

มิตรใดมีอุปการะ ๑ มิตรใดร่วมสุขร่วมทุกข์ ๑ มิตรใดใคร่ประโยชน์ ๑ มิตรใดมีความอนุเคราะห์ ๑ ดังนี้อย่างเดียว เป็นผู้หายาก ชื่อว่า มิตรในวันนี้ ปัญญาของมนุษย์เหล่านี้ที่สำเร็จแล้วด้วยการมุ่งประโยชน์ ย่อมแลดูตนเท่านั้น หาได้มองดูคนอื่นไม่ เพราะเหตุนี้ปัญญานั้นจึงชื่อว่า ปัญญามุ่งประโยชน์ตน.

นี่เป็นความละเอียดของสภาพธรรมในชีวิตประจำวัน ซึ่งตรงกันข้ามกับสัตตูปการสัมปทา คือ การถึงพร้อมที่จะอุปการะแก่สัตว์ด้วยพระอริยาศัยและพระอุตสาหะ แม้แต่สัตว์ซึ่งอินทรีย์ คือ ปัญญา ยังไม่แก่กล้า

เมื่อได้พิจารณาถึงพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาคุณ จะเห็นในความเป็นผู้ประเสริฐสุดของความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งได้ทรงอนุเคราะห์สัตว์โลก หลังจากทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณจนกระทั่งก่อนดับขันธปรินิพพาน

ข้อความใน **ปรมัตถโชติกา อรรถกถา สุตตนิบาต มุนิสุตต** มีว่า

พระมหาบุรุษเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ ได้บรรลุลัพพัญญุตญาณโดยลำดับแล้ว กำลังเสด็จไปยังเมืองพาราณสีเพื่อจะแสดงพระธรรมจักร ได้สวนทางกับอุปกาชีวกในระหว่างโพธิมณฑลและแม่น้ำคยา

นี่หลังจากทรงตรัสรู้แล้ว กำลังจะเสด็จไปแสดงธรรมกับปัญจวัคคีย์ แต่ในระหว่างทางได้สวนทางกับอุปกาชีวก ซึ่งในขณะนั้นไม่เลื่อมใส แต่พระผู้มีพระภาคทรงคบเพื่อทรงอนุเคราะห์เพราะเห็นอุปนิสัย คือ ปัญญาของท่านที่ยังไม่แก่กล้าในขณะที่ได้พบ แต่ว่าในภายหลังอุปกาชีวกนี้จะได้บรรลุดุคคุณธรรมเป็นพระอนาคามีบุคคล ซึ่งใน **พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๑ เรื่องอุปกาชีวก** มีข้อความว่า

อาชีวกชื่ออุปกะ ได้พบพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดำเนินทางไกลระหว่างแม่น้ำคยาและแม่น้ำโพธิพฤกษ์ ครั้นแล้วได้ทูลคำนี้นแด่พระผู้มีพระภาคว่า

ดูกร อาวุโส อินทรีย์ของท่านผ่องใสยิ่งนัก ผิวพรรณของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่อง ดูกร อาวุโส ท่านบวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบธรรมของใคร

ลองพิจารณาจิตใจของอุปกาชีวกในขณะนั้น ไม่ได้เลื่อมใสในบุคคลผู้มีอินทรีย์ผ่องใส ผิวพรรณบริสุทธิ์ผุดผ่อง แต่กลับถามถึงอาจารย์ว่า ท่านผู้นี้บวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน

ข้อความต่อไปมีว่า

เมื่ออุปกาชีวกกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระคาถาตอบอุปกาชีวกว่าดังนี้

เราเป็นผู้ครอบงำธรรมทั้งปวง รู้ธรรมทั้งปวง อันค้นหาและทักขิไม่ฉาบทาแล้ว ในธรรมทั้งปวง ละธรรมเป็นไปในภูมิ ๓ ได้หมด พ้นแล้วเพราะความสิ้นไปแห่งค้นหา เราตรัสรู้ยิ่งเองแล้วจะพึงอ้างใครเล่า อาจารย์ของเราไม่มี คนเช่นเราก็ไม่มี บุคคลเสมอเหมือนเราก็ไม่มีในโลกกับทั้งเทวโลก เพราะเราเป็นพระอรหันต์ในโลก เราเป็นศาสดา หาศาสดาอื่นยิ่งกว่ามิได้ เราผู้เดียวเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ เราเป็นผู้เย็นใจดับกิเลสได้แล้ว เราจะไปเมืองในแคว้นกาสิ เพื่อประกาศธรรมจักรให้เป็นไป เราจะติกลองอมตในโลกอันมืด เพื่อให้สัตว์ได้ธรรมจักร

อุปกาสีวกทูลว่า

ดูกร อารุโธ ท่านปฏิญาณโดยประการใด ท่านควรเป็นผู้ชนะหาที่สุดมิได้
โดยประการนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

บุคคลเหล่าใดถึงความสิ้นอาสวะแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า เป็นผู้ชนะเช่นเรา
ดูกร อุปกะ เราชนะธรรมอันลามกแล้ว เพราะฉะนั้น เราจึงชื่อว่า เป็นผู้ชนะ
เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อุปกาสีวกทูลว่า เป็นให้พอเถิด พ่อ ดังนี้
แล้วสิ้นศรัทธา ถือเอาทางผิดเดินหลีกไป

คามิกะ ไม่ใช่ค่านอาจารย์ แต่ที่เขาแปลมาว่า สิ้นศรัทธา ขอให้นึกถึง
ภาษาบาลี สีสั่ง โอกัมเปตวา ที่แปลกันว่า สิ้นศรัทธาหรือกรอกศรัทธา นั้นไม่ตรง

กัมปะ แปลว่า ไหว โอ แปลว่า ลง คือ ยังศรัทธาให้ไหวลง

สุ. ในอรรถกถาบางแห่งท่านแปลว่า กัมศรัทธา

คามิกะ นั้นถูก

สุ. แต่สำหรับคนไทยเราถือว่า การกัมศรัทธาเป็นการยอมรับ แต่ถ้าไป
ประเทศอินเดีย การยอมรับ ไม่กัมศรัทธา แต่สะบัดหน้า ถ้าศรีลังกาก็สั่นหลายครั้งเลย
ไม่ใช่เพียงครั้งเดียว เวลาที่รับ ไม่ปฏิเสธ เขาสิ้นศรัทธา

คามิกะ ผมไม่ได้ว่าใคร แต่แปลตามศัพท์ สีสั่ง แปลว่า ศรัทธา
โอ แปลว่า ลง กัมปะ แปลว่า ไหว ขอให้ท่านพิจารณา ยังศรัทธาให้ไหวลงจะทำ
อย่างไร

สุ. ก็ทำอย่างที่ท่า คือ ยังศรัทธาให้ไหว แต่จะในลักษณะใดแล้วแต่ ตาม
ความรู้สึกของเราว่า สิ้นศรัทธา ต้องเป็นลักษณะนั้นใช่ไหม แต่บุคคลอื่น พังพัญชนะ
นี้แล้วเข้าใจว่า อาการนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่งได้หรือไม่

คามิกะ ผมยึดตามตัวหนังสือ

สุ. ขอบพระคุณท่านที่กรุณาให้คำแปลภาษาบาลีที่ถูกต้อง

ใน **ปรมัตถโชติกา อรรถกถา สุตตนิบาต มุนิสสูตร** ได้กล่าวถึงข้อความตอนนี่ว่า

ก็อุปกาสีวกนั้น ได้ไปถึงบ้านนายพรานเนื้อดำบลหนึ่งในวังคชนบทโดยลำดับ หัวหน้าพรานเนื้อเห็นอุปกาสีวกนั้นแล้วก็คิดว่า โอ สมณะผู้นี้เป็นผู้มักน้อย ไม่ปรารถนาถุงแม้แต่ผ้า สมณะผู้ี้คงจะเป็นพระอรหันต์ในโลก แล้วจึงนำไปสู่เรือน อังคาสด้วยเนื้ออันมีรส คือ ให้เนื้อรับประทาน ตนเองพร้อมกับบุตรภรรยาให้อาชีวก นั้นผู้บริโภครเสร็จแล้ว จึงนิมนต์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอบท่านจงอยู่ในที่นี้ และ ข้าพเจ้าจะอุปัฏฐากด้วยปัจจัย ได้กระทำที่แห่งหนึ่งให้เป็นโอกาสที่อยู่ของอุปกาสีวก นั้นอยู่ในที่นั้น

นายพรานเนื้อ เมื่อพวกเนื้อทั้งหลายพากันหลีกไปในที่ไกล เพื่อที่จะเที่ยวไปใน ประเทศที่เย็น บริบูรณ์ด้วยน้ำในฤดูร้อน เมื่อจะไปที่นั้น จึงสั่งธิดาชื่อฉาวว่า เจ้าจง อุปัฏฐากพระอรหันต์ของพวกเราโดยเคารพ แล้วได้ไปพร้อมกับบุตรและพี่น้องทั้งหลาย

กีนางฉาวนั้น เป็นผู้มัวพร่างสะสวยสมส่วน ในวันที่ ๒ อุปกาสีวกมาที่เรือน ได้เห็นหญิงสาวเข้ามาอังเพื่อคาสทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ใกล้ ๆ ภูกราคะครอบงำ ไม่อาจ บริโภคโภชนาได้ ถือเอาภักตด้วยภาชนะไปยังที่อยู่ วางภักตไว้ ณ ส่วนข้างหนึ่งแล้วตั้งใจ ว่า ถ้าหากข้าพเจ้าได้นางฉาวแล้วก็มีชีวิตอยู่ ถ้าไม่ได้ก็จักยอมตายในวันที่ ๗

พวกพรานเนื้อมาถามความเป็นไปของอาชีวกกับธิดา ธิดาก็ตอบว่า อาชีวกมา วันเดียวเท่านั้นแล้วไม่เคยมาอีก นายพรานเนื้อก็คิดว่า เราจักเข้าไปหาอาชีวกนั้น แล้วจักถามดังนี้ แล้วก็มาในขณะนั้นนั่นเอง ลูบเท้าทั้งสองข้างของอาชีวกถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านไม่สบายหรือ อาชีวกถอนใจอยู่ พลิกกลับอยู่นั้นเที่ยว

พรานเนื้อกล่าวว่า จงพูดเถิดท่าน ข้าพเจ้าสามารถกระทำสิ่งใดให้ได้ ก็จะทำให้ สิ่งนั้นทั้งหมดแก่ท่าน อุปกาสีวกกล่าวว่า ถ้าข้าพเจ้าได้นางฉาว ก็จะมีชีวิตอยู่ได้ ถ้าไม่ได้ การที่ข้าพเจ้าตายในที่นี้แลประเสริฐกว่า

พรานเนื้อกล่าวว่า ท่านรู้ศิลปะบางอย่างหรือท่าน หมายความว่า สามารถทำ อาชีพหรือการงานบ้างได้หรือไม่

อาชีวกตอบว่า ไม่รู้ เพราะไม่เคยศึกษา ไม่เคยเรียนมา เป็นแต่เพียงนักบวช

พรานนี้เอากล่าวว่า ท่านผู้เจริญ เมื่อท่านไม่รู้ศิลปะอันใด ก็ไม่สามารถจะครอบครองเรือนได้

อุปกาชีวกนั้นกล่าวว่า ข้าพเจ้าไม่รู้ศิลปะอะไร แต่ว่าข้าพเจ้าจักเป็นคนหาบเนื้อของท่านได้ และว่า ข้าพเจ้าจักขายเนื้อสำหรับท่านได้ แม้นายพรานก็กล่าวว่า ได้แค่นี้พวกเราก็จพอใจแล้ว และก็ให้ผ้าห่ม พาไปสู่เรือน ได้ให้กับธิดา

อาศัยการอยู่ร่วมกันแห่งคนทั้งสองนั้น บุตรคนหนึ่งก็เกิดขึ้น ญาติทั้งหลายได้ให้ชื่อบุตรนั้นว่า สุภททะ นางฉาวาได้หยอกล้ออุปกาชีวกด้วยเพลงกล่อมบุตร เขาทนไม่ได้ซึ่งคำเยาะเย้ยนั้น จึงกล่าวว่า แน่ะ แม่นาง ฉันจะไปยังสำนักของอนันตชินะ ดังนี้ แล้วได้ออกเดินมุ่งหน้าไปยังมณฑลประเทศ

ก็โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ เขตวันมहाวิหาร ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกำชับภิกษุ ภิกษุณีทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดมาถามว่าอนันตชินะ ก็พึงแสดงเราแก่ผู้นั้น แม้อุปกะแลมาถึงเมืองสาวัตถีโดยลำดับ ยืนอยู่ที่กลางวัด ถามว่า ในวัดนี้มีสหยาของเรา ชื่ออนันตชินะ เขาอยู่ที่ไหน

ภิกษุทั้งหลายได้นำเขาไปสู่สำนักของพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมอันสมควรแก่เขา ในที่สุดแห่งพระเทศนา เขาก็ดำรงอยู่ในพระอนาคามีผล

นี่ก็เป็นสัตตอุปการสัมปทา

สำหรับสัตตอุปการสัมปทา การถึงพร้อมในการสงเคราะห์สัตว์โลกให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม พระผู้มีพระภาคได้ทรงบำเพ็ญตั้งแต่ตรัสรู้ ในระหว่างเดินทางจากคยาไปสู่พาราณสี ได้ทรงพบกับอุปกาชีวก ซึ่งขณะนั้นไม่เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเลย แต่การคบของพระผู้มีพระภาคต่างกับการคบของบุคคลอื่น เพราะว่าการคบของบุคคลอื่นย่อมมีประโยชน์ของตนแม้เล็กน้อยในการคบนั่นเสมอ ซึ่งท่านผู้ฟังก็จะสังเกตได้ในชีวิตประจำวัน ท่านเข้าไปนั่งใกล้บุคคลใด ท่านแสดงความเคารพบุคคลใด ท่านมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับบุคคลใด ลองพิจารณาว่า มีประโยชน์อะไรบ้างหรือเปล่าที่ท่านได้รับจากการคบหาสมาคมนั้น ๆ

ส่วนใหญ่แล้วประโยชน์ย่อมมี อย่างน้อยที่สุดแม้เพียงการไปไหนมาไหนด้วยกัน การรู้สึกสบายใจในการที่จะได้อยู่ใกล้ ในการที่จะได้คบหา ในการที่จะได้สนทนา ในการที่จะได้ร่วมทาง แต่ว่าการคบของพระผู้มีพระภาคนั้น ไม่ใช่เพื่อประโยชน์อย่างชาวโลก แต่เพื่อทรงอนุเคราะห์บุคคลนั้นให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม และให้เจริญมั่นคงในกุศลยิ่งขึ้น

พระบารมีที่พระองค์ทรงบำเพ็ญ เพื่อจะได้ถึงความสมบูรณ์ในการที่จะเกื้อกูลสัตว์โลก คือ สัตตบุพการสัมปทา เริ่มตั้งแต่ทรงตรัสรู้จนกระทั่งปรินิพพาน ด้วยพระวิริยะอุตสาหะ ด้วยพระมหากรุณาจริง ๆ

ถ้าท่านผู้ฟังได้ทราบถึงพุทธกิจประจำวันของพระผู้มีพระภาค ย่อมจะเห็นได้ว่าไม่ทรงละเลยโอกาสที่จะอนุเคราะห์สัตว์โลกเลย ซึ่งในยุคนี้สมัยนี้ย่อมไม่มีใครได้เห็นพระผู้มีพระภาค แต่ในอดีต ในครั้งนั้น ก็ไม่ทราบว่าจะมีท่านผู้ฟังท่านใดที่ได้เคยเห็นเคยเฝ้า เคยฟังธรรมจากพระโอษฐ์ของพระผู้มีพระภาค และได้ซาบซึ้งในพุทธกิจที่พระองค์ทรงบำเพ็ญบ้างหรือไม่

ใน **ปรมัตถโชติกา อรรถกถา สุตตนิบาต อูรควรรค กสิการทวาชสูตร** มีข้อความที่กล่าวถึงปุเรกัตกิจ และปัจฉิมกัตกิจของพระผู้มีพระภาค

สำหรับปุเรกัตกิจ คือ กิจก่อนการเสวยภัต และปัจฉิมกัตกิจ คือ กิจหลังจากที่ได้เสวยพระกระยาหารแล้ว ซึ่งหมายความว่าถึงตอนเช้ากับตอนบ่าย ปุเรกัตกิจหมายความว่าถึงตอนเช้า และปัจฉิมกัตกิจ คือ กิจหลังจากที่เสวยพระกระยาหารแล้ว ก็เป็นกิจในตอนบ่าย

ข้อความในอรรถกถามีว่า

ในพระสูตรนั้น จะพบบ้างว่ามีคำถามว่า ปุเรกัตกิจของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นไหน ปัจฉิมกัตกิจของพระพุทธเจ้าเป็นไหน เฉลยว่า พระพุทธเจ้าเสด็จลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ทรงกระทำการปริกรรมสรีระ มีการล้างพระพักตร์ เป็นต้น เพื่อจะอนุเคราะห์แก่อุปัฏฐาก และเพื่อความผาสุกแห่งพระวรกาย ทรงปล่อยเวลาให้ล่วงไปที่เสนาสนะอันสงบจนกระทั่งถึงเวลาเสด็จบิณฑบาต

ในเวลาเสด็จบิณฑบาต ทรงนั่งจ้าว คือ สบง และทรงคาดประคดเอว ห่มจีวร ทรงถือบาตร บางคราวเสด็จเข้าไปในบ้านหรือนิคมเพื่อบิณฑบาตแต่พระองค์เดียว บางคราวมีพระภิกษุสงฆ์ไปด้วย บางคราวเสด็จเข้าไปโดยปกติ แต่บางคราวเสด็จเข้าไปด้วยการแสดงอภินิหารเป็นอนเณ คืออย่างไร คือ เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไป บิณฑบาต ลมอ่อน ๆ พัดมาแต่เบื้องหน้า ชำระแผ่นดินให้สะอาด เมฆฝนโปรยลงมา ทำให้ฝุ่นละอองบนถนนราบคาบ และก็ลอยเป็นพदानอยู่ชั้นบน อาจารย์อีกพวกหนึ่ง กล่าวว่า ลมทั้งหลายได้พัดเอาดอกไม้ทั้งหลายมาเกลี่ยลงบนหนทาง ภูมิประเทศซึ่งร้อนก็เย็นลง ภูมิประเทศซึ่งเย็นก็อุ่นขึ้น ในขณะที่ย่างพระบาทไป พื้นแผ่นดินก็เสมอราบเรียบ หรือว่าดอกไม้ทั้งหลายซึ่งสัมผัสสabayมารับที่พระบาท เมื่อพระบาทเบี่ยง ขวาก็ว่าพองวางภายในเส้าเขื่อน คือ พอย่างเข้าเขตเมือง จัฟพวรรณรังสีก็แผ่ออกจาก พระศรีระชานไปทางทิศโน้นบ้าง ทิศนี้บ้าง ประดุจสีทองและสีเหลืองจับสถานที่ทั้งหลาย มีปราสาท และเรือนยอด เป็นต้น

สัตว์ทั้งหลาย มีช้าง ม้า และนก เป็นต้น ซึ่งยืนอยู่ในที่ของตนนั้นเอง ก็ เปล่งเสียงด้วยอาการอันไพเราะ เครื่องดุริยางค์มีกลองและพิณ เป็นต้น และเครื่อง อารมณ์ที่ประดับกายของมนุษย์ทั้งหลาย ก็มีเสียงด้วยอาการอันไพเราะเหมือนลม

๗๔๒

พวกมนุษย์ทั้งหลายย่อมรู้ได้ด้วยสัญญาณนั้นได้ว่า วันนี้พระผู้มีพระภาคเสด็จมาบิณฑบาตในที่นี้ พวกมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้นนั่งเรียงร้อย ห่มเรียงร้อย ถือเอาวัตถุทั้งหลายมีของหอมและดอกไม้เป็นต้นออกจากเรือน ปัดกวาดถนนหนทาง บูชาพระผู้มีพระภาคด้วยวัตถุทั้งหลาย มีดอกไม้และของหอม เป็นต้น โดยเคารพ ทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จงประทานภิกษุ ๑๐ รูปแก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ขอพระองค์จงประทานภิกษุ ๒๐ รูปแก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ขอพระองค์จงประทานภิกษุ ๑๐๐ รูปแก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย เมื่อรับบาตรแม่ของพระผู้มีพระภาคแล้ว ให้ปูอาสนะ แล้วน้อมบิณฑบาตเข้าไปด้วยความเคารพ

พระพุทธเจ้าทรงทำภตกิจแล้ว ทรงตรวจดูสันดานของสัตว์เหล่านั้น แล้วจึงทรงแสดงธรรมโดยประการที่มนุษย์บางพวกตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ บางพวกตั้งอยู่ในศีล บางพวกบรรลุอุริยผล มีโสดาบันผล สกทาคามีผล และอนาคามีผล อย่างใดอย่างหนึ่ง บางพวกก็บวช แล้วสำเร็จพระอรหันต์อันเป็นผลเลิศ

พระผู้มีพระภาคทรงอนุเคราะห์ชนโดยประการนั้น ๆ แล้ว เสด็จลุกขึ้นจากอาสนะ แล้วเสด็จไปยังพระวิหาร ประทับนั่งบนพุทธอาสน์อันบรรจงไว้แล้ว ซึ่งมีดอกไม้เป็นมณฑลในที่นั้น ๆ ทรงคอยให้ภิกษุทั้งหลายฉ้นภตกิจเสร็จอยู่ ต่อจากนั้นอุปัฏฐากก็กราบทูลให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบถึงการเสร็จภตกิจของภิกษุทั้งหลาย

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคจึงเสด็จไปยังพระคันธกุฎี ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคทรงกระทำปูเรภตกิจเสร็จแล้วอย่างนี้ ทรงประทับนั่งแล้ว ณ ที่อุปัฏฐาก ณ ที่ใกล้แห่งพระคันธกุฎี ทรงล้างพระบาท ทรงประทับยืนบนตั่งสำหรับยืน ย่อมให้อิโฉวาทพระภิกษุว่า

ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงยังตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเกิดการบังเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าเป็นของยากในโลก การกลับได้เป็นมนุษย์ก็เป็นของยาก

ความถึงพร้อมด้วยศรัทธาก็เป็นของยาก การได้บรรพชาก็เป็นของยาก การฟังพระธรรมก็เป็นของยาก ดังนี้

สั้นมาก คือ เพียงแต่ ท่านทั้งหลายพึงยังตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท เกิด นี่เป็นพระพุทโธวาท แต่ว่าพระภิกษุทั้งหลายท่านได้รับฟังพระธรรมมาโดยตลอด เพราะฉะนั้น ท่านย่อมเข้าใจในความหมายของ พึงยังตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ว่าเป็นการเจริญกุศลทุกประการ ทั้งทาน ศีล ภาวนา โดยเฉพาะการไม่หลงลืมสติ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ข้อความต่อไป

ต่อจากนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วทูลถาม พระกัมมัญฐาน ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคจึงประทานพระกัมมัญฐานด้วยสามารถแห่งจริยาแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นเรียนพระกัมมัญฐานแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วไปยังที่อยู่ของตน ๆ ภิกษุบางพวกเข้าไปสู่ป่า บางพวกไปยังโคนไม้ บางพวกไปยังสถานที่ทั้งหลาย มีภูเขา เป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง บางพวกไปยังภพของเทวดาทั้งหลาย มีเทวดาชั้นจาตุมหาราช เป็นต้น บางพวกไปยังสวรรค์ทิพย์

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังพระคันธกุฏี ถ้าหากว่าพระองค์จะทรงหวังอยู่ ก็ทรงมีพระสัมปชัญญะสำเร็จสิ้นไสยาสน์โดยเบื้องขวาสักครู่หนึ่ง ต่อจากนั้น พระองค์ซึ่งมีพระกายอันสงบบรรจงแล้วเสด็จลุกขึ้น แล้วทรงตรวจดูสัตว์โลกในภาคที่สอง

ข้อความที่ว่า ต่อจากนั้นภิกษุทั้งหลายจึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วทูลถามพระกัมมัญฐาน ฟังดูเผิน ๆ อาจจะเข้าใจว่า ไปขอพระกัมมัญฐานเฉพาะหมวดใดหมวดหนึ่งตามที่อาจจะเคยคิดเคยเข้าใจ แต่ถ้าเข้าใจความหมายของกัมมัญฐานว่า หมายความว่าถึงสติปัฏฐาน สภาพธรรมที่กำลังปรากฏเป็นกัมมัญฐานของสติ ซึ่งสติจะระลึกรู้ จะศึกษา จะพิจารณารู้ในความจริงของสภาพธรรมนั้นว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ถ้าเข้าใจอย่างนี้ จะไม่สงสัยในข้อความที่ว่า พระภิกษุทูลถาม

พระกัมมัฏฐาน ซึ่งก็คือ ถ้ามองเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งเป็นอารมณ์ของสติ เป็นที่ตั้งของสติ

พระผู้มีพระภาคจึงประทานพระกัมมัฏฐานด้วยสามารถแห่งจริยาแก่ภิกษุทั้งหลาย คือ พระองค์ทรงทราบอรรถาธิบายของผู้ฟังว่า มีจิตอรรถาธิบายที่สะสมมาต่างกันอย่างไร เพราะฉะนั้น พระธรรมข้อใด ประการใดสมควรแก่อรรถาธิบาย แก่จิตของบุคคลที่ไปฟังพระธรรมจากพระโอษฐ์ ก็ทรงแสดงให้เหมาะกับบุคคลนั้น เพื่อให้เข้าใจ และให้มีการละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน

แต่ละท่านก็ได้ฟังเรื่องของนามธรรมรูปธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจอยู่เรื่อย ๆ และเวลาที่สติเกิดก็จะระลึกได้ว่า เป็นสภาพธรรมที่ต่างกันไปในวันหนึ่ง ๆ

ชีวิตเมื่อวานนี้ นามธรรมและรูปธรรมเมื่อวานนี้ กับชีวิตในวันนี้ นามธรรมและรูปธรรมในวันนี้ มีลักษณะต่างกันตามเหตุตามปัจจัย เมื่อวานนี้อาจจะมีความทุกข์ แต่วันนี้เรื่องทั้งหลายก็คลี่คลายหายไป หหมดความทุกข์นั้นไป อาจจะทำลงมีความสุขในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ แต่ก็คงจะไม่นาน พุ่งนี้หรือว่าเดือนหน้าต่อไป ก็คงจะต้องมีเหตุการณ์อื่นซึ่งล้วนแต่เป็นนามธรรมและรูปธรรมทั้งนั้นตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น ธรรมนี้ไม่ไกล และไม่ใช่ว่าจะอื่น นอกจากขณะที่กำลังเป็นจริงในขณะนี้ แต่ละขณะ แล้วแต่ว่าเหตุการณ์อะไรจะเกิดขึ้นเมื่อไร ก็เป็นสภาพธรรมที่เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยทั้งนั้น เพราะฉะนั้น นี่คือ กัมมัฏฐาน หรือสติปัฏฐาน

ถ. ที่พระภิกษุทั้งหลายไปขอกัมมัฏฐานจากพระผู้มีพระภาค ผมคิดว่า คงเป็นกัมมัฏฐาน ๔๐ ในสมถภาวนา ไม่ใช่สติปัฏฐาน

ถ้าเป็นสติปัฏฐาน จริตของคนทั่วไปมีแค่ทวิจิริตกับตณหาจิริต จิริต ๒ เท่านั้น สำหรับสติปัฏฐาน พระองค์ก็ทรงแสดงแล้ว และภิกษุทั้งหลายก็เข้าใจแล้วว่า สติเกิดขึ้นที่ไหนก็พิจารณาที่นั่น ฉะนั้น ไม่ต้องถาม

แต่ที่ภิกษุเข้าไปถามนั้น คงจะเป็นกัมมัฏฐาน ๔๐ เพราะว่าการเจริญสมถภาวนาจำเป็นเหลือเกินที่จะต้องเลือกกัมมัฏฐาน เช่น โลภะจิริต ก็ต้องพิจารณาอสุภะ

เพื่อการเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน แต่จิตของใครต่อใคร ตัวเองไม่ค่อยรู้จักตัวเองดีนัก จำเป็นเหลือเกินที่จะต้องฟังอาจารย์ ซึ่งสมัยนั้นมีพระผู้มีพระภาคอยู่ก็ยิ่งสบายมาก จึงขอกัมมัฏฐานจากพระผู้มีพระภาค เพราะฉะนั้น ผมคิดว่า คงจะเป็นกัมมัฏฐานในอารมณ์ของกัมมัฏฐาน ๔๐ ไม่ใช่ให้พิจารณานามรูป

ส. ฟังดูเหมือนว่าจะเป็นอย่างนั้น เพราะใช้คำว่ากัมมัฏฐาน และก็ไปทูลขอกัมมัฏฐาน แต่ถ้าพิจารณาแล้ว จะเห็นได้ว่า ท่านผู้ฟังซึ่งเข้าใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน และเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ระวัง ศึกษา สังเกต สำเนียงที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ แต่ที่ปัญญาแต่ละขั้นจะเกิด ยังไม่ต้องไปถึงขั้นละลาย เพียงแต่จะให้อุบายตามความเป็นจริงว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์บุคคลจริง ๆ ในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสก็ยาก

แต่ว่าในครั้งนั้น พระภิกษุทั้งหลาย ท่านก็ได้อบรมเจริญมาแล้ว บางท่านก็เจริญสติปัฏฐานอบรมเจริญปัญญาบารมีมามากในอดีต แต่ว่ายังไม่ถึงเวลาที่ท่านจะเกิดความหน่ายในการที่ยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล หรือว่ายังไม่ละความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงเพราะฉะนั้น ท่านก็ต้องอาศัยพระธรรมเทศนาที่เหมาะสม ที่จะให้เกิดความสลัด สังเวช ละคลายในขณะที่กำลังฟังธรรมในขณะนั้น ซึ่งแต่ละคนสะสมอภัยมาต่างกันจริง ๆ

คามิกะ กัมมัฏฐาน เขาแปลว่า อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งภาวนากรรม จะ เป็นสมณะหรือวิปัสสนาก็ได้ อารมณ์เป็นที่ตั้ง ผมเห็นด้วยกับอาจารย์ พระผู้มีพระภาค ท่านดูจิต อย่างเช่น พระจุฬปันถก พระผู้มีพระภาคท่านดูนิสัยเมื่อชาติก่อนนี้ ท่านจุฬปันถกเคยเป็นพระราชา เสด็จเลียบพระนครแล้วเหงื่อตก เอาผ้าเช็ดเหงื่อ และพิจารณาดู เกิดปลงธรรมสังเวชกับผ้าเช็ดหน้าว่า ผ้าเช็ดหน้านี้เมื่อครั้งก็ชาวบริสุทฺธิ เตียวนี้เปื้อนเหงื่อ ฉนโค พระจุฬปันถก พระผู้มีพระภาคไม่ได้ให้อื่นเลย ให้ ผ้าเช็ดหน้าผืนหนึ่ง และให้คำบริกรรมว่า ผ้านี้เปื้อนธุลี ๆ บาลีว่า รัชหรณํ รัชหรณํ

หรือผ้านี้จะนำเสียซึ่งธุลีออกไป ให้เท่านี้แหละ พระจุฬินภิกขุก็สำเร็จพระอรหันต์ ไม่ใช่ ๔๐ ตามสมถภาวนา หรือว่าอะไรอื่น ท่านดูอุปนิสัยอย่างที่ท่านอาจารย์กล่าว

ส. บางท่านอาจจะเข้าใจว่า สมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาแยกกัน แต่ ถ้าท่านศึกษาต่อไปจะเห็นได้ว่า สำหรับผู้ที่เข้าใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐานแล้ว สมถะ และวิปัสสนาไม่ได้แยกกันเลย ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานย่อมทราบว่า ขณะไหนจิต สงบเพราะอะไร เพราะขณะนั้นเป็นปัญญาที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง ปรากฏเป็นสติปัฏฐาน หรือว่าเป็นความสงบเพราะจิตระลึกถึงอารมณ์ที่จะทำให้สงบ

อย่างที่ว่า ให้ดูผ้า และกับบรรลุความเป็นพระอรหันต์ จะจัดเข้าอยู่ใน กัมมัฏฐานของสมถะหรือวิปัสสนา เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะแยกกันเลย

อย่างพุทธาณูสสติ การสวดมนต์ กราบพระ ระลึกถึงพระพุทธรูป มีท่านผู้ใด ตั้งอกตั้งใจใหม่ว่า จะเจริญความสงบด้วยการระลึกถึงพระพุทธรูป หรือว่าเวลาที่ ระลึกแล้วเกิดความสงบ เพราะว่าไม่มีใครสามารถจะบังคับบัญชาได้ว่าจะทำอะไร ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะตามรู้ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างว่า เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ถ้ามีการระลึกถึงพระพุทธรูป สติปัฏฐานก็รู้ว่าขณะนั้น เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นระลึกถึงพระพุทธรูป เป็นอนัตตา ไม่มีใครสามารถที่จะ เจาะจงหรือตั้งใจได้ว่า จะทำอย่างนั้น หรือว่าทำอย่างนี้ แต่ว่าสภาพนั้นเกิดขึ้นแล้ว ระลึกถึงพระพุทธรูปแล้ว และมีความสงบเกิดขึ้นแล้วในขณะนั้น

สำหรับผู้ที่จะอบรมเจริญความสงบ ถ้าท่านจะคิดถึงเฉพาะกัมมัฏฐานเดียว จะเป็นไปได้ไหมในชีวิตประจำวัน ถ้ามีเรื่องที่จะต้องโกรธบุคคลหนึ่งบุคคลใด แต่ก่อน นี้ท่านอาจจะคิดว่า บุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความชั่วร้ายต่าง ๆ ที่ท่านโกรธขึ้น ในขณะนั้นจะ เอากัมมัฏฐานไหนมาสงบ จะเลือกจิตในขณะนั้นใหม่ว่าท่านเป็นจิตใด และจะอาศัย กัมมัฏฐานใด หรือว่าในขณะนั้นจะเกิดความเมตตากรุณาขึ้น เพราะเคยได้ยินได้ฟัง เรื่องของความสงบ และมีความเข้าใจในลักษณะของสภาพธรรมที่สงบและการที่จะ สงบได้โดยนัยต่าง ๆ

บางท่านอาจจะระลึกถึงพระพุทธคุณ ระลึกถึงพระธรรมคุณที่ว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอกุศลธรรม คือ ลักษณะสภาพของโทษที่กำลังเกิดว่าเป็นอกุศลธรรม และสภาพธรรมที่ตรงกันข้าม มี คือ ความเมตตา หรือความกรุณา หรือมูทิตา หรืออุเบกขา ถ้ามีปัจจัยที่เมตตาจะเกิดขึ้นก็เป็นความสงบ ถ้ามีปัจจัยที่กรุณาจะเกิดขึ้นก็ได้ แทนที่จะเป็นเมตตาก็เป็นกรุณา มีความสงสารในบุคคลผู้มีกิเลสซึ่งกระทำให้ท่านเกิดความรู้สึกโกรธขึ้นก็ได้ หรือว่าจะมีอุเบกขาในขณะนั้นก็ได้ ซึ่งล้วนแต่เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

และในขณะนั้นท่านจะเลือกใหม่ว่า ท่านจะทำอย่างไรดี จะเอากัมมัฏฐานข้อไหนมาสงบ ในขณะที่กำลังโกรธ

ผู้ฟัง ที่อาจารย์กล่าวมา ผมเคยผ่านมาแล้ว แต่ไม่ได้ปฏิบัติอย่างที่อาจารย์กล่าว ผลก็คือ ฟุ้งซ่าน ไม่สงบ สมัยก่อนผมไปนั่งสมาธิในศาลาวัดทุกคืน บางคืนก็สงบดี มีพุทโธเป็นอารมณ์ได้มาก แต่เมื่อวันนั้นถูกรอสงสารวัตรแกล้งจับ รถเราจอดในตรอก ไปกีดขวางทางรถของรองสารวัตร ก็ถูกปรับ เราไปเสียค่าปรับแต่ไม่ได้ใบขับขึ้นคืนเพราะสารวัตรเอาติดตัวไปด้วย ต้องติดตาม ๓ - ๕ วันจึงให้มา วันนั้นไปนั่งสมาธิ ความโกรธเรื่องนี้เดียวก็ผุดขึ้นมา ไม่ได้นึก แต่ผุดขึ้นมาเอง จิตไม่ยอมอยู่กับพุทโธ ตอนนั้นยังไม่มีผู้สอนให้แก้แบบให้มีเมตตา เพราะฉะนั้น จิตก็ไม่อยู่กับพุทโธ ไม่สงบเลยตลอดคืน ต่อไปถ้ามีเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้นอีก ก็รู้วิธีที่พึงปฏิบัติแล้ว คือ ให้เมตตา คิดว่าคงได้ผลแน่

ส. เพราะฉะนั้น ก็เป็นการที่ว่า ยิ่งศึกษาพระธรรมมากเท่าไร ไม่เอากัมมัฏฐาน แต่มีความเข้าใจเป็นปัจจัยที่จะให้ความสงบเกิดขึ้น ซึ่งแล้วแต่ว่าในขณะนั้นจิตจะระลึกถึงพรหมวิหารหนึ่งพรหมวิหารใด หรือว่าจะระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ หรือระลึกถึงศีล ระลึกถึงธรรมประการใดก็ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดความสงบในขณะนั้น เพราะว่าแต่ละท่านไม่ใช่มีจิตเดียว ทุกจิตพร้อมที่จะเกิดขึ้น บางครั้งก็เป็นวิตกจิต บางครั้งบางขณะก็เป็นราคะจิต บางครั้ง

บางขณะก็เป็นโทสจิต โมหจิต ทุกประการ เพราะฉะนั้น การที่ไม่เลือกก็มีพื้นฐาน แต่ที่มีความเข้าใจในการเจริญความสงบ จะเป็นปัจจัยที่จะทำให้ความสงบเกิดขึ้นได้

ถ. หมายความว่า การที่จะเจริญสติปัฏฐานไม่ต้องคำนึงถึงจิตว่า เรามีจิตอะไรหรือไม่ อย่างไร แต่ว่าขณะใดที่ธรรมใดเกิดขึ้น ก็เจริญสติระลึกรู้ตาม ลักษณะที่ปรากฏตามความเป็นจริงนั้นทันที

ส. นั้นเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด แต่ว่าสติปัฏฐานก็ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา แล้วแต่ว่ากุศลขั้นใดจะเกิดขึ้น บางครั้งสติยังไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพียงแต่รู้ธรรมที่สงบ ซึ่งตรงกันข้ามกับอกุศลที่กำลังไม่สงบในขณะนั้น ก่อนที่จะรู้ว่า นั่นเป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

๗๔๓

ส. เพราะฉะนั้น กว่าที่จะหมดการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน จะแสนนานสักเท่าไร เพราะว่าสภาพธรรมแต่ละขณะเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเหลือเกิน

กำลังเห็น ได้ยินแล้ว เร็วแค่ไหนจากเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏไปสู่การรู้เสียงที่กำลังปรากฏ และยังมีการคิดนึก มีเจตสิกธรรมทั้งที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง เกิดสลับกันอย่างรวดเร็วเหลือเกิน และสติปัญญานจะเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเพียงบางนามบางรูป และเพียงบางครั้งเท่านั้น ซึ่งนามรูปก็แสนจะวิจิตรตามเหตุตามปัจจัย แต่ละวัน แต่ละขณะ และปัญญาก็ต้องคมกล้าที่จะระลึก ศึกษา รู้ทันที่ตรงตามลักษณะของสภาพธรรม ไม่ว่าสภาพธรรมนั้นจะเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยอย่างไร เป็นทุกข์แสนสาหัส หรือว่าเป็นสุขเสียเหลือเกิน มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส การรู้เรื่องราวแสนวิจิตรสักเท่าไร ปัญญาที่จะต้องสามารถรู้ในลักษณะของสภาพธรรมนั้นได้ตรงตามความเป็นจริงว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนเลยสักอย่างเดียว

ผู้ฟัง ขณะที่เกิดความโกรธ ไม่อยากจะโกรธ แต่โกรธก็ยังไม่หาย ก็มีสติระลึกถึงโกรธ แต่บางครั้งก็ระลึกถึงความสงบที่อยากจะให้จิตใจนั้นสงบ แต่ก็ยังไม่สงบ เพราะความโกรธยังมีอยู่ ก็เจริญสติไป รู้สึกว่าเป็นการต่อสู้อย่างยิ่งในชีวิต คือ เพียรสู้กับกิเลสด้วยการเจริญสติระลึกถึงสภาพจิตที่ปรากฏ ซึ่งจะแก้ไขให้เป็นไปตามที่ต้องการไม่ได้เลย

ส. เพราะฉะนั้น กว่าที่จะสงบจริงพร้อมปัญญา เพราะรู้ทั่ว อย่าลืม ต้องรู้ทั่ว รอบรู้ในลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างจนชิน นั้นจึงจะเป็นความสงบจริง

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า สมณะก็ดี วิปัสสนาก็ดี ไม่ใช่การปฏิบัติที่แยกกันเลย เหมือนกับว่าควบคู่กันไปอย่างนี้

ส. สำหรับผู้ที่เข้าใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐานแล้ว

ผู้ฟัง แต่ยังมีความเข้าใจไขว้เขวเป็นจำนวนมากเพราะฟังมาว่า สมาธิเป็นบาทของวิปัสสนา ก็มีความเข้าใจว่า การเริ่มต้นเจริญปัญญาจะต้องเจริญสมาธิถึงขั้นจิตสงบก่อน ก็หาโอกาสที่จะเจริญสมถะจนกระทั่งจิตสงบ จากนั้นจึงเริ่มลงมือเจริญปัญญาต่อไป

ส. ข้อสำคัญ อย่าข้ามการพิจารณาธรรม ที่ฟังมาว่า จะต้องทำจิตให้เป็นสมาธิเสียก่อนเพื่อให้เป็นบาทของวิปัสสนา ก็จะต้องเป็นผู้ที่ละเอียดจริง ๆ เหตุกับผลจึงจะตรงกัน เพราะฉะนั้น ถ้ามีท่านผู้ใดกล่าวว่า จะต้องให้จิตตั้งมั่นเป็นสมาธิเสียก่อนเพื่อที่จะให้เป็นบาทของวิปัสสนา ก็ใครที่จะได้ความเข้าใจเพิ่มเติมว่า ทำอย่างไรที่จะให้สมาธิเป็นบาทของวิปัสสนา สมาธิอะไร และทำอย่างไร

ต้องพิจารณาให้ละเอียด ถ้าใครกล่าวอย่างนั้น ก็ต้องถามว่า สมาธิอะไร สมาธินั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร เพื่อที่จะได้พิจารณาว่า เป็นอกุศลสมาธิ หรือเป็นมิจฉาสมาธิ เพราะถ้าเป็นอกุศลสมาธิก็เป็นมิจฉาสมาธิ จะเป็นบาทของวิปัสสนาได้อย่างไร การปฏิบัติธรรมไม่ผิดไปจากชีวิตประจำวันเลย แล้วแต่แต่ละท่านว่า จะมีเหตุปัจจัยให้ธรรมประเภทใดเกิดขึ้น

ใน **อังกุตตรนิกาย เอกาทสกนิบาต มหานามสูตรที่ ๒ ข้อ ๒๑๙** เป็นเรื่องของอนุสสติ ๖ ซึ่งจะเห็นได้ว่า การอบรมเจริญความสงบซึ่งเป็นสมถภาวนาในชีวิตประจำวันสำหรับคฤหัสถ์ทั่ว ๆ ไปนั้นคืออย่างไร

ข้อความมีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธารามใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ก็สมัยนั้นแล เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ ทรงหายจากประชวร คือ หายจากภาวะที่ประชวรไม่นาน ก็สมัยนั้น ภิกษุเป็นอันมากกระทำจิวรกรรมเพื่อพระผู้มีพระภาค ด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคผู้มีจิวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จจาริกโดยกาลล่วงไป ๓ เดือน

เจ้าศากยพระนามว่ามหานามะ ได้ทรงสดับข่าวว่า ภิกษุเป็นอันมากกระทำ
จิวรกรรมเพื่อพระผู้มีพระภาค ด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคผู้มีจิวรสำเร็จแล้ว จัก
เสด็จจาริกโดยกาลล่วงไป ๓ เดือน ครั้นนั้นแล เจ้าศากยพระนามว่ามหานามะ
เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้ทราบข่าวมาดังนี้ว่า ภิกษุเป็นอันมาก
กระทำจิวรกรรมเพื่อพระผู้มีพระภาค ด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคผู้มีจิวรสำเร็จแล้ว
จักเสด็จจาริกโดยกาลล่วงไป ๓ เดือน ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันผู้อยู่
ด้วยธรรมเครื่องอยู่ต่าง ๆ พึงอยู่ด้วยธรรมเครื่องอยู่อะไร พระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคยังไม่ได้ปรินิพพาน เพราะฉะนั้น บรรดาผู้ที่มีความสงสัยก็มี
โอกาสที่จะได้ไปเฝ้า และกราบทูลถามถึงข้อสงสัยด้วยตนเองว่า เมื่อพระผู้มีพระภาค
เสด็จไปแล้ว ตนซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ด้วยธรรมเครื่องอยู่ต่าง ๆ นั้น พึงอยู่ด้วยธรรมเครื่องอยู่
อะไร ซึ่งทุกท่านก็น่าจะคิดใช้ใหม่ว่า ทุกท่านจะอยู่ด้วยธรรมอะไรในชีวิตประจำวัน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ศีละ ฯ มหาบพิตร การที่มหาบพิตรเสด็จเข้ามาหาตถาคตแล้วตรัสถามว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันผู้อยู่ด้วยธรรมเครื่องอยู่ต่าง ๆ พึงอยู่ด้วยธรรมเครื่อง
อยู่อะไร ดังนี้ เป็นการสมควรแก่มหาบพิตรผู้เป็นกุลบุตร

ดูกร มหาบพิตร กุลบุตรผู้มีศรัทธาย่อมเป็นผู้บริบูรณ์ ผู้ไม่มีศรัทธาย่อมไม่
เป็นผู้บริบูรณ์ ผู้ปรารถนาความเพียรย่อมเป็นผู้บริบูรณ์ ผู้เกียจคร้านย่อมไม่เป็นผู้
บริบูรณ์ ผู้มีสติตั้งมั่นย่อมเป็นผู้บริบูรณ์ ผู้มีสติหลงลืมย่อมไม่เป็นผู้บริบูรณ์ ผู้มีจิตตั้ง
มั่นย่อมเป็นผู้บริบูรณ์ ผู้ไม่มีจิตตั้งมั่นย่อมไม่เป็นผู้บริบูรณ์ ผู้มีปัญญาย่อมเป็นผู้
บริบูรณ์ ผู้มีปัญญาทึบย่อมไม่เป็นผู้บริบูรณ์

ดูกร มหาบพิตร มหาบพิตรทรงตั้งอยู่ในธรรม ๕ ประการนี้แล้ว พึงเจริญธรรม
๖ ประการให้ยิ่งขึ้นไป

ดูกร มหาบพิตร ในธรรม ๖ ประการนี้ พึงทรงระลึกถึงพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม และพระคุณธรรมข้ออื่น ๆ ต่อไป

ดูกร มหาบพิตร สมัยใดอริยสาวกระลึกถึงพระตถาคต สมัยนั้นจิตของอริยสาวกนั้นย่อมไม่ถูกราคะกั้มรุม ไม่ถูกโทสะกั้มรุม ไม่ถูกโมหะกั้มรุม สมัยนั้นจิตของอริยสาวกนั้นย่อมดำเนินไปตรง ดูกร มหาบพิตร อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารถนาพระตถาคต ย่อมได้ความรู้ธรรม คือ ผลหรือวิบาก ย่อมได้ความรู้ธรรม คือ เหตุหรือกรรม ย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม ปิety่อมเกิด แก่อริยสาวกผู้มีความปราโมทย์ กายของอริยสาวกผู้มีใจประกอบด้วยปิตีย่อมสงบ อริยสาวกผู้มีกายสงบแล้วย่อมเสวยสุข จิตของอริยสาวกผู้มีสุขย่อมตั้งมั่น

ดูกร มหาบพิตร มหาบพิตรพึงเสด็จดำเนินเจริญก็ได้ พึงประทับยืนเจริญก็ได้ พึงประทับนั่งเจริญก็ได้ พึงบรรทมเจริญก็ได้ พึงทรงประกอบการทำงานเจริญก็ได้ พึงประทับบนที่นอนอันเปี่ยมเสียดด้วยพระโอรสและพระธิดาเจริญก็ได้ ซึ่งพุทธานุสสตินี้แล ฯ

เป็นธรรมทุกขณะ อย่าลืม ไม่มีขณะไหนเลยที่ไม่ใช้ธรรม หลายนานอยากจะพบธรรม อยากจะเห็นธรรม แสงหาธรรม แต่ว่าธรรมกำลังมีอยู่ในขณะนี้ กำลังปรากฏทุกหนทุกแห่ง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ที่บ้าน ที่นั่น ที่นี้ ที่โน้น ทุกหนทุกแห่ง เป็นสภาพธรรมทั้งหมด เพราะฉะนั้น ไม่ต้องแสวงหาธรรม เพราะธรรมกำลังปรากฏอยู่แล้ว จะรู้ธรรม ก็รู้ในสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามความเป็นจริง จะเห็นธรรม จะเข้าใจธรรม ก็ในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ว่าที่ไหน ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสกับเจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะว่า มหาบพิตรพึงเสด็จดำเนินเจริญก็ได้ พึงประทับยืนเจริญก็ได้ พึงประทับนั่งเจริญก็ได้ พึงบรรทมเจริญก็ได้ พึงทรงประกอบการทำงานเจริญก็ได้ พึงประทับบนที่นอนอันเปี่ยมเสียดด้วยพระโอรสและพระธิดาเจริญก็ได้ ซึ่งพุทธานุสสตินี้แล ฯ

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอัมมานุสสติ สังขานุสสติ คีลानุสสติ จาคานุสสติ เทวตานุสสติ โดยนัยเดียวกัน

และข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะว่า *ดูกร มหาบพิตร สมัยใดอริยสาวกระลึกถึงตถาคต สมัยนั้นจิตของพระอริยสาวกย่อมไม่ถูกราคะกัฏฐมรุม ไม่ถูกโทสะกัฏฐมรุม ไม่ถูกโมหะกัฏฐมรุม สมัยนั้นจิตของอริยสาวกนั้นย่อมดำเนินไปตรง ไม่ได้หมายความว่า โลกะไม่เกิดเลยในชีวิตประจำวันของพระอริยสาวก หรือผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่ได้หมายความว่า โทสะไม่เกิดเลย โมหะไม่เกิดเลย มีเหตุปัจจัยของโลกะ โลกะก็เกิด แต่ว่าไม่กัฏฐมรุม เพราะสติสามารถที่จะทำให้เป็นผู้ที่มีจิตดำเนินไปตรง เพราะปรารภพระตถาคต*

ในวันหนึ่ง ๆ ท่านผู้ฟังมีการระลึกนึกถึงพระผู้มีพระภาคบ้างไหม ซึ่งในขณะนั้น ไม่ถูกราคะกัฏฐมรุม ไม่ถูกโทสะกัฏฐมรุม ไม่ถูกโมหะกัฏฐมรุม เป็นผู้ที่มีจิตดำเนินไปตรง เพราะปรารภพระตถาคต

ผู้ฟัง ธรรมเป็นเรื่องที่น่าอัศจรรย์ที่สุด แต่ก่อนนี้ถ้าหากบอกให้ระลึกถึงพระตถาคต ก็คงนึกถึงพระที่ปั้นไว้ ระลึกถึงรูปร่างสัณฐาน

ส. ขอให้ท่านผู้ฟังทุกท่านพิจารณาชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ว่า ท่านระลึกถึงพระตถาคตบ้างหรือเปล่า ในขณะไหน อย่างไร เวลาที่อกุศลจิตเกิดขึ้น รู้ในสภาพที่เป็นอกุศล และรู้ว่าสภาพที่เป็นอกุศลตรงกันข้ามและเป็นสิ่งที่ควรเจริญ

ที่จะเข้าใจธรรมในขณะนั้นได้ ถ้าไม่ได้ฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง จะระลึกถึงพระตถาคตได้ไหม เพราะฉะนั้น ในชีวิตประจำวัน ใครที่ไม่เคยคิดถึงความกตัญญูกตเวทิต์ แต่ว่าเมื่อได้ฟังพระธรรมแล้ว มีปัจจัยที่จะให้เป็นบุคคลผู้มีความกตัญญูกตเวทิต์เพิ่มขึ้นก็จะทราบได้ว่า มีอะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้กุศลนั้น ๆ เกิดเพิ่มขึ้น ถ้าไม่ได้มีการฟังพระธรรมเลย กุศลทั้งหลายก็ไม่เจริญขึ้น เพราะฉะนั้น พระธรรมที่ได้ฟังย่อมเกี่ยวเนื่องกับกุศลทุกประการ ทั้งเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ความกตัญญูกตเวทิต์ ความไม่พยายาบาท ความเห็นโทษของกิเลสอกุศลธรรมทั้งหลาย

เพราะฉะนั้น ในขณะนั้น ๆ ที่กุศลจิตกำลังเกิดแทนอกุศล ผู้นั้นระลึกถึงพระตถาคตได้ เป็นพุทธานุสสติ

สำหรับที่ว่า สมาธิจะเป็นบาทของวิปัสสนา ข้อความที่ท่านผู้ฟังควรจะพิจารณาที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ ก็คือ อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารถนาพระตถาคต ย่อมได้ความรู้อรต ย่อมได้ความรู้ธรรม

โดยทั่วไป อรต หมายความว่าถึงผล ธรรม หมายความว่าถึงเหตุ

ในชีวิตประจำวัน มีผลเกิดขึ้นปรากฏอยู่เสมอ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ถ้าไม่มีการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม จะรู้ได้ไหมว่า ขณะนี้เป็นผลหรือเป็นเหตุ แต่ว่าเมื่อได้ศึกษาพระธรรมแล้วย่อมรู้ว่า ขณะใดเป็นผลของเหตุที่ได้กระทำไว้แล้วในอดีต การเห็นก็ดี การได้ยินก็ดี การได้กลิ่นก็ดี การลิ้มรสก็ดี เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครทั้งสิ้น เป็นผลของกรรมที่ได้กระทำแล้ว

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ระลึกถึงพระผู้มีพระภาค มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารถนาพระตถาคต ย่อมได้ความรู้อรต คือ รู้ผลของกรรมของตนเองที่ได้กระทำไว้นั้นเป็นเหตุให้วิบาก คือ ผล กำลังปรากฏในชีวิตประจำวัน ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

การรู้ว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลของกรรม คือ การรู้อรต

ย่อมได้ความรู้ธรรม คือ รู้กุศลและอกุศลที่กำลังเป็นไปในวันหนึ่ง ๆ ว่า เป็นเหตุที่จะให้เกิดกุศลวิบากหรืออกุศลวิบากข้างหน้าในอนาคต

เมื่อระลึกอย่างนี้ อกุศลก็ย่อมบรรเทาเบาบาง ย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม ขณะใดที่ปัญญาเกิดขึ้นรู้สัจจะ หรือสภาพธรรมตามความเป็นจริง รู้เหตุว่าเป็นเหตุ รู้ผลว่าเป็นผล ย่อมเบาบางจากอกุศล ย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม ปิติดำรงเกิดแก่อริยสาวกผู้มีความปราโมทย์ กายของอริยสาวกผู้มีใจประกอบด้วยปิติย่อมสงบ นีมาถึงความสงบแล้ว เวลาที่สามารถจะรู้อรตและธรรมในชีวิตประจำวัน อริยสาวกผู้มีกายสงบแล้วย่อมเสวยสุข

เป็นอย่างนี้บ้างไหมในชีวิตประจำวัน เมื่อได้เห็นผลของกรรมและสภาพของจิต ซึ่งเป็นกรรมที่จะให้เกิดผลข้างหน้า ย่อมสงบ ย่อมเสวยสุข

จากนั้น จิตของอริยสาวกผู้มีสุขย่อมตั้งมั่น ซึ่งนี้แหละที่จะเป็นบาทของวิปัสสนา ไม่ใช่สมาธิอื่นเลย แต่ต้องเป็นความสงบพร้อมปีติ พร้อมสุข ที่ได้เข้าใจในธรรม จึงจะเป็นบาทของวิปัสสนาได้

ไม่ใช่ไปทำสมาธิอะไรก็ไม่ทราบ ไม่ได้เกิดปัญญา ไม่ได้รู้อรรถ ไม่ได้รู้ธรรม ไม่ได้มีความสงบ และก็เข้าใจผิดคิดว่า เมื่อมีความจดจ้องตั้งมั่นอยู่ที่อารมณ์นั้นแล้ว ปัญญาก็จะเกิดขึ้น

ผู้ฟัง ที่ว่าทำสมาธิ โดยมากเข้าใจผิด เมื่อก่อนผมก็เคยปฏิบัติเป็นสิบ ๆ ปี คือ หลับตาทำสมาธิ เมื่อไรหนอธรรมจะเกิดขึ้น จะได้มรรค ได้ผล โดยมากนึกไปอย่างนั้น เพราะไม่มีปัญญาที่จะคิด เมื่อได้มาฟังอาจารย์ สำคัญที่สติเป็นส่วนใหญ่ว่าจะไปที่ไหน ความโกรธนี้ จมูกนี้ทำให้โกรธได้ เป็นต้นว่า ขึ้นรถเมล์คนเบียดกัน ได้กลิ่นเหม็นขึ้นก็โกรธ แต่พอสติเกิดขึ้นระลึก ตัวเราก็เหม็นเหมือนกัน ความโกรธก็หายไป อย่างตาคนอื่น ทำให้เราโกรธได้เหมือนกันถ้าเราไม่มีสติ เขามองแบบดูถูกเหยียดหยาม ความโกรธก็มีเหมือนกัน เคยสังเกตมาโดยมากเป็นอย่างนี้

ส. เพราะฉะนั้น ขณะใดที่ระลึกถึงพระตถาคต ขณะนั้นจะเห็นอรรถ เห็นธรรม

ผู้ฟัง คำว่า สติ คุ่มครองหมัด พอมีสติ ศีลก็มี สมาธิก็มี ปัญญาก็มี ไม่ใช่ว่ามีเฉพาะไปนั่งในห้อง ในรถเมล์ บางทีคนมากระแทก ก็โมโหขึ้นมา ถ้าไม่มีสติโกรธทันที แต่ถ้าเรามีสติ ก็เฉย ๆ

ส. จะเห็นได้ว่า ผู้ที่ระลึกถึงพระคุณของพระตถาคตบ่อย ๆ นั้น คือ ผู้ที่ฟังธรรม เข้าใจธรรม และประพฤติปฏิบัติธรรมด้วย ถ้าไม่ประพฤติปฏิบัติธรรมจะเห็นคุณในพระธรรม ในพระคุณของพระผู้มีพระภาคไหม

เพียงแต่ฟังเฉย ๆ แต่ยังไม่ได้ปฏิบัติตาม ย่อมไม่สามารถที่จะเห็นพระคุณของพระผู้มีพระภาคได้จริง ๆ เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะได้ยินได้ฟังประวัติของพระผู้มีพระภาค แต่ที่จะเป็นการระลึกถึงพระคุณของพระองค์ได้นั้น ย่อมจะต้องเป็นผู้ที่ประพฤติ

ปฏิบัติธรรมด้วย และยังประพจน์ปฏิบัติธรรม ก็อย่างยิ่งเห็นพระคุณและระลึกถึงพระคุณ
ซึ่งเป็นพุทธานุสติได้บ่อย ๆ เนื่อง ๆ

๗๔๔

ในวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง เวลาแบ่งออกเป็นยามละ ๔ ชั่วโมง เพราะฉะนั้น ตอนกลางวันตั้งแต่ ๖ โมงเช้า ถึง ๔ โมงเช้า เป็นยามหนึ่ง และจาก ๔ โมงเช้า ถึงบ่าย ๒ โมง เป็นอีกยามหนึ่ง และจากบ่าย ๒ โมง ถึง ๖ โมงเย็น เป็นอีกยามหนึ่ง

ซึ่งเมื่อพระผู้มีพระภาคเสร็จภักตกิจ ถ้าหากว่าพระองค์จะทรงหวังอยู่ พระองค์ก็ทรงมีพระสัมปชัญญะสำเร็จสืบทอดโดยเบื้องขวาสักครู่หนึ่ง ต่อจากนั้นพระองค์ซึ่งมีพระกายอันสงบบรรจบแล้ว เสด็จลุกขึ้นแล้วทรงตรวจดูสัตว์โลกในภาคที่ ๒

ในภาคที่ ๓ คือ ตั้งแต่บ่ายสองโมงไป

ในสมัยที่พระองค์ทรงเข้าไปอาศัยบ้าน หรือนิคมใดอยู่ คนในบ้านหรือนิคมนั้น ถวายทานและปูเรภักตแล้ว ในปัจฉิมภักต คือ หลังจากเสร็จภักตกิจแล้ว ชาวบ้านก็นุ่งห่มเรียบร้อย แล้วถือของหอมและดอกไม้ เป็นต้น ย่อมประชุมกันในวิหาร ต่อแต่นั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปด้วยปาวีหริยอันสมควรแก่บริษัทที่มาประชุมกัน ประทับนั่งบนพุทธอาสน์อันบรรจงเขาปูลาดไว้แล้วในธรรมสภา ย่อมทรงแสดงธรรมให้เหมาะแก่กาล ควรแก่ประมาณ ต่อจากนั้นทรงทราบกาลแล้ว จึงทรงส่งบริษัทกลับ

ต่อจากนั้น ในภาคที่ ๓ คือ ก่อน ๖ โมงเย็น

ถ้าหากพระองค์ทรงประสงค์จะทรงพระกาย ลำดับนั้น จึงได้เสด็จจากพุทธอาสน์ เสด็จไปยังโอกาสที่ภิกษุอุปัฏฐากได้เตรียมไว้แล้ว ได้ทรงรับผ้าวัสสิกสาฎก คือ ผ้าอาบน้ำ จากมือของภิกษุผู้อุปัฏฐาก แล้วจึงเสด็จเข้าไปยังชุ่มสำหรับอาบ แม้ภิกษุผู้อุปัฏฐากนำพุทธอาสน์มาแล้ว ย่อมปูไว้ที่บริเวณพระคันธกุฎี พระผู้มีพระภาคทรงสรงพระวรกายแล้ว ทรงนุ่งจีวร ๒ ชั้น ทรงคาดประคดเอว ทรงถือผ้าอุตราสงค์เสด็จไปประทับนั่งในที่นั้น หลีกเร้นอยู่แต่พระองค์เดียวครู่หนึ่ง

ต่อจากนั้นภิกษุทั้งหลายออกจากสถานที่นั้น ๆ แล้ว จึงพากันมาในที่ใกล้พระผู้มีพระภาค บรรดาภิกษุเหล่านั้น บางพวกลำบากปัญหา บางพวกลุบลขอพระกัมมัญฐาน คือ ฟังพระธรรมที่เกี่ยวกับการปฏิบัติ

เพราะอะไร ถ้าไม่เข้าใจปฏิบัติได้ใหม่ เพียงแต่ขอ เพียงแต่บอก ไม่ใช่อย่างนั้น แต่ต้องหมายความว่า การที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมที่เกี่ยวกับการปฏิบัติให้ภิกษุเหล่านั้นได้ปฏิบัติถูกต้อง

บางพวกลุบลขอการฟังธรรม

แล้วแต่จะเป็นเรื่องของกุศลธรรมมีเท่าไร อกุศลธรรมมีเท่าไร

พระผู้มีพระภาคทรงทำตามความประสงค์ของภิกษุเหล่านั้นให้สำเร็จอยู่ ย่อมทำปฐมยามให้ล่วงไป

โอกาสที่จะทรงพักผ่อนน้อยมาก เพราะว่าหลังจากที่เสร็จพระวรกายแล้ว ก็ยังมีภิกษุที่เมาเฝ้า หลบลำบากปัญหา ย่อมทำปฐมยามให้ล่วงไป คือ ตั้งแต่ ๖ โมง ถึง ๔ ทุ่ม

ในมัชฌิมยาม คือ ตั้งแต่ ๔ ทุ่ม ถึงตี ๒ พวกเทวดาจากหมื่นโลกธาตุเมื่อได้โอกาสจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค หลบลำบากปัญหาตามที่ตนได้แต่งตั้งขึ้น โดยที่สุุดอย่างน้อยเป็นปัญหาแม้ที่มีอักษร ๔ ตัว

คือ ถ้ามทุกอย่าง ตั้งแต่สิ้นจนถึงเรื่องยาวที่เดียว

พระผู้มีพระภาคเมื่อทรงแก้ปัญหามาของพวกเทวดาเหล่านั้นอยู่ ย่อมให้มัชฌิมยามล่วงไป

หมดแล้ว ถึงตีสอง

สำหรับในปัจฉิมยาม คือ ตั้งแต่ตีสองจนกระทั่งถึง ๖ โมงเช้า แบ่งออกเป็น ๔ ภาค ๔ ชั่วโมง ต่อจากนั้นพระองค์ทรงอธิษฐานจกกรม คือ ตั้งแต่ตีสองถึงตีสามก็ทรงอธิษฐานจกกรม

ในภาคที่ ๒ คือ ตั้งแต่ตีสามถึงตีสี่ ทรงเสด็จเข้าไปในพระคันธกุฎี มีพระสติสัมปชัญญะสำเร็จสิ้นไสยาสน์โดยข้างเบื้องขวา

ชั่วโมงเดียวที่ทรงพักผ่อน โดยบรรทม

ในภาคที่ ๓ คือ ตั้งแต่ตีสี่ถึงตีห้า ปลุกเวลาให้ล่วงไปด้วยผลสมาบัติ

ในภาคที่ ๔ คือ ตั้งแต่ตีห้าถึง ๖ โมงเช้า เสด็จเข้ามหากุณาสมาบัติ ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ เพื่อทรงตรวจดูสัตว์ทั้งหลาย มีสัตว์ที่มีภูลีในตาน้อย และสัตว์ที่มีภูลีในตามาก

นี่คือปัจฉกัตถกิจของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ทรงบำเพ็ญพระบารมีที่จะอนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อการให้ถึงพร้อมด้วยสัตตูปการสัมปทา

เมื่อพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงกระทำปัจฉกัตถกิจแล้วอย่างนี้ เมื่อทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ เมื่อทรงตรวจดูสัตว์ทั้งหลายผู้มีอริการอันตนไม่ได้กระทำแล้ว คือ ไม่ได้ทำบุญไว้ก่อน และมีอริการอันตนได้กระทำแล้วในพระพุทธรูปธรรม พระสงฆ์ทั้งหลาย และในกรรมทั้งหลาย มีทาน ศีล และอุโบสถกรรม เป็นต้น ผู้มีอุปนิสัยที่ยังไม่ถึงพร้อม ทั้งผู้ที่มีอุปนิสัยที่ถึงพร้อม ทั้งท่านผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ในอวสานแห่งภาคที่ ๔ ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคก็จะทรงเสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์เหล่านั้น

ในกาลใดพระผู้มีพระภาคทรงปรารถนาที่จะเสด็จเข้าไปในที่ไหน ๆ แต่พระองค์เดียว พระองค์ก็ทรงปิดประตูในเวลาที่จะเสด็จบิณฑบาต โดยที่เสด็จเข้าไปภายในพระคันธกุฎี แต่กาลนั้นภิกษุทั้งหลายย่อมทราบด้วยสัญญาอันนั้นว่า พระผู้มีพระภาคจะเสด็จเข้าไปในบ้านแต่พระองค์เดียวเท่านั้น พระองค์ได้ทรงเห็นแล้วซึ่งบุคคลบางคนที่จะพึงแนะนำแน่แท้ ภิกษุเหล่านั้นก็ถือบาตรและจีวรของตน กระทำประทักษิณพระคันธกุฎี ถวายบังคมแล้วย่อมเข้าไปบิณฑบาต

๓. เท่าที่อาจารย์อ่านมาในอรรถกถา พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูสัตว์โลกถึง ๒ ครั้งในแต่ละวัน ตอนบ่ายตรวจดูสัตว์โลกครั้งหนึ่ง และอีกครั้งตอนไหน

ส. ตี ๕ ถึง ๖ โมงเช้า

ถ. ตี ๔ ถึงตี ๕ พระผู้มีพระภาคก็สำเร็จสี่หไสยาสน์

ส. ที่ทรงพักก่อน สำเร็จสี่หไสยาสน์ ตี ๓ ถึงตี ๔ และผลสมาบัติ ตี ๔ ถึงตี ๕

ผู้ฟัง อาจารย์จำแนกไว้ดีมาก เป็นชั่วโมง ๆ เข้าใจดี

ส. ตามอรรถกถา

ถ. ยามสุดท้ายสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรวจดูว่า สัตว์ผู้ใดที่มีกิเลสน้อยก็จะเสด็จไปโปรด และให้สัญญาณโดยเสด็จเข้าไปในพระคันธกุฎีไซ้ใหม่

ส. หมายความว่า คราวใดที่จะเสด็จไปโปรดบุคคลหนึ่งบุคคลใดจะเสด็จไปเพียงพระองค์เดียว โดยการที่เมื่อถึงเวลาบิณฑบาตจะไม่ไปพร้อมกับพระภิกษุอื่น แต่จะเสด็จเข้าไปภายในพระคันธกุฎีและปิดประตูด้วย ซึ่งภิกษุทั้งหลายก็จะทราบว่ สักครู่ต่อมาพระผู้มีพระภาคจะเสด็จไปโปรดบุคคลอื่นโดยลำพัง เพราะฉะนั้น ภิกษุทั้งหลายก็จะกระทำประทักษิณรอบพระคันธกุฎี และออกไปบิณฑบาตโดยไม่ได้ติดตามพระผู้มีพระภาคไป

ถ. มีเหตุมีปัจจัยอะไร ที่ทำให้เกิดสติเพิ่มขึ้น

ส. การฟังธรรมบ่อย ๆ เนิ่ง ๆ มีการกล่าวถึงกัมมฐาน คือ ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏที่เป็นสติปัฏฐานให้ปัญญาสามารถที่จะเกิดระลึก ศึกษา รู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ ผู้ที่เป็นสาวกทั้งหลายขาดการฟังไม่ได้เลย

ถ. ตามปกติ ถ้าเราจะระลึกอะไรได้บ่อย ๆ สิ่งนั้นมักจะเป็นประโยชน์ต่อเรา ฉะนั้นการที่มีสติบ่อย ๆ ก็แสดงว่า เราเห็นประโยชน์ของสติ สติจึงจะขึ้นบ่อย ๆ ไซ้ใหม่

ส. มีความเข้าใจถูก มีการเห็นประโยชน์

ถ. อาจารย์กรุณาอธิบายประโยชน์ของสติให้ละเอียด

ส. สติเกิดขณะใด เป็นกุศลขั้นหนึ่งขั้นใดเสมอ ขณะใดที่สติไม่เกิด ขณะนั้นย่อมหลงลืมสติเพราะโลภะ โทสะ โมหะ ถูกโลภะ โทสะ โมหะครอบงำอยู่เรื่อย ๆ

เวลานี้โลภะ โทสะ โมหะครอบงำหรือเปล่า จะรู้ได้เมื่อรู้ว่า สติเกิดหรือเปล่า และเป็นสติขั้นไหน ขณะที่กำลังฟังพระธรรมแล้วเข้าใจ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ความเข้าใจจะเกิดโดยปราศจากสติไม่ได้ แต่เป็นสติขั้นเข้าใจ ไม่ได้เป็นไป กับโลภะ โทสะ โมหะในขณะนั้น แต่ที่จะเป็นสติปัญญา ต้องในขณะที่กำลังระลึกรวบรวมลักษณะของสภาพธรรม และศึกษาไว้ในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน

ฟัง และเข้าใจ ก็เป็นกุศลในขณะนั้น ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แต่สติไม่ได้ระลึกรวบรวมลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ต่อเมื่อใดขณะนั้นสติระลึกรวบรวมลักษณะที่กำลังปรากฏ ขณะนั้นจึงเป็นสติปัญญา

ถ. ผู้ที่เข้าใจการเจริญวิปัสสนาภาวนาแล้ว เจริญสมถภาวนา ต่างกับผู้ที่ไม่เจริญสมถภาวนาโดยไม่เข้าใจการเจริญวิปัสสนาอย่างไร

ส. ถ้าไม่เข้าใจเรื่องการเจริญวิปัสสนา จะรู้เพียงลักษณะสภาพของกุศลจิตที่สงบ แต่ไม่สามารถที่จะศึกษาชัดในสภาพที่สงบนั้นว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล รู้แต่เพียงว่า ขณะใดเป็นอกุศลตามความเป็นจริง ขณะใดเป็นกุศลเป็นความสงบตามความเป็นจริง แต่อย่างไรยังเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

สำหรับผู้ที่ย่อมเจริญสติปัญญา ทุกขณะเป็นสติปัญญา

ใน **อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เอกธัมมาทิวาสี อิกนัยหนึ่ง ข้อ ๑๗๙** มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ธรรมอย่างหนึ่งคืออะไร คือ พุทธานุสสติ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำ

ให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯ

ข้อ ๑๘๐ เป็นข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุสสติที่เหลือ คือ ัมมานุสสติ สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ เทวตานุสสติ อานาปานสติ มรณสติ กายคตาสติ อุปสมานุสสติ คือ การระลึกถึงพระนิพพาน

ในตอนท้ายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯ

จบ วรรคที่ ๑

ถ้าอ่านเพียงผิวเผิน ก็จะสงสัยว่า พุทธานุสสติจะทำให้ถึงนิพพานได้อย่างไร แต่ว่าสำหรับผู้ที่เจริญสติปัฏฐานจะเข้าใจได้ชัดเจนว่า ไม่มีอะไรที่จะนอกไปจากสภาพนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งเมื่ออบรมแล้ว ศึกษาแล้ว มีความรู้ชัดแล้ว ย่อมจะทำให้ถึงการรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะแม้ในขณะนั้น ๆ ก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้หนึ่งผู้ใดยังไม่เข้าใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน อ่านข้อความนี้ย่อมสงสัยว่า ทำอย่างไรจึงให้เป็นพุทธานุสสติที่จะเพื่อการตรัสรู้เพื่อนิพพาน แต่ถ้าเข้าใจแล้ว ทุกอย่าง ทุกขณะ

ความสงบเกิดขึ้นในขณะทีสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม มีการน้อมระลึกถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาคได้ในขณะนั้น ความคิดนึกเป็นสิ่งที่ยับยั้งไม่ได้ แล้วแต่ว่าจะคิดอะไร ในขณะที่กำลังรู้ลักษณะของสภาพนามธรรมหนึ่งนามธรรมใด การระลึกถึงพระพุทธานุสสติก็เกิดขึ้นได้ แต่ปัญญาก็จะต้องรู้ชัดว่า แม้ขณะนั้นก็เป็นแต่เพียงสภาพคิดนึก จึงจะเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

เวลาที่สงบเพราะระลึกถึงพุทธานุสสติ และสติเกิดขึ้นระลึกได้ว่า แม้ขณะนั้นก็ไม่ใช่อัตตา ขณะนั้นจะเป็นบาทของวิปัสสนาใหม่ ก็เป็น เพราะคำว่า สมาธิเป็นบาทของวิปัสสนา ต้องเข้าใจให้ถูกต้องด้วยว่า หมายความว่าถึงความตั้งมั่นของความสงบที่

ปรากฏเป็นความสงบ ขณะนั้นเป็นบาท โดยสติระลึกอยู่ในสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนในขณะนั้น

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า เวลาที่เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะได้ไปเฝ้าแล้ว กราบทูลถามว่า พระองค์จะอยู่ด้วยธรรมเครื่องอยู่อะไร พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องอนุสสติ ๖ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ทำไมพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดงอนุสสติ ๑๐ สำหรับเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ

ถ. อาจารย์ย้ำอีกทีได้ไหม อนุสสติ ๖

ส. ได้แก่ พุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ ทเวตานุสสติ

พอใหม่สำหรับความสงบในวันหนึ่ง ๆ ในชีวิตประจำวันตามความเป็นจริง หรือมีความต้องการที่จะให้ไปถึงปฐมฌาน ทุตติฌาน เพราะสำหรับพุทธานุสสติ ถ้าเป็นขั้นของการเจริญสมถภาวนา ขณะนั้นจิตจะตั้งมั่นคงสงบขึ้นอย่างมากที่สุดเพียงขั้นอุปจารสมาธิ และสำหรับผู้ที่เป็นพระอริยเจ้าเท่านั้น แต่บุคคลธรรมดา คือ ปุถุชนไม่สามารถที่จะระลึกถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาคซึ่งเป็นพุทธานุสสติให้จิตสงบตั้งมั่นจนถึงอุปจารสมาธิได้

ท่านผู้ฟังจะพิจารณาได้ในชีวิตประจำวันจริง ๆ ท่านระลึกถึงคุณของพระผู้มีพระภาคได้บ่อยไหม มากไหม เวลาที่ระลึกแล้วสงบ หรือว่าธรรมดา หรือว่าลักษณะของความสงบที่เพิ่มความตั้งมั่น มีลักษณะอาการของสมาธิปรากฏบ้างไหม หรือว่าไม่มีเลย

ท่านผู้ฟังคงไม่ลืมว่า ธรรมสำหรับการปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทาน เรื่องศีล เรื่องความสงบของจิต หรือว่าสติปัฏฐาน เมื่อเป็นโอกาสของการที่กุศลประเภทใดจะเกิด ก็ควรที่จะได้พิจารณาว่าสงบไหม เพื่อที่ว่าจะได้เจริญกุศลขั้นต่อไปด้วย คือ ขั้นอบรมความสงบของจิต และก็จะสังเกตเห็นได้ว่า ถ้าลักษณะของความสงบยังไม่มั่นคงที่จะปรากฏลักษณะของความตั้งมั่นซึ่งเป็นสมาธิแล้ว ก็ยากที่จะรู้จริง ๆ ว่า ขณะนั้นสงบบ้างไหม

ชั่วขณะที่กุศลแต่ละประเภทเกิดขึ้น เป็นความสงบแล้ว แต่ว่าเพราะมีน้อยมาก เมื่อสมาธิไม่มีกำลังที่จะปรากฏความตั้งมั่นในความสงบนั้นจริง ๆ ย่อมไม่เห็นลักษณะของความสงบ แต่ว่าเจริญได้ โดยการสังเกต สำเนียง รู้ในขณะที่กำลังกราบพระ หรือว่าสวดมนต์ จะได้ทราบว่า ขณะนั้น พุทธานุสสติ การระลึกถึงพระคุณ มีความปีติ มีความศรัทธา มีความสงบหรือไม่ในขณะนั้น ซึ่งการศึกษาและสังเกตเพิ่มขึ้นทีละเล็กทีละน้อยนี้ จะเป็นปัจจัยทำให้มีความสงบเกิดเพิ่มขึ้นบ่อย ๆ เนือง ๆ ได้ ในขณะที่สวดมนต์ไหว้พระ หรือว่าระลึกถึงพระพุทธรูป

และถ้ามีความตั้งมั่นในความสงบนั้น จนกระทั่งสามารถสังเกตรู้ในอาการของความตั้งมั่นซึ่งเป็นสมาธิพร้อมความสงบ ก็จะได้เห็นว่า น้อยมาก ชั่วครู่เดียว ไม่ใช่ถึงกับตั้งมั่นเป็นอุปปจารสมาธิได้ดังเช่นพระอริยสาวกทั้งหลาย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าพระอริยสาวกทั้งหลายระลึกถึงพระพุทธรูปและจะถึงอุปปจารสมาธิได้ทุกท่าน ต้องแล้วแต่เหตุแล้วแต่ปัจจัยด้วย ซึ่งสภาพธรรมย่อมเกิดขึ้นแต่ละขณะตามความเป็นจริงของแต่ละบุคคล ซึ่งต่างกัน และพระอริยสาวกที่ถึงอุปปจารสมาธิเพราะการระลึกถึงพระพุทธรูปนั้น ก็มีน้อย ไม่ใช่ว่ามีมาก

๗๔๕

ส. เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจความตั้งมั่นคงของจิตในความสงบว่า จะต้องมีความสงบเพิ่มขึ้นจริง ๆ ปรากฏลักษณะของความตั้งมั่นคงซึ่งเป็นสมาธิในความสงบนั้นยิ่งขึ้น พร้อมสัมปชัญญะที่บริบูรณ์ และอย่าเพ่งคิดว่า ขณะนั้นเป็นอุปจารสมาธิแล้ว ยังอีกไกล เพราะว่าผู้ที่จะถึงอุปจารสมาธิได้โดยระลึกถึงพุทธานุสสติ ต้องเป็นพระอริยสาวกประเภทเดียว ซึ่งท่านมีความแจ่มแจ้งในพระคุณของพระผู้มีพระภาค เพราะท่านได้บรรลุธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงและได้ทรงบรรลุ ดังนั้น ความนอบน้อม ความปิติ ความปราโมทย์ ความตั้งมั่นคง ความผ่องใสของจิตที่สงบ ย่อมมีมากกว่าผู้ที่ยังไม่ได้เป็นพระอริยเจ้า

แต่ถ้าโดยนัยของวิปัสสนา ซึ่งอารมณ์ทุกอารมณ์เป็นสติปัฏฐาน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน พุทธานุสสติในขณะนั้น ย่อมเป็นอารมณ์ที่จะทำให้บรรลุถึงขั้นความเป็นพระอรหันต์ได้ นี่เป็นความต่างกันของผลของการเจริญพุทธานุสสติ โดยนัยของสมถภาวนา และโดยนัยของวิปัสสนาภาวนา

ผู้ฟัง บางคนพูดว่า ไปเจริญพุทโธเป็นอารมณ์บ้าง ไปเจริญอานาปาเป็นอารมณ์บ้าง ดิฉันก็สนใจไต่ถามว่า เขาไปประพฤติปฏิบัติอย่างไรบ้าง เพื่อนฝูงเหล่านั้นก็เล่าให้ฟังว่า ประพฤติปฏิบัติอย่างนี้ ถ้ามถึงการเจริญสติเป็นปกติ เขาก็ไม่ได้เจริญ แต่ถึงเวลานั้น และเขาบอกว่า เดียวนี้เขาพบธรรมแล้ว คือ ทำจิตให้สงบ เห็นดวงแก้ว เห็นพระพุทธรูปเปล่งรัศมี และเข้าใจว่าตัวเองรู้แจ้งธรรมแล้ว

ส. การระลึกถึงพระคุณแล้วจิตสงบ เป็นกุศล

ผู้ฟัง อย่างนี้ก็เป็นการเจริญสมถะ

ส. อย่าใช้คำว่า สมถะ เพราะว่าจิตไม่สงบในขณะนั้น

ผู้ฟัง เขานิมิตเห็นดวงแก้ว เห็นพระพุทธรูป

ส. เห็นแล้วเป็นอย่างไร

ผู้ฟัง ดีใจ

ส. ดีใจ พอใจ ติด ต้องการ เพราะฉะนั้น ในขณะที่นั้นไม่ใช่สมถภาวนา ไม่สงบ เริ่มจากการไม่สงบ ผลคือ ไม่สงบปรากฏ แต่เพราะความไม่รู้ ก็ถือเอาความพอใจความยินดีนั้นว่า เป็นความสงบ

ผู้ฟัง เป็นความพอใจ

ส. ถ้าท่านผู้ฟังเคยเจริญสมาธิที่เป็นมิจฉาสมาธิมาก่อน มีความพอใจ มีการจดจ้องในอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด เกิดความยินดีพอใจขึ้น และก็เคยคิดว่า ขณะนั้นเป็นสมถภาวนา แต่เมื่อทราบความต่างกันของขณะที่เป็นกุศลจิต และสังเกตความสงบของจิตในขณะที่เป็นกุศล ไม่ว่าขณะที่ให้ทาน หรือขณะที่สามารถจะวิริตุนุจิรุตได้และเกิดความสงบ ปีติ ผ่องใส เมื่อระลึกถึงสภาพของกุศลจิตนั้นบ่อย ๆ เหนือ ๆ ก็มีความเข้าใจในสภาพของกุศล หรือว่าเวลาที่มีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาแล้วจิตสงบ ไม่หวั่นไหวไปกับเรื่องญาติพี่น้อง เหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยความเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นอกุศลนานาประการ ในขณะที่นั้น มีความเห็นตรงเกิดขึ้นในความสงบว่า ความสงบคืออย่างนี้ และก็เริ่มสงบ ไม่ว่าจะพบบุคคลใดในเหตุการณ์อย่างไร ท่านจะเห็นได้ว่า ความสงบอย่างนี้ ต่างกับขณะที่มีความต้องการ จดจ้องที่จะให้จิตตั้งมั่นอยู่ที่อารมณ์เดียวด้วยความพอใจ ซึ่งในขณะที่นั้นจะเห็นได้ว่า ไม่สงบเลย มีความปรารถนา ต้องการให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้น ถ้าจ้องที่พระพุทธรูป ก็มีความปรารถนาต้องการที่จะให้เห็นเป็นนิมิตเกิดขึ้น ซึ่งในขณะที่นั้นเป็นความต้องการ ไม่ใช่ความสงบ

เพราะฉะนั้น ก็เทียบได้ว่า ขณะที่ต้องการอย่างนั้น กับขณะที่เป็นกุศลแล้ว สงบนั้น ผิดกัน ก็จะเป็นแนวทางที่ท่านจะเจริญสมถภาวนา คือ อบรมความสงบซึ่งไม่ใช่เป็นมิจฉาสมาธิ

ถ. เรื่องอาหาเรปภิกุลสัญญาเป็นอารมณ์ของสมถะ แต่ขณะที่เจริญวิปัสสนา ถ้ามีการระลึกรู้อาหาเรปภิกุลสัญญา มีสติระลึกรู้ขึ้นมา และก็ละไปอย่างนี้ ใช่มั้ย

ส. ขณะที่กำลังรับประทานอาหาร จิตเป็นโลภะหรือโทสะ ถ้าอาหารอร่อย มีใครบ้างไหมที่จะไม่เกิดความยินดีพอใจในรสอาหาร ยากเหลือเกิน เพราะหลายท่านบอกว่า สติไม่ค่อยจะเกิดเวลาที่กำลังรับประทานอาหาร เพราะมักจะรับประทานด้วยความพอใจ เพราะฉะนั้น การที่จะลดความพอใจในอาหารที่รับประทาน ต้องอาศัย โยนิโสมนสิการ ไม่เห็นความน่าพอใจในอาหารนั้น ถ้าเห็นความเป็นปฏิกุลได้ก็ยิ่งจะเพียงรับประทานเพื่อยังมีชีวิตอยู่เท่านั้นเอง ซึ่งนั่นโดยนัยของสมถภาวนา ตั้งแต่การแสวงหาที่ได้กล่าวไว้โดยละเอียดใน **วิสุทธิมรรค**

ถ. ในขณะที่รับประทานอาหารระลึกถึงสภาพของความเป็นปฏิกุล มีสติระลึกอย่างนั้นตามความเป็นจริง ถ้าเป็นอย่างนั้น อาหาเรปฏิกูลสัญญาเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาได้ไหม

ส. ไม่ใช่คำว่า อาหาเรปฏิกูลสัญญา เวลาที่เป็นวิปัสสนา เพราะสำหรับสมถภาวนาทำให้จิตสลดสังเวช อย่างบางท่านรับประทานปลาทั้งตัว เกิดสลดสังเวชบ้างไหม

ถ. เวลาที่เจริญสติ ขณะที่รับประทานอาหารและมีสติระลึกถึงสภาพของอาหารที่ปะปนกัน และผ่านไปเป็นรู้อย่างอื่น

ส. ขณะที่จิตสลด ขณะนั้นเป็นสมถภาวนา แต่ว่าขณะที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ขณะนั้นจึงจะเป็นวิปัสสนา

ถ. หมายความว่า ขณะที่เจริญสติ มีอารมณ์ของสมถะปรากฏได้

ส. แน่นอน

ถ. และก็ระลึก

ส. ใช่ และสติปัญญาก็เกิดต่อได้

ถ. (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ลักษณะของสภาพธรรมตรง ขณะที่ปรากฏทางตากก็ทางตา ทางหูก็ทางหู ทางจมูกก็ทางจมูก ทางลิ้นก็ทางลิ้น ทางกายก็ทางกาย ทางใจก็ทางใจ ตรงตามความเป็นจริง แต่สำหรับสมถภาวนา เป็นการน้อมนึกที่จะให้เกิดความสลดสังเวชซึ่ง

เป็นความสงบ แต่ไม่ใช่ปัญญาที่ศึกษาไว้ในสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ รับประทานอาหารบ่อย ๆ สมถะบ้าง วิปัสสนาบ้าง หรือเปล่า หรือว่าเป็นอกุศลมาก นี่เป็นการที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง อาหารบางอย่างคุณคล้าย ๆ สบู่ มีไหม ขนมอบบางชนิด มีความรู้สึกเป็นปฏิภาณในอาหารที่ปรากฏบ้างไหม แต่ว่าตามความเป็นจริงแล้ว ถ้าจะให้จิตสงบจริง ๆ จะต้องมีการมโนสิกขาโดยนัยต่าง ๆ หลายนัยทีเดียว ที่จะให้เห็นความเป็นปฏิภาณของอาหารได้

ปอด ตับ หัวใจ มีปรากฏให้เห็นไหม ปฏิภาณ หรือไม่ปฏิภาณ แต่ถ้าเป็นวิปัสสนาภาวนา ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ความยินดีพอใจในอาหารเป็นสภาพธรรมที่มีจริง ไม่ใช่ตัวตน เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วก็ดับไป เป็นลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ แต่ละลักษณะ ซึ่งไม่ใช่ตัวตน นั่นเป็นสติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้น ไม่เลือกว่า สมถภาวนาจะเกิดก่อน หรือว่าวิปัสสนาภาวนาจะเกิดก่อน แล้วแต่สภาพธรรมขณะนั้นจะเกิดขึ้นอย่างไร ก็ควรที่จะระลึกรู้ศึกษาไว้ในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล ตามความเป็นจริง

และจุดประสงค์ของการกล่าวถึงสมถภาวนา ก็เพื่อที่จะเกื้อกูลแก่การเจริญสติปัฏฐานเท่านั้น ไม่ได้มุ่งหมายที่จะให้ท่านเจริญสมถภาวนาถึงอุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ หรือฌานจิต เพราะว่ายากที่จะเป็นไปได้ ซึ่งทุกท่านก็รู้สภาพจิตของท่านตามความเป็นจริงได้ว่า ท่านสามารถที่จะประกอบด้วยปัญญาที่จะทำให้บรรลุถึงความสงบขั้นต่าง ๆ เหล่านั้นได้หรือไม่

ในวันหนึ่ง ๆ ใครเป็นผู้ระลึกถึงพระคุณของพระรัตนตรัย พระคุณของพระผู้มีพระภาค ก็ต้องเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค ท่านผู้ฟังอาจจะคิดสงสัยว่า สมถะในชีวิตประจำวันของพระอริยสาวกทั้งหลายนั้นคือขณะไหน อย่างไร ซึ่งปรากฏใน **อังคุตตรนิกาย จักกนิบาต มหานามสูตร**

ข้อความมีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้กรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ ได้เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวกผู้ได้บรรลุผล ทราบชัดพระศาสนาแล้ว ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมชนิดไหนเป็นส่วนมาก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร มหานามะ อริยสาวกผู้ได้บรรลุผล ทราบชัดพระศาสนาแล้ว ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้เป็นส่วนมาก คือ อริยสาวกในพระศาสนา นี้ ย่อมระลึกถึงพระตถาคตเนื่อง ๆ ว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม

ดูกร มหานามะ สมัยใดอริยสาวกย่อมระลึกถึงพระตถาคตเนื่อง ๆ สมัยนั้นจิตของอริยสาวกนั้นย่อมไม่ถูกราคะกัสมุรุม ไม่ถูกโทสะกัสมุรุม ไม่ถูกโมหะกัสมุรุม ย่อมเป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว ก็อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารภพระตถาคต ย่อมได้ความซาบซึ่งอรรถ ย่อมได้ความซาบซึ่งธรรม ย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม เมื่อปราโมทย์แล้วย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจประกอบด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบแล้วย่อมเสวยสุข เมื่อมีสุขจิตย่อมตั้งมั่น

ดูกร มหานามะ นี้ตถาคตกล่าวว่า อริยสาวกเป็นผู้ถึงความสงบเรียบร้อยอยู่ในเมื่อห่มสัตว์ยังไม่สงบเรียบร้อย เป็นผู้ไม่มีความพยาบาทอยู่ ในเมื่อห่มสัตว์ยังมีความพยาบาท เป็นผู้ถึงพร้อมกระแสดรรม ย่อมเจริญพุทธานุสสติ ฯ

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอัมมานุสสติ สังขานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ เทวตานุสสติ และข้อความตอนท้าย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร महานามะ อริยสาวกผู้ได้บรรลุผล ทราบชัดพระศาสนาแล้ว ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้เป็นส่วนมาก ฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อาहुเนยยวรรคที่ ๑

ถ. เครื่องอยู่ของพระสาวก ทำไมไม่เหมือนกับพระผู้มีพระภาค ซึ่งก็ทรงแสดงไว้ว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าใครถามว่า พระพุทธเจ้าส่วนมากอยู่ด้วยธรรมอะไร เธอจงบอกเขาว่า พระผู้มีพระภาคทั้งหลายส่วนมากอยู่ด้วยอานาปานสติ แต่ทำไมสาวกทั้งหลายอยู่ด้วยอนุสติ ๖ ทั้งที่เป็นอริยบุคคล

ส. พระผู้มีพระภาคจะระลึกถึงพระพุทธานุคุณ มีพระคุณของพระผู้มีพระภาค พระองค์ไหนที่จะต้องทรงระลึกถึงใหม่

ถ. ไม่ระลึกแน่ แต่ว่าพระอริยสาวกทั้งหลาย จะอยู่ด้วยอานาปานสติไม่ได้หรือ

ส. แสดงให้เห็นว่า อานาปานสติไม่ได้สาธารณะทั่วไปกับทุกคน ไม่ใช่ของง่าย การเจริญอานาปานสติสำหรับบุคคลเช่นมหาบุรุษ มีพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น แต่เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะทูลถามถึงธรรมสำหรับพระอริยสาวกส่วนมาก และส่วนมากของพระอริยสาวกนี้เป็นพระอรหันต์หรือพระโสดาบัน มีพระสูตรหนึ่งที่แสดงว่า สาวกทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคนั้นมีพระโสดาบันมากกว่าบุคคลอื่น ข้อนี้ก็จริงของธรรมดาว่า ผู้ที่จะบรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์นั้น ย่อมมีน้อยกว่าผู้ที่บรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล ปุถุชนกับพระโสดาบันบุคคล บุคคลไหนมีมากกว่า ก็ต้องเป็นปุถุชน

เมื่อบรรดาท่านที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น ผู้ที่บรรลุเป็นพระโสดาบันบุคคลมีมากกว่าผู้ที่เป็นพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น การที่จะเจริญสมณะในชีวิตประจำวันของพระอริยเจ้าทั้งหลายเป็นส่วนมาก ท่านจะไม่กระทำอย่างอื่นโดยเว้นการเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เมื่อเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐานแล้ว เวลาที่กุศลจิตนั้นระลึกถึงพระคุณของพระรัตนตรัย น้อมระลึกถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาค ของพระธรรม

และของพระอริยสาวก ย่อมเกิดขึ้นเป็นไปในขณะที่สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ธรรมที่พระอริยะทั้งหลายอยู่เป็นส่วนใหญ่ คือ อนุสสติ ๖ ไม่ใช่อนุสสติ ๑๐ ไม่ใช่อานาปานสติ ไม่ใช่กายคตาสติ

แต่สำหรับท่านที่ยังไม่ใช่พระอริยสาวก จะทำอย่างไร

ก็ควรที่จะเจริญสติปัฏฐาน เพื่อที่จะให้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า และมีการที่จะเข้าใจซาบซึ้งในพระคุณของพระรัตนตรัยยิ่งขึ้น มีความสงบประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ

ถ. อนุสสติ ๑๐ คือ พุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ เทวตานุสสติ อีก ๔ คืออะไรบ้าง

สุ. มรณสติ กายคตาสติ อานาปานสติ อุปสมานุสสติ คือ การระลึกถึงคุณของพระนิพพาน

ถ. กายคตาสติ หมายความว่า ขณะที่เราเจริญสติ ระลึกที่ตาเห็น หูได้ยิน จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส กายสัมผัสเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว เป็นกายคตาสติไหม

สุ. กายคตาสติมี ๒ นัย คำว่า กายคตาสติ คือ สติที่ระลึกเป็นไปในกาย โดยนัยของวิปัสสนา กายคตาสติ หมายถึงกายานุปัสสนาสติปัฏฐานทั้งหมด แต่โดยนัยของสมถภาวนา กายคตาสติ หมายถึงสติที่ระลึกที่ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เพื่อให้เกิดความสดสังเวชหรือความสงบ เช่น ระลึกที่ผมส่วนหนึ่ง ขน เล็บ ฟัน หนัง ที่ละลักษณะ ที่ละส่วน ให้เห็นความไม่งาม หรือความเป็นปฏิกุลของสิ่งที่เคยยึดถือ เคยพอใจอย่างมาก

ถ. เทวตานุสสติ ระลึกถึงด้วยประการใด

สุ. ระลึกถึงคุณธรรมที่ทำให้เป็นเทวดา และเกิดความสงบ เพราะพระอริยสาวกทั้งหลายท่านพร้อมด้วยคุณธรรมของเทวดา ที่จะเกิดเป็นเทวดา ท่านเป็นผู้ที่พ้นแล้วจากอบายภูมิ

ถ. หมายถึงว่า ระลึกถึงคุณธรรมของเทวดา และจิตใจก็ยินดีอิมเอิบ

สุ. ใช่

ถ. ศรัทธาต่อคุณธรรมเหล่านั้น พร้อมกันนั้นก็สติระลึกถึงสภาพจิตที่เป็น
อย่างนั้นด้วย

ส. แล้วแต่ ถ้าเป็นผู้ที่เป็นอริยสาวกแล้ว หรือว่าเป็นผู้รู้หนทางข้อปฏิบัติ
แล้ว จะเป็นผู้ที่ไม่หลงลืมสติ เพราะท่านรู้ว่าท่านยังกระทำกิจไม่เสร็จ พระโสดาบันก็รู้
ว่า ท่านยังไม่ได้เป็นพระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ เพราะฉะนั้น ท่านจะ
ไม่มีการคิดว่า พอแล้ว หรือว่าไม่ต้องระลึกถึง ไม่ต้องศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่
ปรากฏต่อไป แต่ท่านรู้ว่า ยังต้องมีกิจที่จะต้องกระทำ คือ การดับกิเลสที่อาศัยเหตุ
ปัจจัยก็เกิดขึ้นปรากฏให้รู้ว่าท่านยังเป็นผู้ที่มีกิเลสเหลืออยู่ ที่จะต้องดับให้หมดสิ้น

๗๔๖

ข้อความใน **อังกุตตรนิกาย จักกนิบาต กัจจานสูตร** ท่านพระมหากัจจानะ ได้สรรเสริญพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องการเจริญอนุสสติ ๖ ซึ่งท่านจะต้องเข้าใจในเหตุผลที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเฉพาะอนุสสติ ๖ แก่การอบรมเจริญธรรมในชีวิตประจำวันของผู้ที่เป็นพระอริยสาวกทั้งหลาย

ข้อความใน **กัจจานสูตร ข้อ ๒๙๗** มีว่า

ณ ที่นั่นแล ท่านพระมหากัจจานะ เรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระมหากัจจานะแล้ว ท่านพระมหากัจจานะได้กล่าวดังนี้ว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นาคัจจรรย ไม่เคยมีมาแล้ว คือ ข้อที่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสรู้ถึงโอกาสได้ ในที่คับแคบ เพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสภปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน การถึงโอกาสนี้ คือ อนุสสติ ๖ ประการ ๖ ประการเป็นไฉน

ดูกร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ย่อมระลึกถึงพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม และพระคุณประการอื่น ๆ

ดูกร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระตถาคต สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้นเป็นจิตไม่ถูกราคะกัสม์รุม ไม่ถูกโทสะกัสม์รุม ไม่ถูกโมหะกัสม์รุม เป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว เป็นจิตออกไป พ้นไป หลุดไปจากความอยาก

ดูกร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย คำว่าความอยากนี้ เป็นชื่อของเบญจกามคุณ อริยสาวกนั้นแล ย่อมมีใจเสมอด้วยอากาศ ไพบูลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้

ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนโดยประการทั้งปวงอยู่ สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำพุทธานุสสติแม้นี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมเป็นผู้มีความบริสุทธิ์เป็นธรรมดา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ข้อความต่อไป เป็นเรื่องธัมมานุสสติ สังขานุสสติ สीलानุสสติ จาคานุสสติ เทวตานุสสติ โดยนัยเดียวกัน

ข้อความตอนท้าย ท่านพระมหากัจจายนะกล่าวว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย น้าอัศจรรย ไม่เคยมี ... การถึงโอกาสได้ในที่คับแคบ เพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโศกปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญาณธรรม เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน การถึงโอกาสนี้ คือ อนุสสติ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบ สูตรที่ ๖

เหมือนเดิมหรือเปล่า หรือได้ความซาบซึ่งขึ้นอีกที่ว่า อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกถึงพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคนั้นเป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม

ในชีวิตประจำวัน มีเหตุการณ์ใดบ้างที่พระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก ความเปลี่ยนแปลง ลากก็ดี เสื่อมลากก็ดี ยศก็ดี เสื่อมยศก็ดี สรรเสริญก็ดี นินทาที่ดี สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี ซึ่งมาในรูป ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของแต่ละท่าน ความทุกข์ของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกันใช่ไหม หรือแม้ในคนเดียวกัน ในช่วงหนึ่งของชีวิต ความทุกข์ก็เป็นอย่างหนึ่ง ความสุขก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ความทุกข์ที่ไม่อาจจะเป็นไปได้กับบุคคลอื่น ก็อาจจะเป็นไปได้กับบุคคลซึ่งมีเหตุของความทุกข์นั้น ฯ

ลองคิดถึงความทุกข์ว่า มีบ้างไหมในขณะนี้ ในชีวิตประจำวัน ถ้าระลึกถึงพระคุณเห็นธรรมทันที่ว่า ย่อมมีเหตุที่จะให้เกิดขึ้นเป็นไปอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น เป็นธรรมซึ่งเป็นผลที่เกิดเพราะเหตุตามความเป็นจริง ถ้าระลึกได้อย่างนี้ ย่อมระลึกถึงพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม

ยิ่งได้ยินได้ฟังธรรมมาก ซึ่งตรงกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสำหรับตนเองในชีวิตประจำวัน และเข้าใจในเหตุในผลของการเกิดขึ้นเป็นไปของธรรมทั้งหลายเหล่านั้นตามความเป็นจริง ย่อมจะระลึกถึงพระพุทธรูปคุณทันทีและเห็นว่า แม้เพราะเหตุนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม

ทรงแสดงธรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตของแต่ละคนนี้ไว้โดยละเอียดจริง ๆ เพราะฉะนั้นถ้าสติเกิดขึ้น ไม่ว่าจะประสบเหตุการณ์ต่าง ๆ สุขก็ตาม ทุกข์ก็ตาม ดีใจ เสียใจต่าง ๆ ก็ตาม ซึ่งเกิดขึ้นเป็นปกติในชีวิตประจำวัน แต่ละวัน แต่ละขณะ จะเป็นเหตุที่จะให้น้อมระลึกถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาคได้

สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้นเป็นจิตที่ไม่ถูกราคะกัณฐม รุม ไม่ถูกโทสะกัณฐม รุม ไม่ถูกโมหะกัณฐม รุม

ถ้ามีเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความยินดี เพลิดเพลิน พอใจ เป็นลาภ เป็นยศ และระลึกได้ถึงธรรมซึ่งอาศัยเหตุ มีปัจจัยเป็นเหตุเกิดขึ้น สภาพธรรมนั้นก็เกิดขึ้นถ้าระลึกได้อย่างนี้ สมัยนั้น จิตของผู้ที่นั้น ย่อมไม่ถูกราคะกัณฐม รุม

หรือถ้าเป็นเหตุการณ์ที่ไม่น่าพอใจเลย และระลึกได้ถึงคุณของพระผู้มีพระภาคที่ได้ทรงแสดงธรรมไว้ตรงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ขณะนั้นจิตของบุคคลนั้นไม่ถูกโทสะกัณฐม รุม บางครั้งเวลาที่นึกไม่ได้ ก็เป็นจิตที่เศร้าหมอง น้อยใจ เสียใจว่า ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น แต่ขณะใดที่ระลึกได้ว่า สภาพธรรมซึ่งเป็นผลเกิดขึ้นเพราะมีเหตุในอดีตเป็นปัจจัย สมัยนั้น ย่อมไม่ถูกโทสะกัณฐม รุม เป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว คือ เป็นกุศล

ถ. แม้เพราะเหตุนี้ แม้เพราะเหตุนี้ ลักษณะคำพูดอย่างนี้ เมื่อพิจารณาถึงธรรมที่เราได้ศึกษามาแล้ว ขั้นศึกษา และก็มีเหตุการณ์เกิดขึ้นตามความเป็นจริง เมื่อนำมาพิจารณาตรองดู เป็นไปอย่างนั้นจริง ๆ ทำให้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธรูปเจ้า มีธรรมอยู่หลายข้อ ไม่ใช่เฉพาะข้อใดข้อหนึ่ง แม้ไม่ใช่อริยสาวกผู้รู้แจ้งธรรมแล้ว แต่ด้วยการศึกษาและพิจารณาอย่างนี้ เกิดความเลื่อมใส เกิดความศรัทธา จะกล่าวว่า แม้เพราะเหตุนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ได้ไหม

ส. ขณะใดที่เข้าใจพระธรรม

ถ. ขณะนั้นเข้าใจ

ส. เป็นพระธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้ ขณะนั้นก็อย่างนั้นหรือเปล่าว่า แม้เพราะเหตุนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเป็นผู้จำแนกธรรม เป็นผู้เบิกบาน

ถ. ผมไม่ได้นึกว่า แม้เพราะเหตุนี้ แม้เพราะเหตุนี้ แต่ใจเลื่อมใสในความสามารถ สัพพัญญุตญาณ

ส. นั่นแหละ ความหมายของ แม้เพราะเหตุนี้ แม้เพราะเหตุนี้

ถ. เรารู้ว่า ปัญญาที่ตรัสรู้บริสุทธิเช่นนี้ พระมหากษัตริย์นี้บริสุทธิแน่แล้ว เป็นผู้ที่บริสุทธิจริง ๆ บริสุทธิหมดจดจากกิเลส นึกถึงความบริสุทธินี้ พระผู้มีพระภาค เป็นผู้ที่บริสุทธิ ซาบซึ่งถึงความบริสุทธิ จิตผมก็สงบ ที่ให้พระขณะนั้น แต่ไม่ได้สวดมนต์ ไม่เคยสวดเลย

ส. ตรงกับข้อความใน **กัจจานสูตร** ไซ้ไหม ที่ท่านพระมหากัจจนะได้สรรเสริญพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดง ท่านเป็นพระอริยสาวกผู้มีปัญญา ท่านเข้าใจจริง ๆ ถึงคุณของอนุสสติที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พระอริยสาวกทั้งหลาย ท่านจึงกล่าวว่า *ดูกร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นาคัสจรรยไม่เคยมีมาแล้ว คือ ข้อที่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสรู้การถึงโอกาสได้ในที่คับแคบ*

ในที่คับแคบ คือ ในชีวิตประจำวันซึ่งทุกท่านมักจะถูกกลุ้มรุมด้วยนิวรณ์ธรรม ๕ มีความยินดีบ้าง ยินร้ายบ้างในอารมณ์ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

แม้จะอยู่ในที่คับแคบ คือ ในที่ที่ถูกกลุ้มรุมด้วยกิเลสทั้งหลาย นิวรณ์ธรรมทั้งหลาย แต่ว่าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสรู้การถึงโอกาสได้ในที่คับแคบ เพื่อความบริสุทธิแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโลกปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม เพื่อให้แจ้งซึ่งนิพพาน การถึงโอกาสนี้ คือ อนุสสติ ๖ ประการ

ถ. ถ้ารู้ซึ่งถึงข้อไหน รู้จริง ๆ ในข้อนั้นก็ซาบซึ้ง แต่ผู้รู้ธรรมมีน้อย ก็เคยคุยกันว่า พระสัพพัญญุตญาณนี้ประเสริฐเลิศล้ำจริง ๆ พรรณนาถึงคุณต่าง ๆ

สุ. เวลาที่กำลังพรรณนาพระคุณนี้ จะสังเกตถึงจิตใจที่ผ่องใส เปี่ยมด้วยความปิติได้ใช่ไหม ในขณะที่นั้น เพราะฉะนั้น อนุสสติ ๖ นี้ พอใหม่สำหรับชีวิตประจำวันที่จะสงบ และประกอบด้วยปัญญาที่สามารถจะทำให้ไม่ถูกกลุ่มมรรคด้วยราคะ โทสะ โมหะ สามารถที่จะก้าวล่วงโลกปริเทวะ ดับทุกข์โศกมันส์ บรรลุนิพพานเพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน

สำหรับท่านที่สนใจในเรื่องความสงบ ตอนนี้จะมีความเข้าใจขึ้นในเรื่องของการอบรมเจริญความสงบแล้ว

ที่คิดว่า จะไปจดจ้องที่ลมหายใจ อยากจะให้ถึงอุปจารสมาธิ อับปนาสมาธิ เมื่อไรทำอย่างไรจึงจะถึงอุปจาระ เมื่อไรทำอย่างไรจึงจะเป็นอับปนา ในขณะที่นั้นไม่สงบเลย และไม่สามารถที่จะสงบได้ เพราะแม้ลักษณะของความสงบของจิตก็ไม่ได้สังเกต สำเนียงที่รู้ว่าจะเกิดขึ้นในขณะที่ไหน อย่างไร

ในขณะที่มีความต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้น จะเป็นความสงบไม่ได้ ต้องแยกกัน เพราะจิตเกิดดับสลับสืบต่อกันอย่างรวดเร็ว ไม่ใช่ว่าใครก็สามารถมีอานาปานสติเป็นอารมณ์ และก็บรรลุความสงบยิ่งขึ้น ๆ ได้ มิฉะนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคจะไม่ทรงแสดงเรื่องของอนุสสติ ๖ ซึ่งเป็นธรรมที่แม้พระอริยสาวกส่วนมากก็อยู่ด้วยธรรมเครื่องอยู่ คือ อนุสสติ ๖

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ยังไม่ได้เป็นพระอริยสาวก ยังไม่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม สติและปัญญายังไม่มั่นคงในการที่จะสามารถระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมใด ๆ ก็ได้ ในเหตุการณ์ใด ๆ ก็ได้ที่เกิดขึ้นปรากฏในขณะที่นั้นตามความเป็นจริง โดยรู้ชัดว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เมื่อยังไม่เป็นอย่างนี้ ก็อบรมเจริญสติปัฏฐาน พร้อมกันนั้นก็ระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ และคุณอื่น ๆ ที่เป็นอนุสสติ ๖ ซึ่งในขณะที่นั้น จะสังเกตรู้ในสภาพความสงบของจิต พร้อมกันนั้นสติก็สามารถที่จะ

ระลึกได้ว่า แม้ความสงบในขณะนั้น ก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ด้วยเหตุนี้จึงสามารถที่จะล่วงโลกปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และสามารถรู้แจ้งในนิพพานได้

เวลาที่มีพุทธานุสสติ ธรรมานุสสติ เป็นต้น เป็นอารมณ์ พอใหม่สำหรับความสงบในชีวิตประจำวัน

ผู้ฟัง แต่ก่อนนี้จะต้องที่ลมหายใจเพื่อจะรู้ว่าจิตสงบหรือเปล่า แม้แต่สติเกิดก็ยังรังเกียจกลัวว่าจิตจะคลาดเคลื่อนจากลมหายใจ แต่เดี๋ยวนี้เปลี่ยนเป็นการพิจารณาถึงข้อธรรมอย่างหนึ่ง พิจารณาถึงการกระทำที่ผ่านมาแล้ว ที่เคยมีเมตตาช่วยเหลือผู้อื่นบ้าง บางทีคิดไปคิดมากิเลสเกิดบ้าง กุศลจิตเกิดบ้าง ความสงบนั้นระลึกได้อย่างนั้น นั่งเหมือนอย่างที่เคยนั่งตอนดึก ๆ แต่ไม่ได้กำหนดลมหายใจเหมือนก่อน เลิกแล้ว และก็พิจารณาถึงโทษของกามคุณ ๕ ต่าง ๆ เหล่านี้ โดยไม่ได้กำหนดที่ลมหายใจ

ส. เปรียบเทียบได้ใช่ไหมว่า ความสงบที่เป็นความสงบจริง ๆ ผิดกับขณะที่ต้องการที่จะจดจ้อง

ผู้ฟัง ความสงบจริง ๆ เกิดจากสภาพธรรมนั้นเกิดขึ้นสงบจริง ๆ ปกติเราไม่รู้สภาพที่สงบเป็นอย่างไร ก็ไปจ้องที่ลมหายใจ พยายามทำให้สงบ แต่ที่จริงไม่สงบเพิ่งเข้าใจเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง ถ้าอาจารย์ไม่พูด ผมก็ยังไม่รู้

ถ. เพิ่งจะรู้วันนี้เองว่า พระอริยบุคคลทั้งหลายส่วนใหญ่อยู่ด้วยอนุสสติ ๒ ผมคิดว่า อนุสสติ ๒ นี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกับฆราวาส ถ้าพระผู้มีพระภาคแสดงธรรมกับพระภิกษุ ส่วนใหญ่พระองค์ก็ตรัสให้ภิกษุทั้งหลายนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรงลมหายใจเข้าก็รู้ หายใจออกก็รู้ แต่ทำไมพระอริยบุคคลทั้งหลายไม่เชื่อฟังพระผู้มีพระภาค ส่วนใหญ่ไปมีอนุสสติ ๒ เป็นเครื่องอยู่

ส. เพราะเชื่อฟัง จึงได้มีอนุสสติ ๒ เป็นเครื่องอยู่

ถ. ก็อนุสสติ ๒ ไม่มีลมหายใจอยู่ในนั้น คือ ลมหายใจเป็นอนุสสติอีกประเภทหนึ่ง

ส. อย่าลืม ส่วนใหญ่ อย่าฟังคำนี้ ที่แสดงเรื่องอานาปานสตินั้น จะเป็นส่วนใหญ่ไม่ได้ ต้องเป็นส่วนน้อย แสดงกับพระภิกษุส่วนน้อยที่สามารถจะบรรลุคุณ

อันใหญ่ คือ ถึงขั้นอุปจารสมาธิ อปัณาสมาธิได้ เพราะว่าได้มีบุญที่ได้กระทำไว้ หรือว่าได้มีอุปนิสัยที่ได้กระทำไว้แล้ว

ถ. อนุสสติ ๖ เป็นเครื่องอยู่ของพระอริยเจ้าทั้งหลาย และเป็นอารมณ์ใน กัมมัฏฐาน ๔๐ ด้วยใช่ไหม เพราะฉะนั้น อนุสสติ ๖ ก็ทำฌานได้เหมือนกัน

ส. ไม่ถึงฌาน ผลของพุทธานุสสติ โดยนัยของสมถภาวนาสามารถที่จะให้ บรรลุถึงอุปจารสมาธิ แต่ไม่ถึงอปัณาสมาธิ ที่ใช้คำว่า ฌานจิต หมายความว่าถึงสมาธิ ที่แนบแน่นในอารมณ์ถึงขั้นอปัณาสมาธิ คือ ไม่มีการเห็น ไม่มีการได้ยิน ไม่มีการได้กลิ่น ไม่มีการลิ้มรส ไม่มีการรู้สิ่งทีกระทบสัมผัส และใจก็ไม่ได้คิดนึกตรึงตรองไปในเรื่องของ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หรืออารมณ์อื่นเลย นอกจากจิตแนบแน่นใน อารมณ์ของสมาธิซึ่งปรากฏเป็นนิมิตในขณะนั้น ซึ่งแล้วแต่ว่าจะเป็นกัมมัฏฐานอะไร เพราะบางกัมมัฏฐานไม่มีปฏิภาคนิมิต ไม่ใช่ว่าอารมณ์กัมมัฏฐานในสมถกัมมัฏฐานทั้ง ๔๐ จะมีปฏิภาคนิมิต ไม่ใช่อย่างนั้น เฉพาะอารมณ์ ๒๒ เท่านั้น ที่มีปฏิภาคนิมิต

ถ. อนุสสติ ๖ ทั้งหมด ไม่มีปฏิภาคนิมิต

ส. ไม่มี เพราะฉะนั้น ที่จะเห็นเป็นพระพุทธรูปนั้น ไม่ใช่อุปจารสมาธิ ไม่ใช่อปัณาสมาธิ

ถ. ในเมื่อไม่มีปฏิภาคนิมิต ก็ไม่ถึงปฐมฌาน

ส. ไม่ถึง พุทธานุสสติ ธรรมานุสสติ ไม่สามารถจะถึงปฐมฌานได้

ถ. ทุกวันนี้ มีอาจารย์ต่าง ๆ สอนข้อปฏิบัติ คือ ท่านสอนให้ พุท เข้า ใจ ออก ข้อปฏิบัตินี้เรียกว่า อานาปานสติ หรือว่าพุทธานุสสติ

ส. ไม่ใช่ทั้ง ๒ ประการ ที่กล่าวว่าไม่ใช่ทั้ง ๒ ประการ ท่านผู้ฟังอย่าลืมว่า ความสงบไม่ได้อยู่ที่อารมณ์ ความสงบต้องเป็นความสงบของจิต เพราะมีโยนิโส-มนสิการ ปัญญาเห็นว่า มนสิการอย่างไรในอารมณ์นั้นจิตจึงสงบ

ลมหายใจทุกคนมี เป็นที่ตั้งของความต้องการ ความยินดี หรือโลภะได้ ลักษณะของลมหายใจเป็นสภาพปรมาณูธรรมที่ปรากฏเมื่อกระทบกับกายปสาท ทุกคนทราบว่า มีลมหายใจ แต่ก็ต้องรู้สภาพธรรมของลมหายใจด้วยว่า เป็นสภาพ

อย่างไร ปรากฏเมื่อไร ทางไหน ไม่มีการเห็นทางตา สิ่งต่าง ๆ ที่เห็นทางตาไม่ใช่ลม หายใจ แต่เป็นวัตถุนั้น หรือว่ารูปารมณฺ์ คือ สิ่งที่ปรากฏทางตา

เพราะฉะนั้น สิ่งที่เคยยึดถือเข้าใจว่าเป็นลมหายใจ ก็คือ โผฏฐัพพะ สภาพลักษณะที่เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตั้งหรือไหวที่ปรากฏเมื่อกระทบกับกายปสาทในช่องจมูก หรือว่าเบื่องบนริมฝีปาก เช่นเดียวกับโผฏฐัพพะอื่นที่กำลังกระทบและปรากฏในขณะนี้ ซึ่งถ้าสติไม่เกิด และมีความยินดีต้องการ ในขณะนั้นไม่สงบ ไม่ว่าจะเป็นที่ลมหายใจ หรือที่ใดก็ตาม เพราะฉะนั้น เมื่อมีความต้องการ จดจ้องต้องการ เกิดขึ้นที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด ขณะนั้นจะเป็นสมถภาวนา หรือว่าจะเป็นสภาพของจิตที่สงบได้อย่างไร เพราะลักษณะของจิตที่สงบ ต้องปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ

เป็นความผ่อนคลายของจิต เวลาที่মনสิการในอารมณ์ที่กำลังปรากฏด้วยปัญญาที่รู้ว่า เพราะเหตุไร มนสิการอย่างไร จิตจึงสงบเมื่อระลึกที่ลมหายใจ

ในขณะที่กำลังมีลมหายใจปรากฏแก่สติ จะต้องมีความรู้ด้วยว่า เพราะอะไรจึงสงบในขณะที่ระลึกที่ลมหายใจ ไม่ใช่ว่า ใครก็ตามระลึกที่ลมหายใจแล้ว สงบหมด ไม่ใช่อย่างนั้นเลย เหมือนกับที่กายนี้กระทบสัมผัส เป็นโผฏฐัพพะเหมือนกัน ไม่ใช่ว่าใครก็ตามที่กระทบสัมผัสแล้วสงบหมด ฉะนั้น เวลาที่ลมหายใจปรากฏ และมีความต้องการจดจ้อง ความต้องการจดจ้องไม่ใช่ความสงบเลย

๗๔๗

ถ. ผู้ที่ได้ปฐมฌานแล้วเขาก็คือว่า ปฐมฌาน องค์ฌานประกอบด้วยวิตก
วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา

ส. องค์ของฌานประกอบด้วยวิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา ทั้งหมด
ที่สงบ

ถ. หมายความว่า ผู้ที่เจริญฌานอย่างเดียว โดยไม่ได้เจริญวิปัสสนา เขาก็
ต้องรู้ปรมาัตถ์ด้วย

ส. เวลานี้ถ้าท่านผู้ฟังโกรธ รู้ตามความเป็นจริงหรือเปล่าว่า กำลังโกรธ
ถ้าท่านเสียใจ กำลังเสียใจ ท่านรู้ไหมว่า เสียใจ รู้ในอาการที่เสียใจ รู้ในอาการที่โกรธ
รู้ในอาการที่ดีใจ รู้ในอาการที่กำลังสนุกว่าจริง รู้ในลักษณะอาการที่ปรากฏของสภาพ
ธรรมทั้งหลาย แต่ยึดถือสภาพธรรมทั้งหมดนั้นว่าเป็นเรา

เพราะฉะนั้น คนที่เจริญสมถภาวนาจริง ๆ ลักษณะของวิตกเจตสิกปรากฏ
วิจารณ์เจตสิก ปีติเจตสิก สุขเวทนาปรากฏ เอกัคคตา สภาพที่ตั้งมั่นคงที่อารมณ์นั้น
ก็ปรากฏ แต่เป็นเราทั้งหมด ไม่ได้รู้เลยว่าเป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์
ไม่ใช่บุคคล กำลังโกรธเดี๋ยวนี้ และรู้ว่าโกรธ เราโกรธฉันใด เวลาที่สงบอย่างนั้น ก็รู้
ในขณะนั้นว่าสงบ แต่ว่าเป็นเราที่สงบฉันนั้น เพราะว่า เป็นเพียงสมถภาวนา

ถ. ลักษณะของวิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา ผู้ที่เจริญฌานก็ต้องรู้จัก
ลักษณะของเขา

ส. ก็เช่นเดียวกับเวลานี้ ท่านผู้ฟังก็รู้ เวลาโกรธก็รู้ เวลาดีใจก็รู้ เสียใจก็รู้
แต่ว่าเป็นเราทั้งหมด ฉันใด เวลาที่วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตาปรากฏแก่ผู้ที่เจริญ
ฌาน ท่านเหล่านั้นก็รู้ในลักษณะของสภาพธรรมแต่ละองค์ แต่ละลักษณะ แต่ว่าเป็น
เรา ไม่ใช่ว่าเป็นสภาพธรรมแต่ละชนิดซึ่งไม่ใช่ตัวตน

ถ. ผู้ที่เจริญฌาน เขาต้องเจริญแบบเดียวกันกับที่อาจารย์กล่าวไว้ในครั้งก่อนว่า เขาต้องเจริญแบบเดียวกัน เหมือนกันกับเจริญวิปัสสนา

ส. เหมือนอย่างไร

ถ. หมายความว่า จะต้องรู้ปรมัตถธรรมด้วย

ส. มิได้ สภาพธรรมเวลานี้กำลังปรากฏตามปกติ แต่ถ้าไม่ใช่สติปัฏฐาน ไม่สามารถที่จะละการยึดถือสภาพนั้น ๆ ว่าเป็นเรา เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้ เวลาที่เป็นกุศล จิตใจผ่องใส มีเมตตาเกิดขึ้น มีความกรุณาเวลาที่เห็นคนที่กำลังเดือดร้อนทุกข์ยาก ขณะนั้นก็เป็นสภาพธรรมซึ่งบุคคลนั้นก็รู้ว่า กำลังมีกรุณา ไม่ใช่มีจิตที่เบียดเบียนประทุษร้าย แต่ว่าเป็นเรา เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ตราบใดที่ไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน

ถ. ขณะที่มีการุณาก็ดี มีเมตตาก็ดี ผู้ที่ไม่ได้เจริญสติปัฏฐานมักจะไม่ได้สังเกตว่า เป็นลักษณะของเมตตา ลักษณะของกรุณา แต่ผู้เจริญฌาน เขาจะต้องสังเกตด้วย

ส. ต้องรู้ที่เดียวว่า เป็นความสงบขณะนั้นเพราะอะไร เกิดขึ้นมีลักษณะอย่างไร เป็นเมตตา หรือว่าเป็นกรุณา หรือว่าเป็นมฤตตา หรือว่าเป็นอุเบกขา

ถ. ที่ผมกล่าวว่า ผู้ที่เจริญฌานนี้จะต้องรู้ปรมัตถธรรม เพราะผมคิดว่า ...

ส. รู้สภาพธรรม แต่ไม่เห็นความเป็นปรมัตถธรรม ไม่เห็นว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ถ. หมายความว่า รู้สภาพธรรม ไม่ใช่รู้ปรมัตถธรรม ใช้คำผิดไป

ถ. ผู้ที่ปรารถนาจะได้ฌาน หรือผู้ที่ปรารถนาจะเจริญสมณะ ถ้าปกติเขาไม่เห็นโทษของอกุศล ไม่เป็นผู้ที่ปกติสะสมกุศลไว้อย่างมากอย่างมีกำลัง ผู้นั้นจะสำเร็จสมณะได้หรือเปล่า ถ้าผู้นั้นไม่เห็นโทษของอกุศล ไปนั่งเพ่งลมหายใจ หรือท่องพุทโธนี้ ผู้นั้นจะสำเร็จได้หรือไม่ กับผู้ซึ่งเห็นสภาพของอกุศล และเจริญกุศล เพียรละอกุศล รู้สภาพของความสงบของจิต เส้นทางนี้ใช่หรือไม่ที่จะก้าวขึ้นสู่สมณะ สำเร็จเป็นฌาน

ส. ผู้ที่จะอบรมเจริญสมถภาวนาจนกระทั่งบรรลุถึงอุปปจารสมาธิ หรือ อปปนาสมาธิซึ่งเป็นฌานจิต ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญารู้ลักษณะของความสงบ ถ้าความสงบไม่เกิด จะรู้ลักษณะของความสงบได้ไหม

ถ. ผมรู้แล้วว่า ลักษณะความสงบเป็นอย่างไร

ส. ธรรมต้องละเอียด รู้เมื่อไหร่ ต้องซักถามกันจริง ๆ เป็นขั้น ๆ เพื่อข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง

ถ. ตอนที่ว่าจิตนั้นเป็นเมตตา หรือว่าเป็นกุศลขณะใดขณะหนึ่ง

ส. ท่านกล่าวว่า รู้ในขณะที่จิตเป็นเมตตา ถูก และอย่างไรต่อ

ถ. ผมก็รู้ว่า ผู้ที่จะสำเร็จสมถะนี้จะต้องอาศัยจุดนี้ สะสมอบรมไว้มาก และจิตนี้สงบมากขึ้น สมถะนี้ค่อย ๆ ปรากฏ ค่อย ๆ สำเร็จไป ถ้าขาดจุดนี้ในชีวิตปกติประจำวัน ผู้นั้นไม่มีหนทางเลย

ส. เหตุต้องตรงกันผล ท่านผู้ฟังเข้าใจลักษณะของความสงบขณะที่เป็น กุศลประกอบด้วยเมตตา ไม่ใช่ในขณะอื่น เพราะฉะนั้น ที่ท่านจะเจริญความสงบยิ่งขึ้นได้ ก็เมื่อระลึกด้วยกุศลจิตที่ประกอบด้วยเมตตาพร้อมปัญญาเนื่อง ๆ เพราะฉะนั้น สมถกัมมัฏฐานนี้ถึงได้มี ๔๐ ประการ

ถ. ระยะหลังจึงจะเข้าใจว่า เพราะเหตุนี้เอง ที่ว่าปกติจะต้องเจริญกุศลทางกาย วาจา ใจให้มากที่สุด สมถะนั้นเป็นบาทเป็นฐานให้เกิดฌานขั้นสูง ไต่ขึ้นมาอย่างนี้ แต่ปกติเจริญกุศลทางกาย วาจา ใจ เช่นนี้จึงจะถูกมากกว่า ทุกสถานที่ ทุกโอกาสเท่าที่ผมจะทำได้ จุดนี้จะสำเร็จสมถะขั้นต่อไป ถ้าผู้ใดไม่ทำอย่างนี้แล้ว หนทางเป็นไปได้ไม่ได้ เหตุผลไม่ตรงกัน

ส. การเจริญสมถภาวนา เป็นการเจริญความสงบของจิต อย่างดี ความสงบทางกาย คือ กายสุจริต ความสงบทางวาจา คือ วจีสุจริต หลายท่านรักษาได้ เป็นผู้ที่มีกายสุจริต มีวจีสุจริต แต่ใจละเอียดยิ่งกว่ากายและวาจา

ท่านยังไม่ได้กระทำทุจริตทางกาย ท่านยังไม่ได้ทำทุจริตทางวาจา แต่ใจเป็นอย่างไร เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล สงบหรือไม่สงบ

การเจริญสมถภาวนา คือ การอบรมจิตให้สงบ ไม่ใช่เพียงการวิริยอุตสาหะทางกาย ทางวาจาเท่านั้น เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะอบรมเจริญความสงบของจิต ต้องเป็นผู้ที่ละเอียด ปัญญาจะต้องรู้ลักษณะสภาพของจิต แม้ในขณะที่ไม่ได้ประกอบทวารทั้งสาม ทางวาจาว่า ในขณะที่จิตนั้นสงบหรือไม่สงบ ต้องรู้ความต่างกันของจิตที่ไม่สงบที่ประกอบด้วยโลภะ หรือโทสะ หรือแม้ไม่ประกอบด้วยโลภะ โทสะ ก็เป็นโมหะ จะต้องรู้ด้วย มิฉะนั้นแล้ว ไม่สามารถที่จะอบรมเจริญความสงบของจิต เพราะว่าความสงบของจิตจะมีได้ ต้องปราศจากทั้งโลภะ โทสะ และโมหะ

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่มีโมหะ คือ เป็นผู้ที่ไม่เข้าใจในเรื่องการเจริญสมถกัมมัฏฐาน เพียงแต่ได้รับคำบอกเล่าว่า ให้มานั่งจดจ้องที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด หรือว่า ให้นั่งสบาย ๆ ทำใจให้ว่าง ๆ ปล่อยวางให้หมด และจะสงบ นั้นไม่ใช่ปัญญาที่รู้ลักษณะที่ต่างกันของจิตที่ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ เพราะแม้ขณะนั้นจิตจะปราศจากโลภะ โทสะ แต่ไม่ปราศจากโมหะ เพราะไม่รู้จิตที่เป็นโมหะคือขณะไหนอย่างไร ลักษณะของจิตที่จะปราศจากโมหะซึ่งเป็นกุศล ที่จะเป็นผู้ที่สามารถอบรมเจริญความสงบได้นั้น ต้องประกอบด้วยอโลภะ อโทสะ และอโมหะ

ต้องมีปัญญาจริง ๆ รู้ลักษณะของจิตจริง ๆ โดยละเอียดว่า จิตที่ประกอบด้วยโลภะขณะไหน จิตประกอบด้วยโทสะขณะไหน จิตที่ไม่ประกอบด้วยโลภะ โทสะ แต่ประกอบด้วยโมหะขณะไหน เพราะฉะนั้น ผู้ที่ไม่เข้าใจเรื่องการอบรมเจริญสมถภาวนาจริง ๆ ไม่สามารถที่จะเจริญสมถภาวนาได้ แต่ไปยึดถือสภาพของจิตที่เป็นความต้องการอย่างละเอียดว่า เป็นความสงบ

ผู้ฟัง แต่ก่อนนี้ผมก็ไม่รู้ เขาให้ท่องพุทโธ ผมก็ท่องพุทโธ เขาให้นับ ๑ ถึง ๑๐ ก็นับทั้งคืน เขาให้ทำอะไรก็ทำตาม เพิ่งมาได้ความรู้เมื่อฟังอาจารย์บรรยายช่วงหลัง ๆ นี้ว่า พุทโธ พุทโธ ท่องไปก็ไม่มีความหมาย ถ้าไม่ซาบซึ้งถึงพระพุทธรูปตามความเป็นจริง

ถ. พระผู้มีพระภาคสอนผู้ที่เป็นพระโสดาบันแล้วให้ไปทำฌาน แต่สอนปุถุชนให้ไปทำฌานด้วยหรือเปล่า ผมยังไม่เคยเจอ

ส. ตอนไหนที่พระผู้มีพระภาคสอนให้พระโสดาบันไปทำมาน ต้องมีที่อ้าง

ถ. ผมได้ยินมา แต่ท่านกล่าวว่า มาจากพระไตรปิฎกเหมือนกัน

ส. กล่าวว่า แต่อยู่ที่ไหน ข้อความเป็นอย่างไร มีอรรถ คือ ความหมายอย่างไร

ถ. ท่านมีเหตุผลกล่าวไว้บ้าง คือว่า พระโสดาบันนี้เมื่อได้นิพพานแล้ว ได้มรรคจิต ผลจิต ก็ไปทำมาน เมื่อทำมานแล้ว ถ้าทำไปถึงรูปมาน อรูปมาน ฌานจิตก็ตันอยู่แค่นั้น

ส. ทำไมไม่ทรงแสดงธรรมให้เจริญสติปัฏฐานจนกระทั่งดับกิเลสต่อไปเป็นพระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ มีหรือที่พระผู้มีพระภาคจะให้สาวกกระทำการสิ่งอื่น หนทางอย่างอื่น ซึ่งไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่จะดับกิเลสหมดเป็นสมุจเฉท

เท่าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก แม้พระอริยสาวกจะได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบันแล้ว พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงโทษของภพทั้งหลาย ถึงแม้ว่าพระโสดาบันจะมีการเกิดอีกอย่างมากที่สุดเพียง ๗ ชาติ พระผู้มีพระภาคก็ยังทรงแสดงโทษภัยให้พระโสดาบันนั้นได้เห็นภัยของภพ แม้ว่าจะเป็นสววรรค์ก็ตาม ให้เห็นว่าไม่ควรที่จะติดอยู่ หรือว่าไม่ควรที่จะทิ้งกิเลสไว้โดยไม่ดับให้ถึงความเป็นพระอรหันต์เสียโดยเร็ว ไม่ใช่หนทางอื่น ไม่ใช่ให้ไปทำอย่างอื่น เพื่อผลอย่างอื่น

ถ. ถ้าไปทำมานแล้ว รู้ว่าฌานจิตยังสู่มรรคจิตไม่ได้ จึงกลับมาทำสกทาคามีต่อ

ส. ทำไมให้เสียเวลาอย่างนั้น เป็นพระโสดาบันแล้วยังไม่รู้อีกหรือว่า ไม่มีอะไรที่จะสู่มรรคจิตได้

ถ. ก็ฌานจิตยังไม่ได้ จะไปรู้ได้อย่างไรว่า ฌานจิตจะสู่มรรคจิตไม่ได้

ส. ถ้ารู้ว่ามีมรรคจิตประเสริฐที่สุด จะใช้คำว่าประเสริฐที่สุดก็ต่อเมื่อเห็นคุณแล้วว่า สามารถที่จะดับกิเลสได้จริง ๆ

ถ. แต่ฌานจิตยังไม่ได้ เพราะฉะนั้น ต้องได้ฌานจิตมาเทียบกันเสียก่อน

ส. ไม่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ที่พระผู้มีพระภาคจะให้ไปทดลองให้มานจิตเกิดเสียก่อน และกลับมาเจริญมรรคจิต

ถ. ที่หลังผมจะไปถามท่านว่า หลักฐานอยู่ที่ไหน และจะเอามาอ้างอิงอีกที่

ส. เพราะฉะนั้น จะขอล่าวถึงข้อความบางตอนในพระไตรปิฎก ซึ่งอาจจะ เป็นเหตุให้บางท่านเข้าใจอย่างนั้นได้ แต่ก่อนอื่นท่านผู้ฟังจะต้องพิจารณาใคร่ครวญใน เหตุผลว่า ประโยชน์สูงสุดในชีวิต คือ การได้รู้แจ้งสัจธรรม ความไม่เที่ยง ความเป็น ทุกข์ ความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นในขณะนี้ นี่คือนิพพานที่สุด เพราะถ้าไม่ประจักษ์ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมที่ กำลังเกิดดับในขณะนี้ ไม่มีหนทางที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

ถึงแม้ว่าจะเป็นกุศลขั้นทาน ขั้นศีล หรือขั้นความสงบของจิต ซึ่งจะสงบขึ้น ๆ สักเท่าไรก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถที่จะดับความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล และไม่สามารถที่จะดับกิเลสทั้งหลายเป็นสมุจเฉทได้

เพราะฉะนั้น ควรที่จะได้พิจารณาว่า พระผู้มีพระภาคจะทรงโอวาทให้ พระสาวกทั้งหลายอบรมเจริญอะไร เพื่อที่จะได้พ้นจากความทุกข์โดยสิ้นเชิงถึงการ บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ ซึ่งพระอริยสาวกทั้งหลาย ท่านย่อมประจักษ์ลักษณะที่ ไม่เที่ยงของนามธรรมและรูปธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริง

และตามความเป็นจริงของแต่ละท่าน ท่านได้อบรมเจริญความสงบจนกระทั่ง สงบแนบแน่นในอารมณ์ถึงขั้นอัปปนาสมาธิหรือเปล่า นี่เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

ขณะนี้ไม่ว่าสภาพธรรมใดจะปรากฏ ผู้ที่เป็นพระอริยสาวกสามารถประจักษ์ใน ลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล โดยที่ยังไม่ถึงฌานจิต ไม่ต้องสงบถึง ฌานจิตเลย ก็สามารถที่จะประจักษ์ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์เพราะไม่เที่ยง และ สภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนได้ เพราะฉะนั้น พระอริยสาวกทั้งหลาย ท่านยังจะหวังที่ จะต้องไปอบรมเจริญฌานจิตใหม่ ในเมื่อท่านสามารถจะประจักษ์ได้ในสภาพธรรมที่ กำลังปรากฏ ไม่ว่าจะเป็นสภาพธรรมใดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นกุศล หรืออกุศลก็ตาม

ธรรมทั้งหมดที่ได้ยินได้ฟัง จะแจ่มแจ้งเมื่อมีการศึกษา เพิ่มความรู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ พร้อมสติที่ระลึกได้ ไม่หลงลืม

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมว่า สิ่งทั้งหลายจะปรากฏได้ก็เพราะการเกิดขึ้นของจิต

ขณะนี้อะไรก็ตามที่กำลังปรากฏ ถ้าจิตไม่เกิดขึ้นรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนั้น สิ่งนั้นจะปรากฏไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น การที่จะรู้ความจริงอย่างนี้ ต้องพร้อมสติที่ระลึกได้ว่า ขณะนี้อะไรกำลังปรากฏ ทางตา มีสภาพธรรมใดปรากฏ แสดงว่าเพราะจิตเกิดขึ้น สภาพนั้นจึงเป็นอารมณ์ของจิตที่กำลังรู้ในอารมณ์นั้นได้ ไม่ว่าจะเป็นเสียง ก็ต้องปรากฏพร้อมการเกิดขึ้นของจิตที่รู้เสียงในขณะนั้น นี่เป็นสติปัญญาน เป็นสภาพธรรมที่กำลังมี กำลังเป็น กำลังเกิดดับ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า เสียงปรากฏพร้อมการเกิดของจิต ถ้าจิตไม่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าเสียงจะมีอยู่ทั่วไปในโลก ก็ไม่ปรากฏ

เพราะฉะนั้น การปรากฏของโลก ใช้คำว่า โลก ก็คือรูปธรรมทั้งหลายที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ และสภาพธรรมทั้งหลายก็ตามที่ปรากฏนั้น ซึ่งเป็นโลกทั้งสิ้นปรากฏได้ ก็เมื่อจิตเกิดขึ้น

ถ้าปฏิสนธิจิตไม่มี การที่โลกจะปรากฏก็ย่อมไม่มี ไม่มีโลกใด ๆ ปรากฏเลย เพราะฉะนั้น ไม่ว่าตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเดี๋ยวนี้ สภาพธรรมใดปรากฏ ก็ต้องปรากฏพร้อมกับการเกิดของจิต นี่คือการที่จะไม่ยึดถือสภาพธรรมใด ๆ ว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เพราะว่ามีการศึกษา พร้อมสติที่ระลึกได้ ในขณะแต่ละขณะที่มีการเห็น มีการได้ยิน มีการได้กลิ่น มีการลิ้มรส มีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส มีการรู้ธรรมต่าง ๆ ทางใจ

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า สมณะนั้นเป็นขณะที่ระลึกได้ในสภาพที่ไม่สงบ และสงบ เพราะรู้ว่าระลึกอย่างไร ในอารมณ์ใด ด้วยความแยกคายอย่างไร จิตจึงสงบ ซึ่งต่างกับการศึกษาพร้อมการไม่หลงลืม คือ สติที่ระลึกในลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ผู้ใดที่ยังมีกิเลสอยู่ เช่น ความไม่รู้ ทางตาน่าจะเป็นอนุสสติอย่างหนึ่งที่ทำให้รู้ได้ว่า ยังมีความไม่รู้ที่อยู่ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา และในสภาพเห็นที่กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา นี่เป็นปัญญาที่รู้ความจริงอย่างนี้ ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้เกิดการระลึก ไม่หลงลืมที่จะศึกษา คือ เพียรที่จะเข้าใจให้ถูกต้องว่า สภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา และปรากฏได้พร้อมกับจิตที่เห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา นี่เป็นสติปัฏฐาน ซึ่งจะต้องอบรมเจริญไปเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ถ้าท่านผู้ฟังยังไม่เจริญปัญญาที่จะรู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏอย่างนี้ แต่จะมุ่งที่จะให้จิตสงบที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดถึงความเป็นฌานจิต ก็ย่อมจะขาดโอกาสที่จะศึกษา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และเพิ่มปัญญาที่จะเห็นความจริงของสภาพธรรมที่ปรากฏว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

๗๔๘

ขอกล่าวถึงข้อความใน **อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เอกธัมมาทิวาลี
อิกนัยหนึ่ง** ซึ่งท่านผู้ฟังจะพิจารณาได้ว่า พระผู้มีพระภาคยอมทรงโอวาทและ
พร่ำสอนสาวกให้เป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉท

ข้อ ๒๐๓ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนคุณแม่เพียงเล็กน้อย ก็มีกลิ่นเหม็น ฉันทไ
ภพแม่เพียงเล็กน้อยก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เราไม่สรรเสริญโดยที่สุดแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้ว
มือเดียวเลย ฯ

ข้อ ๒๐๔

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมูตร ... น้ำลาย ... หนอง ... เลือดแม้
เพียงเล็กน้อย ก็มีกลิ่นเหม็น แม้ฉันทไภพแม่เพียงเล็กน้อยก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เราไม่
สรรเสริญโดยที่สุดแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือเดียวเลย ฯ

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่จะให้สาวกไปอบรมเจริญญาณและเกิดในพรหมโลก และยัง
มีภพมีชาติเหลืออยู่อีกมากมาย ซึ่งแม้แต่พระโสดาบันบุคคลที่จะต้องเกิดอีก ๗ ชาติ
พระผู้มีพระภาคยังตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนคุณแม่เพียงเล็กน้อย ก็มี
กลิ่นเหม็น ฉันทไภพแม่เพียงเล็กน้อยก็ฉันทนั้นเหมือนกัน

ภพชาติ ก็คือแต่ละขณะในขณะนี้ การเห็นในขณะนี้ เป็น คุณแม่เพียงเล็กน้อยก็
มีกลิ่นเหม็น หรือว่าจะเปรียบกับมูตร น้ำลาย หนอง เลือดก็ได้ หมายความว่าถึงเป็นสิ่งที่
ที่ไม่สะอาดทั้งหมด เป็นสิ่งที่ควรรังเกียจ ไม่ควรจะมีคามยินดีในการเห็น ในการได้
ยิน ในการได้กลิ่น ในการลิ้มรส ในการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ในภพ คือ ในนามธรรม
และรูปธรรมที่ปรากฏในแต่ละขณะ

ข้อความต่อไปมีตอนหนึ่งที่กล่าวถึงข้อปฏิบัติผิดว่า ถ้าเป็นข้อปฏิบัติผิดแล้ว ไม่
ปฏิบัติดีกว่า เพราะไม่ใช่การขัดเกลากิเลส และไม่ใช่การเจริญปัญญาด้วย ซึ่งบาง

ท่านอาจจะกล่าวว่า ไม่เป็นไร ถึงข้อปฏิบัตินั้นจะไม่ใช้สติปัฏฐาน จะไม่ใช้การอบรมเจริญปัญญาที่ถูกต้อง แต่ก็ยังดีกว่าการกระทำทุจริต ยังคิดว่าดี ถ้าตราบไธยังเห็นว่า ข้อปฏิบัติผิวนั้นดี ผู้นั้นแทนที่จะขัดเกลากิเลสและเจริญปัญญา กลับเห็นผิด และสะสมกิเลส สะสมความยึดมั่นในข้อปฏิบัตินั้นยิ่งขึ้น เพราะถ้าตราบไธยังเห็นว่า ข้อปฏิบัติผิวนั้นดี ก็ไม่ทิ้งในข้อปฏิบัตินั้นไปสู่วิธีปฏิบัติที่ถูก ที่สามารถอบรมเจริญปัญญา และขัดเกลากิเลสได้จริง ๆ

ใน **อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เอกธัมมาทิวาลี อิกนัยหนึ่ง ข้อ ๑๙๙** มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ปรารถนาความเพียรในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่ว ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ชั่ว ฯ

ถ้าเพียรผิดย่อมอยู่เป็นทุกข์ เพราะไม่สามารถที่จะดับกิเลสอะไรได้ และก็เป็นการสะสมกิเลสและความเห็นผิดในข้อปฏิบัติธรรมด้วย แทนที่จะใช้เวลานั้นให้เป็นประโยชน์โดยการอบรมเจริญปัญญาจริง ๆ

ข้อความต่อไป

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่เกียจคร้านในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว ฯ

ถ้าเป็นข้อปฏิบัติที่ถูก แต่ท่านก็ยังรื้อร่ ยังไม่เป็นผู้ที่ขยันในการศึกษา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ท่านย่อมเป็นทุกข์ได้เวลาที่สติไม่เกิด ไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ผู้ที่เกียจคร้านในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ย่อมอยู่เป็นทุกข์

ข้อความต่อไป

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่เกียจคร้านในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่ว ย่อมอยู่เป็นสุข ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ชั่ว ฯ

พระผู้มีพระภาคไม่ทรงโอวาทส่งเสริมให้มีความเพียรปฏิบัติในข้อปฏิบัติที่ผิด เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ผู้ที่เกียจคร้านในธรรมวินัยที่กล่าวไว้แล้ว ย่อมอยู่เป็นสุข ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะกรรมท่านกล่าวไว้แล้ว ฯ

ถ้าไม่ปฏิบัติผิดก็เป็นสุขจริง ๆ คือ ไม่ต้องปวดหัว บางท่านปฏิบัติเคร่งเครียด จนกระทั่งสิ้นไปหมดทั้งตัว และก็กล่าวว่า ขณะนั้นจำเป็นที่จะต้องเลิกปฏิบัติชั่วคราว เพราะมีความทุกข์อย่างมากเกิดขึ้น รู้สึกเหมือนกับว่าใจจะขาดหรือตัวขาด เพราะมีอาการผิดปกติต่าง ๆ เกิดขึ้น ซึ่งนั่นคือ ข้อปฏิบัติที่ทำให้เป็นทุกข์ ไม่ใช่เป็นการอบรมเจริญปัญญา

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ปรารถนาความเพียรในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ย่อมอยู่เป็นสุข ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะกรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว ฯ

ผู้ฟัง ตามพระไตรปิฎกที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างนี้ ก็ไม่มีใครเถียง คือ ข้อปฏิบัติผิด ๆ ไม่มีใครชอบแน่ และก็เชื่อเหลือเกินว่า ถ้าปฏิบัติผิดแล้วย่อมอยู่เป็นทุกข์ แต่ผู้ที่ปฏิบัติผิดแล้ว ไม่รู้ว่าข้อปฏิบัติที่ท่านปฏิบัตินั้นผิด ไปยึดข้อปฏิบัติที่ผิด เข้าใจว่าข้อปฏิบัตินั้นถูก ท่านเหล่านั้นจึงปฏิบัติไปเรื่อย ๆ ความทุกข์จึงเกิดขึ้น

มีหลายท่านปฏิบัติผิด ผมก็พยายามแนะนำ ท่านก็ถือว่าข้อปฏิบัติของท่านถูก ที่สุดแล้ว และยังมีหลักฐานอ้างอิงว่า อาจารย์นั้นกล่าวอย่างนั้น อาจารย์นี้กล่าวอย่างนี้ คนทั่ว ๆ ไปก็ปฏิบัติตามนี้

ส. ถ้าไม่ฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยละเอียด โดยรอบคอบ ก็ไม่มีทางที่จะเกื้อกูลบุคคลใดได้เลย เพราะแต่ละคนก็สะสมมาที่จะมีความเห็นและมีความเข้าใจต่าง ๆ กัน นานาทิฎฐิ มีทิฎฐิต่างกันจริง ๆ

ผู้ฟัง ที่ท่านผู้นั้น ท่านผู้นี้อ้างตัวเป็นอาจารย์ใหญ่ว่า อย่างนั้นถูก อย่างนี้ไม่ถูก อะไรอย่างนี้ สำคัญอยู่ที่ตัวของเรา เราควรพิจารณาดูว่า ตรงตามคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคหรือเปล่า ผมเคยฟังเทศน์ท่านบอกว่า ทำวิปัสสนา ทำสมถะต้อง ๔ ชั่วโมง ๕ ชั่วโมง ๑๐ ชั่วโมง ๒๐ ชั่วโมง นี่เหตุผลไม่ถูกต้อง ขัดกันไปหมด คือ

พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนไว้ไม่มีอะไรขัดกัน แต่อาจารย์ต่าง ๆ ท่านบอกว่าทำ ๒๐ ชั่วโมง ตั้งแต่ ๖ โมงเช้า ไปจนถึงตี ๓ ตี ๔ พักหลับนอน ๔ ชั่วโมง ใครจะทำได้บ้าง การงานก็เสีย บิณฑบาตก็ไม่ได้ กินก็ไม่ได้กิน ไปถึง ๒๐ ชั่วโมง ใครจะนั่งอยู่ได้ เป็นคำสอนที่ผิดที่สุดเลย

ส. ได้สนทนารวมกับบางท่านที่เริ่มสนใจในพระธรรม ท่านผู้นั้นก็กล่าวว่า ทำอย่างไรจึงจะทราบว่า ใครเป็นพระอรหันต์ ขอให้บอกได้ไหม เพราะในครั้งที่ พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพานก็ได้มีการพยากรณ์ว่า ท่านผู้นั้นท่านผู้นี้เป็น พระอรหันต์ เป็นพระอนาคามี เป็นพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบัน เมื่อพระผู้มีพระ-ภาคยังทรงพยากรณ์ให้บุคคลทั้งหลายได้ทราบว่า ใครบ้างที่เป็นพระอริยบุคคล เพราะฉะนั้น ในสมัยนี้ ถ้ามีการบอกกล่าวให้ได้ทราบว่า ใครบ้างเป็นพระอรหันต์ ก็คงยิ่งเพิ่มศรัทธาของผู้ที่เพิ่งศึกษาที่จะได้ศึกษากับท่านผู้นั้น และประพฤติปฏิบัติตาม

แต่พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงพยากรณ์ว่าบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นพระอรหันต์ โดยมีได้ทรงแสดงธรรมของพระอรหันต์ หรือธรรมของพระอนาคามี ธรรมของ พระสกทาคามี ธรรมของพระโสดาบันให้เข้าใจ ให้พิจารณา ให้รู้ได้ว่า บุคคลใดจะ เป็นพระอรหันต์ หรือพระอนาคามี หรือสกทาคามี หรือพระโสดาบัน เพราะไม่ใช่เพียง ให้เชื่อ แต่ต้องมีความรู้พอที่จะทราบถึงคุณธรรมของท่านเหล่านั้นว่า เพราะเหตุใด ท่านเหล่านั้นจึงเป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี เป็นพระอนาคามี เป็น พระอรหันต์

ถ้าไม่มีคุณธรรมของท่านเหล่านั้น ใครจะรู้ว่าเป็นหรือไม่เป็นพระอริยะ นอกจากจะมีความเชื่อโดยที่ไม่รู้อะไรเลย และพระอริยสาวกที่ได้กล่าวถึงใน พระไตรปิฎกทั้งหลายนี้ ท่านก็ได้ปรินิพพานไปหมดแล้ว แต่พระธรรมที่พระผู้มีพระ-ภาคทรงแสดงไว้ เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลทั้งหลายที่ได้ศึกษาแล้ว สามารถที่จะเข้าใจได้ ถึงธรรมของผู้ที่เป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์จริง ๆ ซึ่งไม่ใช่โดยการฟังคำบอกเล่าจากบุคคลหนึ่งบุคคลใดแล้วเชื่อ แต่จะต้องศึกษาให้ เข้าใจถึงคุณธรรมของท่านเหล่านั้นว่า คุณธรรมของท่านเหล่านั้นเป็นอย่างไร เกิดมีขึ้น

ได้เพราะประพฤติปฏิบัติอย่างไร ข้อปฏิบัตินั้นคืออย่างไรที่จะทำให้ปัญญาเจริญขึ้น
คมกล้าจนกระทั่งสามารถที่จะเป็นพระอริยเจ้าได้

และถ้าขาดธรรมข้อปฏิบัติที่จะทำให้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า จะมี
พระอริยเจ้าได้ไหม ก็มีไม่ได้ เพราะฉะนั้น จะไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่เป็นพระอริยะ
และประกาศตนว่าเป็นพระอริยเจ้า โดยที่ไม่ได้แสดงหนทางข้อประพฤติปฏิบัติที่จะให้
ถึงความเป็นพระอริยเจ้า

ไม่ใช่ว่าเรียกร้องให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดมาเกิดความศรัทธา แต่จะต้องเห็น
ประโยชน์ของผู้ที่ฟังธรรมว่า ธรรมใดจะช่วยให้บุคคลนั้นมีความเข้าใจที่ถูกต้องใน
คุณธรรมของผู้ที่เป็นพระอริยเจ้า และในข้อปฏิบัติที่จะอบรมเจริญปัญญาจนกระทั่ง
สามารถที่จะเข้าใจได้และรู้ได้ด้วยตนเองว่า บุคคลใดสามารถหรือเป็นพระอริยเจ้า
เพราะเหตุใด แต่ไม่ใช่โดยการประกาศ โดยการบอก ซึ่งถ้าใครกระทำอย่างนั้นก็น่าที่
จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า กระทำเพื่อประโยชน์อะไร

ใครก็ตามที่ประกาศอุตรिमनुषยธรรมทั้งหลาย ถ้าจะพิจารณาจริง ๆ คงจะรู้ได้
ไม่ยากถึงเหตุที่ทำให้บุคคลนั้นกระทำการประกาศอุตรिमनुषยธรรมอย่างนั้น ว่าเพราะ
เหตุใด หรือว่าเพื่ออะไร โดยที่ไม่กล่าวถึงหนทางข้อปฏิบัติที่จะทำให้บุคคลทั้งหลาย
สามารถอบรมเจริญปัญญาให้เข้าใจได้ ให้รู้ได้ในคุณธรรมของผู้ที่เป็นพระอริยเจ้า
และในข้อปฏิบัติที่จะอบรมเจริญปัญญาให้เกิดขึ้น

ใน **อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เอกธัมมาทิวาสี ข้อ ๑๓๑** แสดงโทษของ
การแสดงธรรมผิด ๆ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงธรรมว่าธรรม ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่า
เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อ
อนาคตมิใช่ประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ทั้งย่อมประสบบาปไม่มิใช่บุญเป็นอันมาก และย่อมจะยังสัตว์ธรรมให้อันตรธาน ฯ

ข้อสำคัญที่สุดที่จะต้องคิดถึง คือ ย่อมจะยังสัตว์ธรรมให้อันตรธาน คือ
ข้อปฏิบัติผิดยังมีมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งทำให้พระสัตว์ธรรม การที่จะเจริญหนทางข้อปฏิบัติ

ให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้าอันตรธานเร็วเท่านั้น เพราะย่อมมีความเห็นผิด มีความเข้าใจผิดในข้อปฏิบัติ จนกระทั่งทำให้พระสัทธรรม คือ ข้อปฏิบัติที่ถูกต้องนั้น ลบเลือน

นี่คือโทษของการแสดงธรรมที่ผิด และโทษของบุคคลที่เป็นมิจฉาทิฎฐิ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียวเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความพินาศ มิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลคนเดียวคือใคร คือ บุคคลผู้เป็นมิจฉาทิฎฐิ มีความเห็นวิปริต เขาทำให้คนเป็นอันมากออกจากสัทธรรม แล้วให้ตั้งอยู่ในอสัทธรรม

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียวนี้แลเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความพินาศ มิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

สำหรับบุคคลที่เป็นสัมมาทิฎฐิ ก็โดยนัยตรงกันข้าม คือ เป็นผู้ที่เกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก ซึ่งย่อมจะทำให้คนเป็นอันมากออกจากอสัทธรรมแล้วให้ตั้งอยู่ในสัทธรรม

สำหรับการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ไม่ว่าผู้ใดจะบรรลुकุณธรรมเป็นพระอริยสาวกแล้ว ท่านก็ยังเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน

ใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค กัณฐกีสสูตรที่ ๑** มีข้อความที่แสดงว่า พระอริยสาวกทั้งหลาย ท่านอยู่ด้วยธรรมใดเป็นส่วนมาก

ข้อความมีว่า

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะ ท่านพระสารีบุตร และท่านพระมหาโมคคัลลานะ อยู่ ณ กัณฐกัวัน (ป่าไม่มีหนาม) ใกล้เมืองสาเกต ครั้งนั้น เป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะออกจากที่พักผ่อน เข้าไปหาท่านพระอนรุทธะ

ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนุรุธะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนุรุธะว่า

ดูกร ท่านอนุรุธะ ธรรมเหล่าไหน อันภิกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่

ท่านพระอนุรุธะตอบว่า

ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกร ท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๔

ให้เจริญฌานหรือเปล่า

พระอริยเจ้าทั้งหลาย ท่านยังรู้ถึงสภาพที่แท้จริงของธรรมที่กำลังปรากฏด้วยปัญญาอันยิ่งของท่านเอง เพราะฉะนั้น ท่านจะเห็นอย่างอื่นประเสริฐกว่าสติปัฏฐานได้ไหม เพราะการระลึกศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏที่ละเอียดขึ้น ๆ ย่อมทำให้ปัญญาสามารถที่จะดับกิเลสได้ละเอียดขึ้นด้วย

สำหรับผู้ที่เป็นพระโสดาบันบุคคลแล้ว ไม่มีความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ไม่มีความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่ยังมีปัจจัยให้กิเลสทั้งหลายเกิดได้ เช่น โลภะ ความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิต โทสะ โมหะ และอกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท ก็เกิดได้ตามเหตุตามปัจจัย ซึ่งวิจิตรมากในแต่ละวัน

ความพอใจแต่ละขณะนี้ย่อมต่าง ๆ กันไป ในบางครั้งบางวันอาจจะไม่ชอบในสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่ว่าในวันอื่นหรือว่าในกาลอื่น อาจจะมีปัจจัยที่ทำให้เกิดความพอใจในวัตถุสิ่งที่เคยเห็นก็ได้ ซึ่งแต่ก่อนนี้อาจจะไม่เคยชอบ ไม่เคยพอใจ เพราะฉะนั้น ในชีวิตประจำวันจริง ๆ ถ้าศึกษาลักษณะของสภาพธรรมโดยละเอียด เป็นผู้ที่ละเอียด

ย่อมเห็นความวิจิตรของการสะสมของจิต ซึ่งทำให้เกิดสภาพธรรมแต่ละขณะตามความเป็นจริง และปัญญาจะต้องรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมแต่ละขณะที่เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยนั้น ๆ ตามความเป็นจริงยิ่งขึ้น จึงจะดับกิเลสได้ยิ่งขึ้น ไม่ใช่ว่าผู้ที่เป็นพระโสดาบันบุคคลแล้ว ไม่ต้องระลึกรู้ลักษณะของกาย เวทนา จิต ธรรมอีกต่อไป

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าท่านผู้นั้นจะมีความสงบหรือไม่สงบ หรือว่าท่านสะสมความวิจิตรของจิตที่ความสงบขึ้นหนึ่งขึ้นใดจะเกิดขึ้น ปัญญาของท่านก็ต้องคมกล้าจนกระทั่งสามารถที่จะดับความยึดถือสภาพธรรมนั้น ๆ และก็ดับกิเลสได้ยิ่งขึ้นตามลำดับ

และสำหรับผู้ที่เป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านผู้ฟังคิดว่าท่านจะอยู่ด้วยธรรมอะไรสำหรับพระอริยสาวกที่เป็นพระเสกขบุคคล คือ ผู้ที่ยังจะต้องศึกษาอยู่ ซึ่งได้แก่พระโสดาบันบุคคล พระสกทาคามีบุคคล พระอนาคามีบุคคล ยังมีกิจที่ยังต้องกระทำ คือ จะต้องศึกษาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมละเอียดขึ้น จึงจะดับกิเลสได้ละเอียดขึ้น และเมื่อท่านดับกิเลสหมดสิ้นเป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านจะอยู่ด้วยธรรมอะไร

๗๔๙

ข้อความใน **กัณฏกีสสูตรที่ ๒** ก็โดยนัยเดียวกันกับกัณฏกีสสูตรที่ ๑ แต่ว่าเป็นข้อความที่กล่าวถึงกรรมเครื่องอยู่ของผู้ที่เป็นพระอเสกขบุคคล คือ พระอรหันต์ ซึ่งมีข้อความว่า

... ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า

ดูกร ท่านอนรุทธะ ธรรมเหล่าไหน อันภิกษุผู้เป็นอเสกขะพึงเข้าถึงอยู่

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า

ดูกร ท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุผู้เป็นอเสกขะพึงเข้าถึงอยู่ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกร ท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุผู้เป็นอเสกขะพึงเข้าถึงอยู่

จบ สูตรที่ ๕

ท่านผู้ฟังคงทราบว่ ท่านพระอนรุทธะท่านเป็นพระอรหันต์ที่ได้คุณวิเศษ ท่านเป็นผู้ถึงความ เป็นเอตทัคคะในจักษุทิพย์ แต่ถึงกระนั้นท่านพระอนรุทธะก็ยังตอบท่านพระสารีบุตรว่า สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุผู้เป็นอเสกขะพึงเข้าถึงอยู่

ท่านคงได้ศึกษาเรื่องของจิตปรมาัตถ์แล้วว่า สำหรับพระอรหันต์นั้น ท่านไม่มีทั้ง กุศลจิตและอกุศลจิต ท่านไม่ใช่เพียงแต่ดับอกุศลจิตเท่านั้น แม้กุศลจิตก็ไม่มี เพราะถ้าท่านยังมีกุศลจิตอยู่ก็ยังเป็นเหตุที่จะต้องให้มีการปฏิสนธิ โดยกุศลจิตนั่นเองจะเป็นปัจจัยให้วิบากจิตทำกิจปฏิสนธิหลังจากจุติ เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นพระอรหันต์แล้ว เมื่อดับกิเลสทั้งหมดเป็นสมุจเฉท ย่อมดับทั้งอกุศลจิตและกุศลจิตด้วย แต่ว่าขณะที่ท่านยังไม่ปรินิพพาน ท่านก็มีจิตที่เป็นวิบากจิตซึ่งเป็นผลของอดีตกุศลกรรมและ

อกุศลกรรม เป็นปัจจัยทำให้มีการเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ถ้าเป็นผลของกุศลก็เป็นการได้รับอารมณ์ต่าง ๆ ที่ดี ถ้าเป็นผลของอกุศลก็เป็นการได้รับอารมณ์ต่าง ๆ ที่ไม่ดี

สำหรับผู้ที่เป็นพระอรหันต์ ท่านจะมีเพียงวิบากจิตและกิริยาจิต ไม่มีกุศลจิต และอกุศลจิต มีจิตเพียง ๒ ชนิด คือ จิตที่เป็นผลของอดีตกรรม เป็นวิบากจิตประเภทหนึ่ง และแทนที่จะเป็นกุศล ก็เป็นกิริยาจิต เป็นจิตที่ปราศจากกิเลส ด้วยเหตุนี้จึงไม่เป็นกุศลที่จะเป็นเหตุให้มีวิบากจิตทำกิจปฏิสนธิหลังจากที่ปรินิพพานแล้ว

ถ้าท่านเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญในเรื่องของฌานสมาบัติ เช่น ท่านพระอนนฺตฤทธะ ก่อนที่ท่านจะเป็นพระอรหันต์ ท่านก็ย่อมมีรูปาวจรกุศลจิต อรูปาวจรกุศลจิต ซึ่งท่านได้เจริญมาก่อนที่จะได้เป็นพระอรหันต์ และเวลาที่บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ไม่ใช่ว่าจิตเหล่านั้นจะปราศจากเหตุปัจจัยที่จะเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ความเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญชำนาญมากในฌานสมาบัติทั้งรูปฌานและอรูปฌาน ท่านเป็นเอตทัคคะในทางจักษุทิพย์ ความชำนาญของท่านในฌานจิตทั้งหลายซึ่งมีเป็นปัจจัยอยู่ ก็เป็นปัจจัยทำให้รูปาวจรจิตเกิดขึ้น แต่ไม่เป็นกุศล เป็นรูปาวจรกิริยาจิตตามปัจจัยที่ท่านได้สะสมมาที่จะเกิดขึ้น

แต่สติปัฏฐาน คือ การพิจารณาเห็นกายในกาย เห็นเวทนาในเวทนา เห็นจิตในจิต เห็นธรรมในธรรม เป็นธรรมเครื่องอยู่ของพระอเสขะ ไม่ใช่มีความต้องการปรารถนาว่า เมื่อเป็นพระอรหันต์แล้วก็จะไปทำฌาน อยากจะได้ฌานอีก แต่ท่านต้องเป็นผู้ที่สะสมเหตุปัจจัยที่จะให้ฌานสมาบัติต่าง ๆ เกิดขึ้น ซึ่งเมื่อเป็นพระอรหันต์แล้ว ไม่ใช่รูปาวจรกุศลจิตอีกต่อไป ไม่ใช่อรูปาวจรกุศลจิตอีกต่อไป แต่เป็นรูปาวจรกิริยาจิต และอรูปาวจรกิริยาจิต โดยที่สติของท่านระลึกไว้ในลักษณะสภาพของกิริยาจิตที่เป็นฌานจิตทั้งรูปาวจรและอรูปาวจร เป็นจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ไม่ใช่ท่านจะต้องมีความปรารถนาที่เมื่อยังไม่ได้ฌาน ก็จะไปทำฌาน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นพระโสดาบันบุคคลที่ท่านเคยสะสมอุปนิสัยในการที่จะเป็นผู้ที่ชำนาญในฌานมาแล้ว ก็เช่นเดียวกันกับผู้ที่เป็นพระอรหันต์ ไม่ใช่ท่านจะต้อง

เมื่อไม่ได้มานก็อยากที่จะให้มานจิตเกิด แต่ท่านเป็นผู้ที่พิจารณา ย่อมพิจารณาเห็น
กายในกาย เห็นเวทนาในเวทนา เห็นจิตในจิต เห็นธรรมในธรรม และถ้าท่านเป็นผู้ที่
ชำนาญ มีปัจจัยที่จะให้รูปาวจรกุศลจิตเกิด รูปาวจรกุศลจิตก็เกิดเป็นอารมณ์ของ
สติปัฏฐานของท่านได้

เพราะฉะนั้น อย่าเข้าใจผิดคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมให้ผู้ที่
พระอริยเจ้าทั้งหลายไปเจริญมาน

ถ. ได้ยินว่า พระสารีบุตรหรือพระอานนท์ท่านสนทนากัน ท่านพูดถึงการ
เจริญสมณะกับวิปัสสนาว่า บางองค์ก็เจริญวิปัสสนา ต่อมาก็เจริญสมณะ บางองค์ก็
เจริญสมณะก่อน เจริญวิปัสสนาตามทีหลัง และบางองค์ก็เจริญทั้งสมณะและวิปัสสนา
ควบคู่กันไป คำว่า สมณะ จุद्धหมายอยู่ถึงที่มานจิตหรือเปล่า

ส. สมณะเกิดก่อน วิปัสสนาเกิดทีหลัง หรือว่าวิปัสสนาเกิดก่อน สมณะเกิด
ทีหลัง หรือว่าต้องไปเจริญเพราะความต้องการ นี่ต่างกัน

ต้องพิจารณาธรรมโดยละเอียด หลายท่านกล่าวว่า ก่อนที่ท่านจะเจริญสติ-
ปัฏฐาน ท่านไม่รู้ลักษณะของความสงบ แต่เวลาที่เจริญสติปัฏฐานแล้ว เวลาที่เมตตา
เกิดขึ้นสงบ ก็รู้ในลักษณะของเมตตาว่าต่างกับลักษณะของโทสะ พร้อมกันนั้นปัญญา
ก็เห็นคุณของกุศลทั้งหลาย และเป็นปัจจัยให้กุศลจิตเจริญ ทั้งความสงบที่
ประกอบด้วยเมตตาก็เจริญขึ้นด้วย นี่เป็นผู้ที่วิปัสสนาเกิดก่อน สมณะเกิดทีหลัง

หรือว่าท่านจะต้องไปนั่งเพ่งอยู่ในห้อง ปิดประตูเจริญเมตตา ซึ่งขณะนั้นไม่ได้รู้
ลักษณะของเมตตาว่า เมตตาเกิดขณะใด มีลักษณะอย่างไร

เพราะฉะนั้น พระอริยสาวกทั้งหลาย ท่านรู้ตามความเป็นจริงว่า ผู้ที่จะรู้แจ้ง
อริยสัจธรรมนี้ บางครั้งสมณะเกิดก่อน วิปัสสนาเกิดภายหลัง หรือว่าบางครั้งวิปัสสนา
เกิดก่อน สมณะเกิดภายหลัง นี่คือ สภาพธรรมตามความเป็นจริงตามปกติใน
ชีวิตประจำวัน ซึ่งทุกท่านที่เข้าใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐานแล้ว ท่านสามารถที่จะ
ทราบได้ว่า สงบใหม่ในขณะนี้ ถ้าสงบ ท่านก็รู้ว่า สติปัฏฐานระลึกถึงลักษณะของ
ความสงบนั้นหรือเปล่า ถ้าสติปัฏฐานเกิดต่อจากความสงบ ท่านก็รู้ว่าสมณะเกิดก่อน

วิปัสสนาเกิดทีหลัง หรือว่าบางทีสติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมก่อน และ ความสงบเกิด คือ ในขณะที่กำลังระลึก ลักษณะของความสงบปรากฏเป็นความสงบ ท่านก็รู้ตามความเป็นจริงว่า วิปัสสนาเกิดก่อนและสมณะเกิดทีหลัง

นี่คือปกติ ไม่ใช่ว่าจะต้องไปทำอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้น หรือว่ามีกฎเกณฑ์ขึ้นมา ว่า คนนี้จะเลือกทำอย่างนี้ คนนั้นจะเลือกทำอย่างนั้น

เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน และรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะ สมณะก็เป็นชีวิตจริง ๆ วิปัสสนาก็เป็นชีวิตจริง ๆ

ถ. พระอรหันต์ที่ได้ฌานชั้นต่าง ๆ ก่อนแล้ว เมื่อสำเร็จเป็นพระอรหันต์ก็มี การเข้าฌานชั้นต่าง ๆ ตามอัธยาศัย ส่วนผู้ที่เป็นพระอรหันต์แต่ไม่ได้ฌานนั้น ไม่มีความต้องการหรือชวนชวนในการที่จะเจริญฌานเหมือนอย่างปุถุชน หรือเสน่หบุคคล ใ้ใหม่

สุ. แม้แต่ผู้ที่เป็นพระโสดาบัน ท่านเห็นคุณประโยชน์ของการอบรมเจริญ สติปัฏฐานยิ่งกว่าสิ่งอื่น เพราะสามารถทำให้ประจักษ์ในความไม่เที่ยง การเกิดขึ้น และดับไปของสภาพธรรมที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตน สัตว์ บุคคล และท่านยังเป็นผู้ที่ ต้องศึกษาต่อ คือ รู้ในความไม่เที่ยงของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏมากขึ้นอีก เจริญ ขึ้นอีก จนกว่าจะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้น ท่านย่อมไม่มีความปรารถนาที่จะไปเจริญสมณะจนกระทั่งถึงฌานจิต

และถึงแม้ว่าจะยังไม่ใช้พระโสดาบันบุคคล แม้แต่ท่านที่กำลังศึกษา คือ กำลัง เจริญสติปัฏฐาน เห็นคุณของสติปัฏฐานว่ามีมาก ขณะใดที่สติเกิดขึ้น มีการศึกษา รู้ ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ปัญญาเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ผิดกับขณะที่หลงลืม สติแล้วไม่ศึกษา ไม่สามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏโดยสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น แม้แต่ผู้ที่ยังไม่ใช่พระโสดาบัน เห็น คุณของสติว่า ขณะใดที่ไม่หลงลืม สติเกิดขึ้น จะมีการศึกษาเพิ่มความรู้ลักษณะของ สภาพธรรมยิ่งขึ้น ผู้นั้นจะไปทำฌานสมาบัติอะไรใหม่

ถ. ไม่

ส. เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นความสงบที่ถูกต้อง ที่แท้จริง ซึ่งเป็นเพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง และสติปัฏฐานที่อบรมเจริญแล้วไม่ติดในลักษณะของความสงบนั้น เป็นปัจจัยให้สงบยิ่งขึ้นได้ พร้อมกับขณะนั้นก็เป็นอารมณ์ของสติปัฏฐานด้วย แต่ปัญญาจะต้องเพิ่มความคมกล้าที่จะเห็นว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง และถ้ามีความยินดีความพอใจ ปัญญาต้องรู้ตรงในลักษณะซึ่งเป็นอกุศลในขณะนั้นว่า ขณะนั้นเป็นอกุศล นี่เป็นการรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท โดยการเห็นว่า อกุศลเป็นอกุศล และกุศลเป็นกุศล

ผู้ฟัง สภาพอาการที่เบาของจิต ความสงบของจิต เป็นสิ่งที่ปรารถนามากกว่าที่จะได้ลาภ

ส. ระวังความปรารถนา เป็นที่ปรารถนา ให้เป็นสติปัฏฐานจึงจะกำจัด อภิชฌาและโทมนัส เพราะขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงลักษณะของสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ถ้าเป็นอย่างนี้จะเกื้อกูลแก่ปัญญา และปัญญานั้นจะเกื้อกูลแก่ความสงบ

ผู้ฟัง ที่ทำงาน ผมต้องช่วยขนย้ายของ ทั้ง ๆ ที่ผมไม่พอใจในการขนย้ายก็ช่วยเขา แม้ว่าจะมีความไม่พอใจตลอดเวลา ในใจก็รู้ว่าการช่วยเหลือบุคคลอื่นเป็นความดี แต่โทสะเกิดตลอด ไม่มีความอ่อนของจิต แต่ไปเกิดความสงบของจิตตอนกลางคืน เมื่อคิดว่าเราได้ทำประโยชน์เป็นความสุขแก่คนอื่น แต่ขณะกำลังทำนั้น กุศลไม่มี

ส. เพราะความน้อยของกุศล จึงเห็นอกุศลมากกว่ากุศล และก็เข้าใจว่า ขณะนั้นไม่มีกุศล เพราะฉะนั้น ตามความเป็นจริง ในขณะนั้นกุศลเกิดน้อย จึงปรากฏลักษณะของอกุศลมากกว่า เลยไม่เห็นลักษณะของกุศลจิต

อย่างในการกระทำบุญแต่ละครั้ง มีเจตนาในการให้ ในการกระทำบุญ แต่หลังจากเจตนานั้นแล้ว ก็มีแต่ความวุ่นวายใจใหม่ ชื่อหาตระเตรียมกิจงานน้อยใหญ่ ประสพกับสิ่งที่พอใจบ้าง ไม่พอใจบ้าง ถ้าสิ่งที่ตระเตรียมถวายน่าพอใจ ก็เกิดโลภะ ความยินดี หรือถ้าขัดข้องมีอุปสรรค ก็เกิดโทสะ กุศลน้อยเหลือเกิน

เพราะฉะนั้น ถ้าไม่เป็นผู้ที่รู้ลักษณะสภาพของความสงบจริง ๆ ในการกระทำบุญแต่ละครั้ง อกุศลย่อมมากกว่ากุศล แต่ก็เพราะกุศลจึงกระทำได้ และถ้าเป็นผู้ที่สังเกตรู้ลักษณะของความสงบ ในกาลต่อไปที่จะทำบุญกุศล กุศลจิตจะเกิดมากกว่า

ถ. ผมบริจาคเงินค่าออกอากาศรายการของอาจารย์ เงินน้อย แต่ด้วยแรงศรัทธา ด้วยความนอบน้อม ถวายทานไปด้วยจิตเมตตาว่า เพื่อผู้ฟังคนอื่น ๆ จะได้ฟังจะได้รู้ธรรมด้วย นี่เป็นลักษณะของสมณะใช้ไหม

ส. ใช้หรือไม่ใช้อยู่ที่สภาพความสงบของจิต เช่นเดียวกับทานเกิดได้ฉันใดศีลเกิดได้ฉันใด เมตตาซึ่งเป็นความสงบของจิตก็เกิดได้ แต่ไม่เจริญจนกว่าปัญญาจะรู้ลักษณะของความสงบ และเพิ่มความสงบขึ้น จึงชื่อว่า เจริญสมณะ

ถ. จิตไม่ได้คิดหวังผลอะไร แต่เป็นความเมตตาเพื่อให้คนอื่นได้ฟังการบรรยายธรรมโดยทั่ว ๆ กัน

ส. ขณะนั้นเป็นกุศลขั้นสมณะ แต่จะเจริญยิ่งขึ้นเวลาที่รู้ในสภาพความสงบของจิต

ถ. วิปัสสนาหมายความว่า เมื่อเราเกิดเมตตา เราก็รู้ว่าเกิดเมตตา

ส. เมตตาเป็นลักษณะสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา หมดไปแล้ว ดับไปแล้ว มิฉะนั้นแล้วอาจจะเกิดมานะ หรือว่าเป็นอกุศลขึ้นได้ในการที่คิดว่าเป็นเมตตาของเรา เพราะอกุศลธรรมและกุศลธรรมละเอียดมากทีเดียว ต้องเป็นสติ-ปัญญานจริง ๆ ปัญญาจริง ๆ ที่จะสามารถรู้ตรงลักษณะของธรรม และปัญญาจะไม่หลอกลวงเลย ไม่ใช่ลักษณะของตัณหาหรือโลภะ

ถ้าเป็นลักษณะของตัณหาหรือโลภะ เป็นลักษณะที่คด ไม่ตรง เมื่อมีความต้องการอย่างหนึ่งอย่างใด สามารถที่จะหลอกลวงได้โดยที่ว่า ไม่ใช่ของจริงเลยแต่ยังยึดถือพอใจ พยายามที่จะให้เป็นของจริงทั้ง ๆ ที่มีความรู้สึก ว่า ไม่จริง ไม่ใช่ของจริง แต่เพราะความพอใจก็ต้องการที่จะให้เป็นอย่างนั้น

ถ. แต่ถ้าบริจาคแล้ว ขอให้ได้ขึ้นสวรรค์ชั้นโน้น ชั้นนี้ หรือไปนิพพานเป็นอกุศลใช้ไหม

ส. ถ้าจะอบรมเจริญปัญญาจริง ๆ ปัญญาตรงที่สุด ไม่เห็นผิดเลย เห็นสภาพธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่มีของเรา หรือของเขา หรือของคนอื่น ที่ต่างกัน เป็นแต่เพียงสภาพธรรมแต่ละลักษณะ ขณะนี้ทุกอย่างเป็นธรรมทั้งหมด ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล สัพเพ ธัมมา อนัตตา

อนัตตา หมายความว่า ธรรมซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

สำหรับท่านพระอรุทตะ ท่านเป็นอรหันต์ผู้ทรงคุณวิเศษ และในสมัยนั้นก็มี พระอรหันต์ผู้ทรงคุณวิเศษมากทีเดียว ซึ่งข้อความใน **กัณฐกีสสูตร ที่ ๓** มีว่า

ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอรุทตะว่า

ท่านอรุทตะบรรลุมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่ง ธรรมเหล่านี้

ท่านพระอรุทตะตอบว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ผมบรรลุมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำ ให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นइन ผมย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อม พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกร ท่านผู้มีอายุ ผมบรรลุมหาอภิญญา เพราะ ได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล

อนึ่ง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ ผมจึงรู้โลก พ้นหนึ่ง

จบ สูตรที่ ๖

ถ. ที่ท่านพระอรุทตะพูดว่า บรรลุมหาอภิญญาเพราะได้เจริญ ได้กระทำ ให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ หมายความว่า ไม่ใช่จากการเจริญสมถะ คือ ฌานจิต ใช่ไหม

ส. ผู้ที่อบรมเจริญสมถภาวนา จะเห็นได้ว่า กว่าจะจิตจะสงบมั่นคงขึ้น แส่นยากสักแค่ไหน เมตตาเกิดขึ้นนิดหน่อยพอให้รู้ลักษณะสภาพที่ต่างกันกับโทษะว่า สภาพของเมตตานี้มีลักษณะที่อ่อนโยน และมีความหวังดีต่อบุคคลอื่น ต้องการที่จะ

ให้บุคคลอื่นได้รับความสุข นั้นเป็นลักษณะของเมตตา แต่ถ้าไม่เป็นผู้ที่อบรมเจริญเมตตาบ่อย ๆ เนือง ๆ ก็ย่อมจะเป็นผู้ที่เบียดเบียนบุคคลอื่น หวังร้ายต่อบุคคลอื่น คิดร้ายต่อบุคคลอื่น

๗๕๐

ส. ผู้ที่จะสงบ จะต้องรู้สภาพของจิตที่สงบ และรู้ด้วยว่า สงบไม่นาน เช่น การระลึกถึงพระพุทธรูป ทั้ง ๆ ที่ได้ฟังธรรม ได้สวดมนต์ ได้กราบพระ สงบหรือเปล่า สงบได้นานไหม สงบมากไหม หรือว่าสงบบ้างไม่สงบบ้าง หรือว่าสงบได้เดี๋ยวเดียวก็ไม่สงบแล้ว เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ลักษณะของความสงบที่เป็นกุศล ที่ไม่ใช่สมาธิ ที่ต้องการจัดจ้องด้วยความพากเพียรด้วยความไม่สงบนั้น ต่างกัน

ความสงบ จะต้องมียุติ เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสมถภาวนาจนกระทั่ง ถึงอุปจารสมาธิก็ต้องมีเหตุปัจจัยที่เหมาะสม

ถ้าระลึกถึงพุทธรูป หรือพระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ระลึกถึงศีล ระลึกถึงจาคะ การบริจาคซึ่งได้กระทำไปแล้ว หรือระลึกคุณธรรมของเทวดา ไม่สามารถที่จะให้จิตตั้งมั่นถึงอุปจารสมาธิได้ จิตไม่สามารถที่จะตั้งมั่นคงถึงขั้นอุปจารสมาธิ ถ้าบุคคลนั้นไม่ใช่พระอริยบุคคล และถึงแม้เป็นพระอริยบุคคล ระลึกถึงพระพุทธรูป ก็สามารถที่จะสงบถึงเพียงขั้นอุปจารสมาธิ แต่ไม่สามารถที่จะให้จิตสงบตั้งมั่นถึง อปัณณาสมาธิซึ่งเป็นฌานจิตได้

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ความสงบที่แท้จริงนี้แสนยาก กว่าที่จะสงบจริง ๆ เป็นความสงบที่ไม่ใช่เป็นความต้องการจัดจ้องให้ตั้งมั่น ซึ่งนั่นเป็นลักษณะของความไม่สงบ เป็นลักษณะของอกุศล

เมื่อเป็นความสงบที่แท้จริง ที่เกิดได้แสนยากอย่างนี้ ก็จะเห็นได้ว่า ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานด้วย จะมีกำลังของความสงบมากกว่าผู้ที่ไม่ได้อบรมเจริญสติปัฏฐานด้วย เพราะฉะนั้น พระอริยเจ้าทั้งหลายที่ท่านได้ฌานจิตแล้ว ฌานไม่เสื่อม แต่ผู้ที่เจริญสมถภาวนาโดยไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน ถึงแม้ว่าจะอบรมความสงบของจิตให้ตั้งมั่นด้วยความชำนาญจนกระทั่งถึงอปัณณาสมาธิเป็นฌานจิต ได้ตั้งแต่ปฐมฌานทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ปัญจฌาน จนกระทั่งสามารถที่จะแสดง

อิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ได้ แต่ฉันทจิตก็ยังเสื่อม เพราะว่าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน และเป็นผู้ที่สะสมมาที่จะมีความสงบตั้งมั่น แต่ไม่ยึดถือในความสงบนั้น จะยิ่งสงบลึกแค่ไหน และเมื่อสงบแล้ว สภาพความละเอียดของจิตยิ่งมีมาก ด้วยเหตุนี้สำหรับท่านพระอนุรุธะ ซึ่งท่านได้อบรมเจริญความสงบที่ชำนาญมากในทางสมถภาวนา และเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานดับกิเลสถึงความเป็นพระอรหันต์ ความสงบของท่านจะมั่นคง และสภาพของจิตที่สะสมมาจะวิจิตรในการที่ปัญญาสามารถที่จะเห็นลักษณะของสภาพธรรมอย่างละเอียดได้มากลึกแค่ไหน ก็ต้องมากกว่าผู้ที่เจริญเพียงสมถภาวนาแต่ไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน และไม่ได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์

ถ. หมายความว่า ท่านได้มหาอภิญญา เพราะท่านเจริญสติปัฏฐาน

ส. เพราะว่าเพียงสมถภาวนาอย่างเดียว ไม่สามารถที่จะทำให้ปัญญาของท่านเพิ่มความคมกล้าถึงกับรู้ลักษณะสภาพธรรมที่แสนละเอียดยิ่งขึ้น

ถ. คำพูดของท่านพระอนุรุธะรู้ลึกกว่าชัดกับคำพูดของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธเจ้ากล่าวว่า เจริญสติปัฏฐาน ๔ หรือเจริญวิปัสสนา ผลคือพระนิพพานอย่างเดียว แต่ทำไมท่านพระอนุรุธะได้มหาอภิญญา

ส. พระผู้มีพระภาคทรงทราบจิต อหังสา อธิปไตย อินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลายอย่างท่านที่เป็นเอตทัคคะในทางอื่น เช่น ท่านพระอานนท์ ท่านไม่ได้สะสมปัจจัยมาที่จะเป็นเอตทัคคะในทางจักษุทิพย์อย่างท่านพระอนุรุธะ เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าท่านจะเป็นพระโสดาบันแล้ว ท่านก็ไม่ได้มีความปรารถนาต้องการที่จะกระทำอย่างท่านพระอนุรุธะ ธรรมใดที่บุคคลใดสะสมมาอย่างไร ก็เป็นสติปัฏฐานของบุคคลนั้นที่ปัญญาของผู้นั้นจะรู้ จะรอบรู้ยิ่งขึ้นในธรรมที่ได้สะสมมา

เมื่อท่านพระอนุรุธะท่านสะสมมาในการที่จะเป็นเอตทัคคะในทางจักษุทิพย์ และที่จะได้มหาอภิญญาต่าง ๆ เพราะเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น ท่านก็อบรมเจริญสติปัฏฐานระลึกรู้ลักษณะสภาพปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งทำให้ธรรมปรากฏต่าง ๆ กับท่านโดย

ละเอียด ซึ่งไม่ปรากฏกับบุคคลอื่น แต่ว่าธรรมเหล่านั้นเป็นสติปัญญา ไม่ทำให้ท่าน ยึดถือว่าเป็นท่าน หรือว่าเป็นของท่าน หรือว่าเป็นตัวตนเลย เพราะฉะนั้น ท่านดับ กิเลสเป็นสมุจเฉท เป็นความสงบอย่างยิ่ง

ผู้ที่อบรมเจริญสมถภาวนา สงบชั่วคราว แต่ว่ายังมีเชื่อที่จะให้เกิดอกุศลทั้งหลายอย่างใหญ่โตได้ เนื่องจากสะสมกิเลสอกุศลมามากและยังไม่ได้ดับกิเลสและอกุศลธรรมเป็นสมุจเฉท เมื่อมีปัจจัยพร้อมที่จะเกิดเป็นกิเลสอย่างแรงขณะใด ก็เกิดขึ้นได้ในขณะนั้น เพราะฉะนั้น ความสงบของผู้ที่เจริญสมถภาวนา กับความสงบของผู้ที่เป็นพระอรหันต์นั้น ต่างกัน พระอรหันต์ไม่มีเชื่อปัจจัยที่จะให้เกิดอกุศลธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นผู้ที่ยืนสนิท ดับสนิทจริง ๆ

ท่านพระอนรุทธะเป็นผู้ที่สะสมมาในทางที่จะเป็นเอตทัคคะในจักขุทิพย์ ท่านไม่ได้มีความปรารถนาที่จะไปชวนชวายกระทำ แต่ว่าธรรมใดก็ตาม ความชำนาญ ความคล่องแคล่วของจิตที่เป็นสมณะที่เป็นรูปาวจรจิต รูปาวจรจิตมีปัจจัยเกิดขึ้น ปัญญาที่คมกล้าของท่านที่เกิดจากการดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ก็ยิ่งเห็นสภาพความละเอียดของธรรมทั้งหลายชัดเจนขึ้น

ถ. การที่รู้โลกพ้นหนึ่งนี้ ท่านบรรลุพระอรหันต์แล้วจึงรู้ หรือว่าท่านรู้ก่อนที่จะเป็นพระอรหันต์

สุ. ไม่ได้มีแสดงไว้ แต่ว่าสามารถที่จะตรึกตรองได้ว่า ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาสามารถที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉท และเป็นผู้ที่สะสมปัจจัยอภัยมาในการที่จะเป็นเอตทัคคะ ก็ต้องระลึกถึงลักษณะสภาพธรรมที่เกิดขึ้นกับท่านตามความเป็นจริงอย่างนั้น ๆ

ผู้ฟัง ผมคิดว่า ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลแล้ว จะได้มานหรือไม่ได้มาน จะมีความรู้สึกเหมือนกันหมด เพราะธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา คือ จะได้มานก็เท่านั้น ไม่ได้ก็เท่านั้น เพราะเป็นอนัตตาหมด

สุ. ใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค** ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ท่านพระสารีบุตรท่านไปหาท่านพระอนรุทธะ และถามถึงธรรมเครื่องอยู่ของท่านพระอนรุทธะ

เพราะท่านพระสารีบุตรท่านเป็นเอตทัคคะในทางปัญญา ไม่ใช่เอตทัคคะในทาง จักขุทิพย์ เพราะฉะนั้น ท่านก็ไปถามท่านพระอนรุทธะเพื่อที่จะได้ทราบเหตุผลและ ธรรมเครื่องอยู่ของท่านพระอนรุทธะว่า บุคคลผู้ที่มีคุณวิเศษบรรลุมหาอภิญญาอย่าง ท่านพระอนรุทธะนั้น ท่านจะอยู่ด้วยธรรมประการใด

ข้อความใน **อัมพปาลีสูตร ข้อ ๑๒๘๑** มีว่า

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะและท่านพระสารีบุตรอยู่ในอัมพปาลีวัน (ป่ามะม่วง) ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นเป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พัก เข้าไปหาท่านพระอนรุทธะ ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า

ดูกร ท่านอนรุทธะ อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวหน้าของท่านบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ในเวลานี้ท่านอนรุทธะอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก

ตอนนี้ตอบได้แล้วใช่ไหมว่า ผู้ที่เป็นอริยะทั้งหลาย ท่านอยู่ด้วยสติปัฏฐาน แล้วแต่ว่าสภาพธรรมใดจะเกิดขึ้นปรากฏเป็นสติปัฏฐานสำหรับท่าน จะเป็นรูปาวจรจิต หรืออรูปาวจรจิต หรือว่าความสงบของสมณะ ขณะไหนก็ตาม ก็เป็นสติปัฏฐานทั้งสิ้น

ซึ่งท่านพระอนรุทธะตอบว่า ท่านมีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ และข้อความ ตอนท้าย ท่านกล่าวว่า

ภิกษุใดเป็นอรหันต์ซึ่งเฝ้าพออยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว ปลง ภาระลงแล้ว บรรลุถึงประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว เพราะรู้ โดยชอบ ภิกษุนั้นมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้อยู่มาก

เป็นวิสัยของท่าน ซึ่งจะไม่มีการอื่นเลยเหนือกว่าสติปัฏฐาน ถ้าฉันทจิตจะ เกิด ก็เพราะสะสมเหตุปัจจัยที่จะให้ฉันทจิตเกิดในขณะนั้น และฉันทจิตนั้นก็ เป็น สติปัฏฐาน แต่ไม่ใช่ด้วยความต้องการอยากจะให้ฉันทจิตเกิด เพราะท่านไม่มีกิเลส ไม่มีเยื่อใยที่จะติดข้องแม้ในฉันทจิต หรือในความสงบใด ๆ ทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น พระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านอยู่ด้วยสติปัฏฐาน ซึ่งต่างกันไปตาม การสะสม บางท่านก็เป็นสุกขวิปัสสกะ คือ ไม่มีฉันทจิตเกิดขึ้นเป็นสติปัฏฐาน เพราะ

ไม่ได้มีปัจจัยที่ได้สะสมมา บางท่านก็มีเพียงปฐมฌานเป็นสติปัฏฐาน บางท่านก็มีถึงทุติยฌาน บางท่านก็ตติยฌาน บางท่านก็จตุตถฌาน บางท่านก็ปัญจฌาน บางท่านก็รูปฌาน บางท่านก็มีอภิญญาทั้งหลาย แต่ไม่มีท่านใดที่ยังมีกิเลสเหลืออยู่ ที่เมื่อสมถะยังไม่ได้ ก็จะต้องไปเจริญสมถะเสียก่อน หรือว่าจะต้องไปให้ฌานจิตขั้นนั้นขั้นนี้เกิดก่อน แต่ว่าทั้งหมดเป็นสติปัฏฐาน สภาพธรรมทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นปรากฏได้อย่างรวดเร็ว เพราะความชำนาญของท่านที่ได้สะสมมา

ใน **อัมพปาลีสูตร** เมื่อท่านพระอนุรุทธะกล่าวอย่างนั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรก็กล่าวว่า เป็นลาภของเราแล้ว เราได้ดีแล้ว ที่ได้ฟังอัสภิวาจาในที่เฉพาะหน้าท่านพระอนุรุทธะผู้กล่าว

ใน **คิลานสูตร** มีข้อความที่แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าพระอรหันต์ทั้งหลายเหล่านั้น ท่านจะได้รับทุกขเวทนาทางกาย เช่น การป่วยไข้ ท่านก็อยู่ด้วยสติปัฏฐาน ๔ เพราะฉะนั้น ทุกขเวทนาในกายที่เกิดขึ้น ก็ไม่ครอบงำจิตของท่าน

และใน **คิลานสูตร** ได้กล่าวถึงสมัยที่ท่านพระอนุรุทธะอยู่ในป่าอันธวัน ใกล้พระนครสาวัตถี ซึ่งในครั้งนั้นท่านอาพาธได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก และภิกษุมารูปด้วยกันได้ไปหาและถามว่า ท่านอยู่ในวิหารธรรมข้อไหน ซึ่งท่านก็ตอบว่า ด้วยมหาสติปัฏฐาน ๔

สำหรับเรื่องของการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ก็ได้กล่าวถึงมาก และเข้าใจว่า ท่านผู้ฟังก็เป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ เพราะฉะนั้น คงจะไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องของสติปัฏฐาน

แต่เรื่องสมถภาวนา ซึ่งเป็นการอบรมเจริญความสงบ เป็นกุศลจิต หลายท่านกล่าวว่า ก่อนที่จะได้ฟังเรื่องการเจริญสมถภาวนา ก็เจริญกุศลขั้นทาน ขั้นศีลขั้นสติปัฏฐาน แต่ว่ายังไม่มีโอกาสได้เห็นคุณประโยชน์ของสมถภาวนาที่จะได้อบรมเจริญสมถภาวนายิ่งขึ้น เพราะส่วนมากเข้าใจผิดคิดว่า การอบรมสมาธิ การเจริญสมาธินั้นเป็นสมถภาวนา แต่เมื่อได้เข้าใจความหมายของสมถภาวนาแล้ว ก็เป็นผู้ที่จะอบรมเจริญสมถภาวนาได้เพิ่มขึ้นในชีวิตประจำวัน เพราะว่าการเจริญสมถภาวนาและ

วิปัสสนาภาวนานั้นจะกระทำไม่ได้เลย ถ้าไม่เกิดความเข้าใจในสมถะหรือในวิปัสสนาอย่างแท้จริง

เพราะฉะนั้น สำหรับท่านที่เคยเจริญสมาธิมาก่อนแล้ว ก็คงเข้าใจแล้วว่า การเจริญสมาธินั้น ไม่ใช่สมถภาวนา

ขอล่าวถึงข้อความที่ว่า สมถะมีอยู่ในวิปัสสนา เพราะขณะที่ปัญญาเกิดขึ้น ขณะนั้นย่อมสงบจากโลภะ โทสะ โมหะ ถ้าเข้าใจความหมายของสมถะ คือ ความสงบ ก็ต้องรู้ว่า หมายถึงสงบจากโลภะ สงบจากโทสะ สงบจากโมหะ และสงบจากอกุศลธรรมทั้งปวง คือ สงบจากมัจฉริยะ สงบจากริษยา สงบจากความเกียจคร้าน เป็นต้น เพราะฉะนั้น ความสงบในที่นี้ ไม่ใช่สงบโดยไม่รู้ ว่า ขณะนั้นปราศจากอะไร ต้องเข้าใจให้ถูกต้องตามความเป็นจริงว่า ขณะนั้นไม่มีแม้โลภะ หรือโทสะ หรือโมหะ เพราะฉะนั้น เวลาที่เป็นการอบรมเจริญปัญญาซึ่งเป็นวิปัสสนา ขณะใดที่ปัญญาเกิดขึ้น ขณะนั้นสงบ

และที่ว่า สมาธิเป็นลักษณะของความสงบอย่างยิ่ง ก็หมายถึงขณะที่เวลาปกติ ธรรมดาเมตตาทิเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง คราวหนึ่ง ความสงบยังไม่มั่นคง หรือแม้แต่เวลาที่สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมแต่ละขณะ ขณะนั้นลักษณะของความสงบก็ยังไม่ปรากฏชัด จนกระทั่งมีปัญญาเพิ่มขึ้น ความสงบตั้งมั่นคงขึ้น ลักษณะของสมาธิซึ่งเป็นความสงบอย่างยิ่ง ก็จะปรากฏ

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสมถภาวนา ลักษณะของสมาธิซึ่งเป็นความสงบยิ่งขึ้น ก็จะปรากฏเพิ่มขึ้น หรือว่าในขณะที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน เวลาที่ปัญญาเกิดขึ้น สติมั่นคงขึ้น ความสงบปรากฏมากขึ้น ลักษณะของสมาธิก็ย่อมจะปรากฏด้วย

สำหรับท่านผู้ฟังที่เคยกล่าวว่า พระผู้มีพระภาคให้ผู้ที่ป็นอริยสาวกเจริญสมถภาวนาจนกระทั่งได้ฌานจิต มีที่มาแล้วหรือยัง

ผู้ฟัง ยังไม่มี

